

**Matěj Dobeš, Lukáš Hadamčík,
Markéta Selucká,
Nelly Springinsfeldová,
Štěpán Richter, Michal Janovec (eds.)**

COFOLA 2019

Část I. Jednostranná právní jednání

Sborník z konference

**MASARYKOVA
UNIVERZITA**

ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS IURIDICA
EDITIO SCIENTIA

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

COFOLA 2019

Část I. – Jednostranná právní jednání

Matěj Dobeš, Lukáš Hadamčík, Markéta Selucká,
Nelly Springinsfeldová, Štěpán Richter, Michal Janovec (eds.)

Masarykova univerzita
Brno 2019

Recenzenti:

JUDr. Lenka Dobešová, Ph.D.

prof. JUDr. Josef Fiala, CSc.

JUDr. Jiří Handlar, Ph.D.

prof. JUDr. Jan Hurdík, DrSc.

JUDr. Pavel Koukal, Ph.D.

JUDr. Jaroslav Stránský, Ph.D.

© 2019 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-9388-1 (online : pdf)

OBSAH

Závazný pokyn	7
<i>Tereza Antilová</i>	
Uplatnění slevy jako práva z vadného plnění spotřebitelem	22
<i>Josef Bártů</i>	
Jednostranná právní jednání Pracovněprávního ombudsmana	40
<i>Michal Blažek</i>	
Odstúpenie od zmluvy – obligatórnosť uvedenia jeho dôvodu	59
<i>Alexander Bröstl ml.</i>	
Jednostranné právne úkony vs. individuálne správne akty pri skončení pracovného pomeru vo verejnej správe	73
<i>Vladimír Minčíč, Peter Lukáčka</i>	
Výpověď z nájmu bytu a domu	82
<i>Jana Mlýnková</i>	
Jednostranné právní jednání a vlastnická služebnost	96
<i>Jan Mučka</i>	
Poskytnutí lékařské péče bez souhlasu pacienta	108
<i>Hana Šerá</i>	
Odstoupení od smlouvy uzavřené se zprostředkovatelem energií	120
<i>Svatava Veverková</i>	
Okamžité zrušení pracovního poměru podle § 55 odst. 1 písm. b) zákoníku práce	136
<i>Roman Zapletal</i>	

ZÁVAZNÝ POKYN

Tereza Antlová

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek je zaměřen na závazný pokyn, tedy na jednostranné (právní) jednání typické pro odvětví pracovního práva. Závazný pokyn řadíme mezi nástroje řízení pracovního procesu, které pracovní právo dává k dispozici zaměstnavateli pro řádné uplatnění organizační funkce pracovního práva. Zaměstnavatel jeho prostřednictvím uplatňuje svou dispoziční pravomoc a zajišťuje hladký průběh pracovního procesu.

Keywords in original language

Jednostranné právní jednání; závazný pokyn; povinnost zaměstnance; nástroje řízení pracovního procesu.

Abstract

The article is focused on binding instruction, thus on unilateral (legal) proceeding which is typical for labour law sector. The binding instruction is one of work management's instruments, which labour law gives to employers for proper application of labour law's organizational function. The employer applies his dispositional competence and guarantee smooth running of working process through the binding instruction.

Keywords

Unilateral Legal Proceedings; Binding Instruction; Employee's Liability; Work Management's Instruments.

1 ÚVOD

V pracovním právu je možné setkat se s řadou jednostranných právních jednání. Jako nejznámější lze patrně označit výpověď nebo vnitřní předpisy zaměstnavatele. Méně známým se v tomto ohledu jeví závazný pokyn, avšak

vzhledem k možnostem jeho uplatnění, které jsou poměrně široké, jej lze považovat za stěžejní jednostranné jednání, ke kterému v rámci pracovněprávních vztahů může docházet.

V příspěvku bude nejprve vymezen pojem závazného pokynu spolu s dalšími pojmy, jež se závazným pokynem bezprostředně souvisí, a vymezen bude také jeho charakter včetně podstatných náležitostí, které musí splňovat. Příspěvek se dále zaměří na povinnost zaměstnance závazný pokyn uposlechnout, resp. na původ právní vymahatelnosti této povinnosti včetně jejího omezení a na možnou odpovědnost za splnění protiprávního pokynu.

2 POJEM ZÁVAZNÝ POKYN

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů (dále „zákoník práce“), neobsahuje výčet nástrojů, skrze které by zaměstnavatel mohl řídit pracovní proces, avšak jak lze vyvodit z ustanovení § 301 písm. a) zákoníku práce, jedním z těchto nástrojů je závazný pokyn. V úvodu je proto vhodné vymežit, co pod pojmem závazný pokyn rozumíme a uvést pojmy, které s definovaným závazným pokynem úzce souvisí. Hovoříme-li totiž o závazném pokynu, nevyhneme se ani pojmům *nástroje řízení pracovního procesu, organizační funkce a dispoziční pravomoc zaměstnavatele*.

Organizační funkce pracovního práva je jednou ze dvou stěžejních funkcí, které pracovní právo plní. Nikoliv však ve smyslu, že by pracovní právo samo o sobě práci organizovalo, pravomoc organizovat pracovní proces náleží zaměstnavateli. Skrze organizační funkci však pracovní právo vytváří prostor a prostředky pro organizaci práce (nástroje řízení pracovního procesu) a dává je zaměstnavateli k dispozici. Zaměstnavatel prostřednictvím této funkce může řídit a organizovat pracovní proces, čímž dochází k naplnění smyslu pracovněprávního vztahu.¹

Dispoziční pravomocí zaměstnavatele rozumíme možnost zaměstnavatele disponovat s prací zaměstnance a možnost práci zaměstnance řídit.² K tomu,

¹ GALVAS, Milan a kol. *Pracovní právo*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 44.

² HORECKÝ, Jan. *Dispoziční pravomoc*. Rigorózní práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2017, 106 s. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/zie4c/Dispozicni_pravomoc_RIGO.pdf

aby zaměstnavatel mohl účinně pracovní proces řídit, mu pracovní právo dává k dispozici řadu nástrojů, mezi něž patří i závazný pokyn. Dispoziční pravomoc zaměstnavatele však není neomezená, její mantinely stanoví nejen ujednání stran v pracovní smlouvě, ale zejména kogentní ustanovení zákona.

Co se týče samotné definice závazného pokynu, zákoník práce se o něm sice zmiňuje na několika místech,³ nikde však jeho definici neuvádí a nenalezneme ji ani v žádném jiném pracovněprávním předpise. Bylo by však mylné domnívat se, že závazný pokyn je neurčitý pojem s nejasným obsahem. Závazný pokyn charakterizuje toliko odborná literatura, která jej vymezuje jakožto „*sbrnující název pro všechna opatření, jež zaměstnavatel činí za účelem řízení pracovního procesu*“.⁴

Zjednodušeně řečeno lze za závazný pokyn považovat všechny pokyny, příkazy, instrukce a zadání úkolů, které zaměstnanec při výkonu práce obdrží od oprávněné osoby a které souvisí s výkonem jeho práce a se zajištěním bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Vzhledem k absenci větších formálních požadavků lze zároveň závazný pokyn zařadit mezi flexibilní a často, resp. nejčastěji, využívané nástroje řízení pracovního procesu.

Výše uvedené již naznačuje, že závazný pokyn je nástrojem zaměstnavatele sloužící k řádnému uplatnění výkonu organizační funkce pracovního práva. Zároveň se jedná o velmi silný nástroj, který právo dává zaměstnavateli k dispozici – jedna osoba je oprávněna dávat příkazy osobě druhé, která má povinnost příkaz splnit. Při samotném uplatňování závazného pokynu proto dostává prostor také druhá funkce pracovního práva, a to funkce ochranná. Ta stanoví limity, které je zaměstnavatel ve vztahu k zaměstnanci povinen dodržet. Bez existence těchto omezení by řízení pracovního procesu probíhalo zcela na základě libovůle zaměstnavatele, což není stav, který by pracovní právo zamýšlelo.

2.1 Dvojitý charakter závazného pokynu

V pracovním právu se lze setkat se dvojitým charakterem závazného pokynu, a to buď v podobě jednostranného právního jednání, anebo v podobě závazného pokynu s organizačním charakterem. V případě organizačního charakteru nebude na základě závazného pokynu docházet ke vzniku, změně

³ Např. v ustanovení § 11 nebo § 301 zákoníku práce ve znění pozdějších předpisů.

⁴ GALVAS a kol., op. cit., s. 391.

nebo zániku práv a povinností, ale pouze k upřesnění či konkretizaci obsahu jiného právního jednání (např. ke konkretizaci obsahu pracovní smlouvy, kterou zaměstnavatel a zaměstnanec uzavřeli).⁵

V opačném případě, kdy přímo na základě závazného pokynu dojde ke vzniku, změně nebo zániku práv a povinností, má závazný pokyn charakter právního jednání a jako takový musí splňovat obecné náležitosti stanovené zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále „občanský zákoník“). Jako příklad lze uvést převedení zaměstnance na jinou práci zaměstnavatelem v případech, které vymezuje zákoník práce.⁶

Bez ohledu na charakter závazného pokynu je nesporné, že se jedná o výsledek jednostranného jednání, které se vyznačuje tím, že pro svou platnost nevyžaduje souhlas druhé strany, vůči níž směřuje a často je dokonce činěno proti vůli této strany.⁷

Zároveň se však domnívám, že většinou je možné u závazného pokynu usuzovat přímo na charakter právního jednání. Zaměstnavatel, který vydává pokyn pro svého zaměstnance, bezpochyby očekává bezvýhradně a v mnoha případech i jeho okamžité splnění. Zaměstnanec, který pokyny zaměstnavatele neplní (aniž by byl oprávněn pokynu neuposlechnout), jistě nelze z pohledu zaměstnavatele považovat za takového, kterého by zaměstnavatel měl v úmyslu dlouhodobě zaměstnávat.

Podstatné pro posouzení charakteru závazného pokynu je i vymezení právního jednání v ustanovení § 545 občanského zákoníku, které uvádí, že „Právní jednání vyvolává právní následky, které jsou v něm vyjádřeny, jakož i právní následky plynoucí ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí a zavedené praxe stran.“ Ve spojení s ustanoveními § 38 odst. 1 písm. b) a § 301 písm. a) zákoníku práce, která hovoří o povinnosti zaměstnance plnit pokyny zaměstnavatele a na jejich základě vykonávat práci, a dále ve spojení s ustanovením § 52 písm. g) zákoníku práce, které opravňuje zaměstnavatele dát zaměstnanci výpověď pro porušování povinností vyplývajících z právního předpisu, lze učinit závěr, že závazný pokyn, resp. jeho nesplnění, je s to ve většině případů

⁵ HORECKÝ, op. cit., s. 58.

⁶ Ibid., s. 22.

⁷ NEŠČÁKOVÁ, Libuše a Lucie MARELOVÁ. *Vnitřní závazné předpisy zaměstnavatele a jiné pracovníprávní úkony: krok za krokem*. 1. vyd. Praha: Grada 2013, s. 18.

vyvolat právní následky plynoucí ze zákona, a proto jej lze posuzovat jako jednostranné jednání právní.⁸

2.2 Podstatné náležitosti závazného pokynu

Bez ohledu na to, jaký charakter závaznému pokynu přiřkneme, existují určité podstatné náležitosti, jež musejí být naplněny, aby se jednalo o závazný pokyn. Obligatořními náležitostmi jsou autor pokynu, jeho adresát a výrok,⁹ fakultativně pak závazný pokyn může obsahovat i další náležitosti.

Závazný pokyn musí mít jasně určeného autora. Osoba autora je pro závazný pokyn podstatná z hlediska jeho relevance a slouží jako ukazatel pro zaměstnance, zdali je povinen pokynu uposlechnout. Nelze totiž po zaměstnanci žádat, aby plnil pokyny kterékoliv osoby, která se na pracovišti zrovna nachází. Taková skutečnost by nad to mohla mít nepříznivé následky také pro zaměstnavatele, pokud by mu pracovní proces řídili třetí osoby, které nemají od zaměstnavatele pověření.

Dalším podstatným prvkem je adresnost závazného pokynu, resp. jednoznačné určení osoby, vůči které pokyn směřuje. Pokud by toto vymezení absentovalo, byl by závazný pokyn stížen vadou právního jednání v podobě neurčitosti, což by mělo za následek neplatnost závazného pokynu.¹⁰ Stejně tak je podstatné, aby byl určitý a srozumitelný obsah závazného pokynu a zaměstnanec věděl, co, popř. jak, má vykonat. Mezi další náležitosti závazného pokynu pak lze zařadit například určení, do jaké doby má být závazný pokyn splněn, zdali jsou možné výjimky z jeho splnění anebo cílová prémie, která za splnění pokynu náleží.

Závazný pokyn nemusí být nutně písemný a může mít povahu individuálního i hromadného aktu. Jeho závaznost je ovlivněna principem materiální publicity, zaměstnanec, resp. adresát pokynu, musí být se závazným pokynem seznámen.¹¹

O značné neformálnosti závazného pokynu svědčí i judikát Nejvyššího soudu, sp. zn. 21 Cdo 2141/2011, který se vyjádřil v tom smyslu, že kromě

⁸ Obdobně HORECKÝ, op. cit., s. 58.

⁹ GALVAS a kol., op. cit., s. 391.

¹⁰ HORECKÝ, op. cit., s. 58.

¹¹ GALVAS a kol., s. 391.

konkrétnosti pokynu nejsou předepsány žádné další formální ani obsahové náležitosti, které by musely být splněny. Právně relevantní je tak kterýkoliv ústní nebo písemný pokyn, a to dokonce bez ohledu na jeho expresivnost. V daném případě se jednalo o pokyn předáka, který za účelem zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci vydal pokyn: „*Kurva, nelezte tam na ty světlíky, můžete sletět.*“¹² Nejvyšší soud uzavřel, že v pokynu je stanoven, jak závazný způsob chování, tak zároveň stanovení důvodu, proč je pokyn vydáván, čímž jsou splněny podstatné náležitosti a jedná se tudíž o závazný pokyn, k jehož uposlechnutí byli zaměstnanci povinni.

Absence větších formální náležitostí je, jak vyplývá i z citovaného rozhodnutí Nejvyššího soudu, odůvodněna potřebou zaměstnavatele mít k dispozici nástroj, jehož prostřednictvím může reagovat na konkrétní a těžko předvídatelné situace, které mohou zásadně ovlivnit pracovní proces. Stanovení striktních požadavků, např. v podobě písemnosti pokynu nebo povinnosti seznámit zaměstnance s pokynem v určitém časovém horizontu před jeho účinností, by tuto potřebu neumožňovalo.

3 POVINNOST ZAMĚSTNANCE PLNIT POKYNY ZAMĚSTNAVATELE

Jednou ze zásad soukromého práva, byť v dnešní době do značné míry překonanou, je zásada rovnosti účastníků. Tato zásada byla před rokem 2014 vymezena v ustanovení § 2 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník a vyjadřuje, že strany právního vztahu jsou si rovny, přičemž žádná z těchto stran není oprávněna autoritativně rozhodovat o právech a povinnostech druhé strany ani jí jednostranně povinnosti ukládat.¹³

V současné době je zásada rovnosti v soukromoprávních vztazích do jisté míry potlačena ve prospěch ochrany slabší smluvní strany, na kterou je kladen větší důraz než dříve. Řadíme-li pracovní právo mezi soukromoprávní odvětví, ve kterém se zásada rovnosti účastníků uplatňovala a při zachování ochrany slabší strany se uplatňuje i nadále, nabízí se otázka, z jakého právního titulu je zaměstnavatel oprávněn udělovat závazné pokyny. Spolu s tím

¹² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 9. 2012, sp. zn. 21 Cdo 2141/2011.

¹³ STRÁNSKÝ, Jaroslav a kol. *Důsledky subsidiarity nového občanského zákoníku v pracovních vztazích*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 46.

se totiž váže i oprávnění ukládat povinnosti druhé smluvní straně pracovního vztahu, jíž je zaměstnanec, kterého nad to považujeme za slabší smluvní stranu. Odpověď vyplývá ze specifčnosti pracovního práva jakožto právního odvětví, ve kterém se zásada rovnosti poněkud modifikuje a také z předmětu pracovního práva.

Považují za nutné zdůraznit, že zásada rovnosti zůstává zachována i v rámci pracovního vztahu. Při uzavírání pracovní smlouvy nebo některé z dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr (dále „dohoda“) jsou si strany rovny a mají stejné postavení. Teprve podpisem pracovní smlouvy či dohody se zaměstnanec dobrovolně, na základě projevu své vlastní svobodné vůle, dostává do podřízeného postavení vůči zaměstnavateli. Tato podřízenost se však netýká celého pracovního vztahu, ale pouze výkonu závislé práce, jedná se tudíž o organizační podřízení zaměstnance.¹⁴ Při vyjednávání o změně pracovní smlouvy nebo některé z dohod je postavení stran opět rovné a vztah podřízenosti a nadřízenosti se zde neuplatní.

Výše zmíněný pojem závislá práce je pro pracovní právo stěžejní. Pracovní právo totiž dopadá na vztahy vznikající při výkonu závislé práce nebo v souvislosti s ní. I závazný pokyn proto odvíjí svou právnost od závislé práce, která je definována v ustanovení § 2 zákoníku práce. V odst. 1 daného ustanovení se hovoří o definičních znacích závislé práce, odst. 2 stanoví podmínky, za nichž má být závislá práce vykonávána. Pro závazný pokyn jsou podstatné zejména dva definiční znaky – vztah nadřízenosti zaměstnavatele a podřízenosti zaměstnance a výkon práce dle pokynů zaměstnavatele. Oba dva tyto znaky modifikují zásadu rovnosti v pracovních vztazích a dávají zaměstnavateli oprávnění vydávat závazné pokyny a s jejich splněním, resp. nesplněním, spojovat právní následky.

3.1 Vztah nadřízenosti a podřízenosti

Vztah nadřízenosti zaměstnavatele a podřízenosti zaměstnance je prvním z definičních znaků závislé práce. Tento znak odlišuje pracovní vztahy od vztahů občanskoprávních a na jeho základě je zaměstnavatel oprávněn dávat

¹⁴ HŮRKA, Petr a kol. *Aktuální pracovní právní judikatura s podrobným komentářem: zpráva a podrobný komentář judikatury za roky 2011 a 2012, reprezentativní výběr nejnovějších judikátů v oblasti pracovního práva včetně judikatury Soudního dvora EU, aplikace judikatury v praxi*. 1. vyd. Olomouc: Anag, 2012, s. 15.

zaměstnanci pokyny a zaměstnanec je povinen tyto pokyny splnit.¹⁵ Mimo to je možné skrze tento znak odlišit také výkon závislé práce od tzv. úsluhy neboli mezilidské výpomoci, která může na první pohled vypadat jako výkon závislé práce, avšak nedochází při ní k naplnění všech definičních znaků.

Vztah nadřízenosti a podřízenosti je někdy označován také jako rozhodující definiční znak, na jehož základě lze usuzovat na výkon závislé práce. Prostřednictvím tohoto vztahu je totiž zaměstnanec zařazen do organizační struktury zaměstnavatele a výkon jeho práce je zaměstnavatelem řízen a kontrolován právě prostřednictvím závazného pokynu.¹⁶

Ke vzniku vztahu nadřízenosti a podřízenosti dochází až se vznikem pracovněprávního vztahu, nikoliv dříve. Ke stejnému okamžiku pak vzniká i povinnost zaměstnance plnit závazné pokyny zaměstnavatele, popř. vedoucího zaměstnance. Sama tato povinnost však není výsledkem jednostranného jednání, nýbrž výsledkem smluvního procesu, kdy se zaměstnanec dobrovolně zaváže k výkonu závislé práce pro zaměstnavatele. Tím se zároveň dobrovolně zavazuje také k plnění zaměstnavatelových pokynů, jejichž následné plnění však prvek dobrovolnosti postrádá a zaměstnanec je povinen konkrétní pokyn splnit, aniž by měl na výběr, zdali tak učiní či nikoliv.¹⁷

3.2 Výkon práce dle pokynů zaměstnavatele

Dalším podstatným znakem závislé práce z hlediska oprávnění zaměstnavatele udělovat závazné pokyny je výkon práce zaměstnancem podle pokynů zaměstnavatele. Nejvyšší správní soud se k tomuto znaku vyjádřil v tom smyslu, že pokud by zaměstnanec nebyl povinen závazné pokyny plnit, jednalo by se spíše o vztah mezi dvěma samostatnými subjekty v režimu občanského zákoníku, nikoliv o vztah pracovněprávní.¹⁸

¹⁵ BĚLINA, Miroslav, Ljubomír DRÁPAL a kol. *Zákoník práce: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 33.

¹⁶ STRÁNSKÝ, Jaroslav. *Zákoník práce: s podrobným praktickým výkladem pro širokou veřejnost: nové úplné znění*. 1. vyd. Praha: Sondy, 2012, s. 18.

¹⁷ STRÁNSKÝ, Jaroslav. Pojem závislá práce a jeho význam pro vymezení předmětu pracovního práva. In: HRABCOVÁ, Dana (ed.). *Pracovní právo 2012: Závislá práce a její podoby* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 31. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/sborniky/pracpravo2012/files/PracovniPravo2012.pdf>

¹⁸ Bod 24 rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 2. 2014, sp. zn. 6 Ads 46/2013.

Povinnost plnit pokyny zaměstnavatele nebo vedoucích zaměstnanců je pak výslovně uvedena i v zákoníku práce, a to konkrétně v ustanovení § 38 odst. 1 písm. b) a dále v ustanovení § 301 písm. a). První zmíněné ustanovení stanoví zaměstnanci v pracovním poměru povinnost konat práci osobně podle pokynů zaměstnavatele, avšak v mezích pracovní smlouvy. Samo ustanovení tak kromě nástroje k uplatnění dispoziční pravomoci zaměstnavatele zároveň stanoví i mantinely této pravomoci, a to právě v podobě ujednání v pracovní smlouvě,¹⁹ která je *dvoustranným*, nikoliv *jednostranným*, právním jednáním. Při sjednávání pracovní smlouvy zde tedy máme právní rovnost mezi stranami, v rámci které má budoucí zaměstnanec možnost sám ovlivnit, jaké pokyny mu zaměstnavatel bude moci ukládat (skrže sjednání druhu práce, popř. náplně práce). Jelikož se však ve skutečnosti při uzavírání pracovní smlouvy mezi stranami více projevuje faktická nerovnost pramenící z postavení budoucího zaměstnavatele a zaměstnance, stanoví zákoník práce řadu kogentních ustanovení, které zaměstnavatele značně limitují v tom, co lze v pracovní smlouvě sjednat.

Pokyny zaměstnavatele musejí bezprostředně souviset s výkonem závislé práce, resp. se sjednaným druhem práce, který je obligatorní náležitostí pracovní smlouvy. Není tedy možné, aby například zaměstnavatel v odvětví školství dával zaměstnanci – učiteli pokyny v podobě zařízení osobního nákupu nebo vyzvednutí věcí z čistírny. Dané omezení je projevem ochranné funkce pracovního práva a chrání zaměstnance před svévolí zaměstnavatele a zneužitím dispoziční pravomoci.

Obdobně hovoří i ustanovení § 301 písm. a) zákoníku práce, které vymezuje povinnosti zaměstnance. Na základě tohoto ustanovení je zaměstnanec povinen plnit pokyny nadřízených vydané v souladu s právními předpisy. Ani zde tedy není stanovena bezbřehá povinnost zaměstnance splnit jakýkoliv pokyn zaměstnavatele. Omezení stanovené tímto ustanovením však nevychází z obsahu pracovní smlouvy uzavřené mezi stranami, ale přímo ze znění zákona.

Zaměstnanec tak není povinen plnit pokyny, jejichž splnění by mohlo vést k ohrožení života, bezpečí a ochrany zdraví na pracovišti. Mimo to však zaměstnanec není povinen uposlechnout ani těch pokynů, které mu ukládají

¹⁹ BĚLINA, DRÁPAL a kol., op. cit., s. 231.

povinnost nad rámec ujednání v pracovní smlouvě nebo dohodě, či nad rámec zákona, například v podobě nařízení práce přesčas nad stanovený rozsah. Nesplnění takového pokynu nesmí být zaměstnanci na újmu, nejedná se totiž o porušení povinnosti zaměstnance a zaměstnavatel proto není oprávněn zaměstnance za nesplnění pokynu jakkoliv trestat.²⁰

Výše uvedené ustanovení tedy konkretizuje definiční znaky závislé práce – osobní výkon práce zaměstnancem a výkon práce podle zaměstnavatelových pokynů. Zaměstnavatel má skrze ustanovení § 301 možnost upřesnit obecně vymezené povinnosti zaměstnance i pomocí jiných nástrojů řízení pracovního procesu (např. skrze vnitřní předpisy, pracovní řád).²¹

3.3 Hodnocení závazného pokynu zaměstnancem

Povinnost zaměstnance uposlechnout pokynu zaměstnavatele, který není v rozporu s právními předpisy, případně ani s ujednáním obsaženým v pracovní smlouvě, je poměrně striktní. Zaměstnanec totiž není oprávněn pokyn zaměstnavatele hodnotit a je povinen jej splnit i v případě, že se pokyn jeví zaměstnanci jako nerozumný nebo nehospodárný.

Toto přísné vymezení sice nevyplývá přímo ze zákoníku práce, ale judikoval jej několikrát Nejvyšší soud. V jednom z rozhodnutí se jednalo o případ italského kuchaře, který odmítl vařit určitá jídla s odůvodněním, že se nejedná o původní italskou kuchyni a že zařazení pokrmů na jídelní lístek s ním, jakožto s odborníkem na italská jídla, nebylo předem projednáno. Nejvyšší soud v tomto případě judikoval, že kuchař nesplněním pokynu vydaného „v souladu s právními předpisy, úmyslně porušil povinnost zaměstnance konat práci podle pracovní smlouvy podle pokynů zaměstnavatele, [...] neboť zaměstnanec je povinen plnit pokyny nadřazených vydané v souladu s právními předpisy bez ohledu na to, jaké odborné stanovisko k nim zaujímá“.²²

Obdobně se Nejvyšší soud vyjádřil i v případě lékárnice, která v rozporu s pokyny zaměstnavatele prováděla platby v hotovosti v částkách nad 1 000 Kč s odůvodněním, že dodržování pokynu by způsobilo ochromení

²⁰ BĚLINA, DRÁPAL a kol., op. cit., s. 1167.

²¹ VYSOKAJOVÁ, Margerita, Bohuslav KAHLE, Nataša RANDLOVÁ, Petr HŮRKA a Jiří DOLEŽÍLEK. *Zákoník práce. Komentář*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 618.

²² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. 3. 2014, sp. zn. 21 Cdo 1271/2013.

provozu lékárny a že tyto platby byly pouze úhradou závazků zaměstnavatele a musely by být stejně uhrazeny. Také v tomto případě Nejvyšší soud uzavřel, že zaměstnankyně nebyla oprávněna hodnotit vydaný pokyn a byla povinna jej splnit bez ohledu na to, jaké, byť odborné, stanovisko k němu zaujala.²³

Výše uvedené závěry se mohou z lidského a logického hlediska jevit jako nerozumné. Zaměstnanci v obou případech měli v podstatě na mysli pouze dobro zaměstnavatele a z tohoto důvodu porušili, resp. nerespektovali jejich závazné pokyny. Je však nutné si uvědomit, na kom leží v pracovněprávních vztazích odpovědnost za prováděnou práci, čím jménem je práce vykonávána a komu náleží výsledky práce. Z tohoto hlediska je pochopitelné, že zaměstnavatel je tím, kdo určí nejen výsledek, ale v souladu s právními předpisy také postup a cestu k němu a že zaměstnanec je povinen uposlechnout pokynu zaměstnavatele bez ohledu na své vlastní posouzení.

V některých případech ovšem může zaměstnanec sám uvážit, jakým způsobem závazný pokyn splní. Jedná se o situace, kdy zaměstnavatel nijak neurčí způsob, jakým má být výsledku dosaženo a zaměstnanci se nabízí více způsobů splnění pokynu. Daný závěr je možné vyvodit z rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 21 Cdo 1924/2013, které se zabývalo vznikem odpovědnosti zaměstnance za škodu a porušením povinnosti předcházet vzniku škody.

V dané věci se jednalo o případ řidiče, jehož náplní práce byla distribuce zboží a inkasování peněžních prostředků. Při jedné vykládce zboží řidič uložil inkasovanou hotovost do tašky, kterou uložil mezi sedadla služebního vozu. Během vykládky však byla hotovost odcizena a zaměstnavatel se na zaměstnanci domáhal náhrady škody. Ostatní řidiči zaměstnavatele totiž nosili inkasovanou hotovost vždy při sobě. Zaměstnavatel tvrdil, že řidič, kterému byla hotovost odcizena, se dopustil porušení svých pracovních povinností stanovených v ustanovení § 250 odst. 1 zákoníku práce a že řidič měl postupovat při inkasování hotovosti stejným způsobem, jako ostatní zaměstnanci, tedy měl mít hotovost po celou dobu u sebe. Řidič se bránil tím, že při vykládce zboží bylo z jeho pohledu větší riziko mít hotovost u sebe než v uzamčeném voze odstaveném na místě, které bylo navíc pod dohledem bezpečnostních kamer.

²³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 2. 9. 2015, sp. zn. 21 Cdo 3840/2014.

Nejvyšší soud dospěl k názoru, že zvolený způsob úschovy hotovosti nebyl ze strany řidiče nijak nepřiměřený. Zaměstnavatel by mohl argumentovat porušením povinnosti předcházet škodě i v případě, že by řidiči byla odcizena hotovost, kterou měl při sobě. Při takovém vývoji by však zaměstnavatel naopak tvrdil, že řidič měl hotovost uschovat ve voze pod dohledem bezpečnostních kamer. Řidič tudíž neporušil svou povinnost předcházet škodě, když na základě vlastního uvážení zvolil jednu ze dvou možných variant.²⁴

Obdobně lze daný závěr vztáhnout i na plnění pokynů ze strany zaměstnanců. Z výše uvedených judikатурních závěrů vyplývá, že zaměstnanci sice nejsou oprávněni hodnotit a přizpůsobovat si závazné pokyny zaměstnavatele, avšak v případě, že mohou závazný pokyn splnit vícero adekvátními způsoby a zaměstnavatel žádný postup nestanoví, jsou zaměstnanci oprávněni sami zvolit způsob splnění závazného pokynu, aniž by se vystavovali riziku postihu ze strany zaměstnavatele.

4 ODPOVĚDNOST ZA VYDANÝ POKYN A ODPOVĚDNOST ZA SPLNĚNÍ PROTIPRÁVNÍHO POKYNU

V kontrastu s výše uvedenou povinností zaměstnance nehodnotit pokyn zaměstnavatele a splnit jej bez ohledu na vlastní názor se jeví souběžná povinnost zaměstnance neuposlechnout pokyn, který je vydaný v rozporu s právními předpisy. V ideálním světě, kde jsou si všichni vědomi a důsledně aplikují zásadu *ignorantia iuris non excusat*, tedy neznalost zákona neomlouvá, je situace jednoduchá. Zaměstnanec zná všechna právní ustanovení a dokáže prakticky okamžitě posoudit, zdali je pokyn protiprávní a nesmí být splněn anebo zdali je v souladu s právem a zaměstnanec je tak povinen bez dalšího pokynu uposlechnout. Tato představa je ovšem ryze utopistická. Ve skutečném světě bývá zaměstnanec někdy na vážkách a po špatné úvaze splní i pokyn, který je protiprávní a kterým byla způsobena škoda. V takovém případě dochází ke vzniku odpovědnosti za vzniklou škodu. Třebaže vydáním protizákonného pokynu může dojít i ke vzniku např. trestní odpovědnosti, je dále psáno pouze o odpovědnosti pracovněprávní.

²⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 9. 3. 2015, sp. zn. 21 Cdo 1924/2013.

V případě vzniku škody se uplatní ustanovení § 250 zákoníku práce upravující odpovědnost zaměstnance za vzniklou škodu. V odst. 1 je stanovena obecná povinnost zaměstnance nahradit škodu, kterou způsobil zaviněným porušením povinností, přičemž za porušení povinností se považuje i úmyslné jednání zaměstnance směřující proti dobrým mravům.²⁵ I v tomto případě je však nutné mít neustále na paměti, že zaměstnanec se nachází ve vztahu podřízenosti vůči zaměstnavateli a je povinen konat práci dle jeho pokynů, přičemž nelze pomíjet ani ochrannou funkci pracovního práva a skutečnost, že to byl zaměstnavatel, kdo protiprávní pokyn vydal. Odpovědnost za škodu proto nelze v souladu s judikaturními závěry Nejvyššího soudu²⁶ ponechat plně na zaměstnanci. Uplatní se proto ustanovení § 250 odst. 2 zákoníku práce, které poměrně snižuje povinnost zaměstnance nahradit škodu, pokud ke škodě došlo i v důsledku porušení povinnosti ze strany zaměstnavatele. Vzniká tudíž i odpovědnost zaměstnavatele za vydaný protiprávní pokyn a případnou vzniklou škodu, jejíž náhradu nemůže plně po zaměstnanci požadovat. Lze uzavřít, že povinností zaměstnanců sice zůstává plnění pokynů zaměstnavatele v souladu s ustanovením § 301 písm. a) zákoníku práce. Tato povinnost se však týká pouze těch závazných pokynů, které byly vydány v souladu s právními předpisy. V opačném případě, tedy u pokynů vydaných v rozporu se zákonem, není zaměstnanec povinen pokyn splnit. Pokud jej však splní, vzniká zaměstnanci odpovědnost za vzniklou škodu způsobenou zaměstnavateli. Vzhledem k tomu, že zaměstnanec jednal na základě pokynu vydaného zaměstnavatelem, nelze porušení povinnosti ze strany zaměstnance považovat za jedinou příčinu vzniku škody, a proto je nutné postupovat podle ustanovení § 250 odst. 2 zákoníku práce,²⁷ který povinnost zaměstnance nahradit škodu poměrně omezuje.

5 ZÁVĚR

Závazný pokyn je v pracovním procesu využíván prakticky každodenně, vzhledem k absenci formálních znaků mnohdy dokonce nevědomky. Na první pohled se může zdát, že právo zde nabízí nástroj, skrze který

²⁵ Srov. HLOUŠKOVÁ, Pavla a kol. *Zákoník práce, prováděcí nařízení vlády a další související předpisy s komentářem k 1. 1. 2019*. 12. vyd. Olomouc: ANAG, 2019, s. 408.

²⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. 9. 2018, sp. zn. 21 Cdo 3157/2017.

²⁷ Ibid.

je jedna osoba oprávněna ovládat osobu druhou. V souladu se zásadami rovnosti a ochrany slabší strany se pak nejeví ani existence vztahu nadřízenosti zaměstnavatele a podřízenosti zaměstnance. Z tohoto důvodu je nutné pátrat po původu pravomoci zaměstnavatele dávat závazné pokyny, který se nachází v dobrovolném a svobodném založení pracovněprávního vztahu mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem a který vyplývá i ze základních funkcí pracovního práva.

Závazný pokyn může mít různé podoby, například podobu vnitřního předpisu zaměstnavatele anebo pracovního řádu. Cílem článku však bylo představit závazný pokyn v jeho nejobecnější podobě, která umožňuje, že zaměstnavatel může efektivně řídit pracovní proces a reagovat jeho prostřednictvím i na aktuální či těžko předvídatelné situace na pracovišti. K tomu slouží také bezformálnost závazného pokynu a judikovaná povinnost zaměstnance závazného pokynu vydaného v souladu s právními předpisy uposlechnout, aniž by zaměstnanec hodnotil hospodárnost či účelnost pokynu.

Bez ohledu na to, jaký charakter závaznému pokynu přiřkneme, lze jeho nesplnění ze strany zaměstnance považovat za porušení zaměstnancových povinností a v některých případech může na základě nesplnění závazného pokynu dojít i k oprávněnému ukončení pracovního poměru zaměstnance. Z těchto důvodů není možné závazný pokyn v odborné literatuře opomíjet a je záhodno věnovat mu určitou pozornost ve snaze přiblížit jej subjektům pracovněprávních vztahů.

Literature

- BĚLINA, Miroslav, Ljubomír DRÁPAL a kol. *Zákoník práce: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, 1613 s. ISBN 978-80-7400-290-8.
- GALVAS, Milan a kol. *Pracovní právo*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015, 825 s. ISBN 978-80-210-8021-8.
- HLOUŠKOVÁ, Pavla a kol. *Zákoník práce, prováděcí nařízení vlády a další související předpisy s komentářem k 1. 1. 2019*. 12. vyd. Olomouc: ANAG, 2019, 1303 s. ISBN 978-80-7554-190-1.
- HORECKÝ, Jan. *Dispoziční pravomoc*. Rigorózní práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2017, 106 s. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/zie4c/Dispozicni_pravomoc_RIGO.pdf

- HŮRKA, Petr a kol. *Aktuální pracovněprávní judikatura s podrobným komentářem: znění a podrobný komentář judikatury za roky 2011 a 2012, reprezentativní výběr nejnovějších judikátů v oblasti pracovního práva včetně judikatury Soudního dvora EU, aplikace judikatury v praxi*. 1. vyd. Olomouc: Anag, 2012, 247 s. ISBN 978-80-7263-785-0.
- NEŠČÁKOVÁ, Libuše a Lucie MARELOVÁ. *Vnitřní závazné předpisy zaměstnavatele a jiné pracovněprávní úkony: krok za krokem*. 1. vyd. Praha: Grada 2013, 246 s. ISBN 978-80-247-4622-7.
- STRÁNSKÝ, Jaroslav a kol. *Důsledky subsidiarity nového občanského zákoníku v pracovněprávních vztazích*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, 199 s. ISBN 978-80-210-7729-4.
- STRÁNSKÝ, Jaroslav. *Zákoník práce: s podrobným praktickým výkladem pro širokou veřejnost: nové úplné znění*. 1. vyd. Praha: Sondy, 2012, 584 s. ISBN 978-80-86846-45-3.
- STRÁNSKÝ, Jaroslav. Pojem závislá práce a jeho význam pro vymezení předmětu pracovního práva. In: HRABCOVÁ, Dana (ed.). *Pracovní právo 2012: Závislá práce a její podoby* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 22–41. ISBN 978-80-210-6084-5. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/sborniky/pracpravo2012/files/PracovniPravo2012.pdf>
- VYSOKAJOVÁ, Margerita, Bohuslav KAHLE, Nataša RANDLOVÁ, Petr HŮRKA a Jiří DOLEŽÍLEK. *Zákoník práce. Komentář*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 792 s. ISBN 978-80-7478-955-7.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 9. 3. 2015, sp. zn. 21 Cdo 1924/2013.
- Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 2. 2014, sp. zn. 6 Ads 46/2013.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 9. 2012, sp. zn. 21 Cdo 2141/2011.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. 3. 2014, sp. zn. 21 Cdo 1271/2013.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 2. 9. 2015, sp. zn. 21 Cdo 3840/2014.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. 9. 2018, sp. zn. 21 Cdo 3157/2017.
- Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

Contact – e-mail

421887@mail.muni.cz

UPLATNĚNÍ SLEVY JAKO PRÁVA Z VADNÉHO PLNĚNÍ SPOTŘEBITELEM

Josef Bártů

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Príspevok sa zaoberá problematikou uplatnenia slevy jako práva z vadného plnenia spotrebiteľom. Jde o tradičný inštitút, ktorý môžu využiť kupujúci pri vadnom plnení. Na prvý pohľad sa javí veľmi praktický a bezproblémový. Komplikácie ale vznikajú napríklad pri uplatnení slevy bez určenia jej výše. Najproblematickejší je výpočet slevy. Článok sa venuje všetkým týmto oblastiam se zaměřením na použitelnost judikatury podle obchodního zákoníku a občanského zákoníku z roku 1964. Nabízí i možná řešení inspirovaná zahraničními právními řádami a Vídeňskou úmluvou o mezinárodní koupi zboží. Príspevok se venuje i rozhodnému okamžiku pro výpočet výše slevy.

Keywords in original language

Spotřebitel; vadné plnění; sleva z kupní ceny; výpočet slevy; práva z vadného plnění.

Abstract

The paper deals with the issue of applying the reduction of purchase price as a right of defective performance by the consumer. It is a traditional institute that can be used by buyers in case of faulty performance. At first glance it seems very practical and trouble-free. However, complications arise, for example, when a reduction of purchase price is applied without the amount being determined. The most problematic is the calculation of the discount. The article focuses on all these areas, focusing on the applicability of the case law under the Commercial Code and the Civil Code of 1964. It also offers possible solutions inspired by foreign legal orders and the Vienna Convention on the International Sale of Goods. The paper also deals with the decisive moment for calculating the price reduction.

Keywords

Consumer; defective performance; discount on purchase price; price reduction calculation; rights from defective performance.

1 ÚVOD

Předkládaný článek¹ se věnuje uplatnění slevy jako práva z vadného plnění spotřebitelem. Sleva z kupní ceny je tradiční institut nabízející kupujícímu při vadném plnění prodávajícím. Na první pohled jednoduché řešení rozporu plnění s kupní smlouvou se při bližším zkoumání jeví mnohem složitějším.

První kapitola příspěvku poskytuje vhled do problematiky. V první řadě vymezuje, kdy vzniká spotřebiteli právo na slevu z kupní ceny. Věnuje se i vztahu k ostatním právům z vadného plnění.

Druhá část pojednává o samotném procesu uplatnění slevy jako práva z vadného plnění. Odpoví na otázku, v jaké formě musí spotřebitel právní jednání provést a jaké jsou jeho náležitosti. Specificky míří na situaci, kdy spotřebitel opomene uvést konkrétní výši požadované slevy.

Následující kapitola se týká určení samotné výše slevy. V komparativním pohledu odpovídá na otázku použitelnosti judikatury k obchodnímu zákoníku a občanskému zákoníku z roku 1964. Inspiraci hledá i v zahraničních právních rádech a unifikčních nástrojích soft law.

Poslední část se věnuje otázce určení rozhodného okamžiku pro výpočet a určení slevy. Opět se obrací na bývalou právní úpravu a zahraniční právní řády včetně soft law.

2 SLEVA JAKO PRÁVO Z VADNÉHO PLNĚNÍ

Cílem této kapitoly je poskytnout vhled do spotřebitelské kupní smlouvy a nastínit základní podmínky pro vznik práv z vadného plnění.

Koupě je úplatný závazek, jehož účelem je převod vlastnického práva z prodávajícího na kupujícího.² Obecnou úpravu kupní smlouvy obsahuje

¹ Článek se inspiruje předchozí publikační činností autora, především prací *Sleva z ceny v rámci práv z vadného plnění, její podstata a způsob kalkulace v nové právní úpravě publikovanou v rámci soutěže Studentská odborná a vědecká činnost (viz seznam literatury)*.

² KASÍK, Petr a Václav BEDNÁŘ. In: HULMÁK, Milan et al. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 31.

§ 2079 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „občanský zákoník“). Je-li prodávajícím podnikatel, platí pro prodej při jeho podnikatelské činnosti kromě obecných ustanovení o kupní smlouvě i ustanovení § 2158 a násl. občanského zákoníku o prodeji zboží v obchodě, ledaže je kupujícím také podnikatel a při uzavření smlouvy je z okolností zřejmé, že se koupě týká také jeho podnikatelské činnosti.

Prodávající odpovídá kupujícímu, že věc při převzetí nemá vady. Za co všechno prodávající odpovídá demonstrativním výčtem vyjmenovává § 2161 odst. 1 písm. a) až e) občanského zákoníku. Nemá-li věc vlastnosti stanovené v § 2161 občanského zákoníku, vznikají kupujícímu práva z vadného plnění upravená ustanovením § 2169 občanského zákoníku. Ze zásady *lex specialis derogat legi generali* vyplývá, že má tato úprava práv z vadného plnění přednost před ustanoveními § 2106 a § 2107 občanského zákoníku.

Z poměrně složité a nepřehledné textace odstavce 1 § 2169 občanského zákoníku vyplývá, že jednotlivá práva z vadného plnění nejsou rovnocenná, ale tvoří jakousi hierarchii nároků. V první řadě má kupující právo na bezplatné odstranění vady, zejména je-li to možné bez zbytečného odkladu. Pokud to není vzhledem k povaze vady nepřiměřené, může kupující požadovat dodání nové věci nebo její součásti. Není-li možné ani to (věc se například přestala vyrábět), může kupující od smlouvy odstoupit. Z výše uvedeného je patrné, že občanský zákoník upřednostňuje uskutečnění původní smlouvy před její změnou nebo zrušením.³

Neodstoupí-li kupující od smlouvy nebo neuplatní-li právo na dodání nové věci bez vad, na výměnu její součásti nebo na opravu věci, může požadovat přiměřenou slevu podle § 2169 odst. 3 občanského zákoníku. Z věty první citovaného ustanovení vyplývá, že právo na přiměřenou slevu je právem primárním a neomezeným.⁴ Rozhodne-li se pro něj kupující, prodávající mu musí vyhovět.

Kupující má právo na přiměřenou slevu i v případě, že mu prodávající nemůže dodat novou věc bez vady, vyměnit její součást nebo věc opravit,

³ TICHÝ, Luboš. Kupní smlouva a spotřebitelská kupní smlouva, včetně odpovědnosti za vady. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 7. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit 16. 3. 2019].

⁴ Shodně TICHÝ, Luboš. § 2169. In: ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek V, (§ 1721-2520)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, ISBN 978-80-7478-638-9. In: *Nové ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit 16. 3. 2019].

jakož i v případě, že prodávající nezjedná nápravu v přiměřené době nebo že by zjednání nápravy spotřebiteli působilo značné obtíže podle § 2169 odst. 3 věty druhé občanského zákoníku. Druhá věta je důležitá z toho důvodu, že právo na slevu nezaniká ani poté, co se prodávajícímu nepodařilo dodat novou věc bez vady, vyměnit její součást nebo věc opravit.

Právo na slevu přetrvává i v situaci, kdy prodávající nezjedná nápravu v přiměřené době. Co je přiměřenou dobou se bude odvíjet od konkrétních okolností případu a rozsahu vady. Domnívám se, že je možné vyjít zejména ze 30denní lhůty k vyřízení reklamace, kterou má podnikatel podle § 19 odst. 3 zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele (dále jen „ZOS“). Není vyloučeno, že v jednoduchých případech to bude doba kratší.

Spotřebitel má právo na slevu i v případě, že by mu zjednání nápravy působilo značné obtíže. Nemůže zůstat bez povšimnutí, že celý § 2169 občanského zákoníku pracuje s pojmem „kupující“, kdežto v poslední větě používá pojem spotřebitel. Zřejmě se zákonodárce co nejvíce snažil vyhovět požadavkům směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/44/ES o některých aspektech prodeje spotřebního zboží a záruk na toto zboží (dále jen „směrnice“), kterou do ustanovení § 2169 občanského zákoníku transponoval (konkrétně čl. 3 odst. 5 směrnice).⁵ Použití pojmu spotřebitel by nemělo v praxi působit žádné problémy.

Zbývá vyložit, co znamenají značné obtíže. Směrnice ani občanský zákoník vodítka k vykladu tohoto pojmu neposkytují. Půjde ale zřejmě o situace, kdy by uplatnění jiného práva z vadného plnění působilo spotřebiteli nepřiměřeně nepohodlí a zatěžovalo by ho. Příkladem může být situace, kdy si kupující již zabuduje v koupelně umyvadlo. Následně se zjistí, že mu prodávající dodal odlišný levnější typ. Kupujícímu nové umyvadlo vyhovuje, nemá zájem na dodání původně dohodnutého, ale trvá na snížení kupní ceny.⁶

3 UPLATNĚNÍ SLEVY

Práva z vadného plnění se uplatňují jednostranným právním jednáním adresovaným prodávajícímu. Souhlas prodávajícího se nevyžaduje. Občanský zákoník

⁵ Srov. VÍTOVÁ, Blanka. § 2169. In: HULMÁK, Milan et al. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 167–168.

⁶ VÍTOVÁ, Blanka. Vybrané aspekty soukromoprávní ochrany spotřebitele v novém občanském zákoníku. *Obchodní právo*, 2012. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit 16. 3. 2019].

nestanoví ani formu takového jednání.⁷ Nelze proto dopředu vyloučit ani konkludentní formu,⁸ což je plně v souladu se zásadou bezformálnosti, na které je občanský zákoník postaven. Jako uplatnění slevy v konkludentní formě si lze představit situaci, kdy kupující nezaplátí část kupní slevy.⁹

Právní jednání však musí být natolik určité a srozumitelné, aby z něj bylo patrné, čeho se kupující domáhá. Nejvyšší soud ČSR ve svém rozhodnutí ze dne 30. 7. 1981, sp. zn. 3 Cz 67/81, dospěl k závěru, že také tehdy, uplatní-li kupující právo z odpovědnosti za vady, aniž by vytkl (reklamoval) vady, z nichž zvolené právo vyvozuje, jde o neurčité a v důsledku toho neplatné uplatnění práva. Pouhé zaslání výrobku na adresu prodávajícího proto nebude dostatečné.¹⁰

Princip bezformálnosti je vyjádřen v ustanovení § 559 občanského zákoníku, když stanoví, že má každý právo zvolit si pro právní jednání libovolnou formu, není-li ve volbě omezen ujednáním nebo zákonem. Jak bylo uvedeno výše, zákon formu nepředepisuje. Lze si ale představit situace, kdy (zejména prodávající) stanoví ve smlouvě nebo obchodních podmínkách povinnost uplatňovat práva z vadného plnění v písemné formě. Domnívám se, že takové ustanovení by bylo nicotné podle § 1814 písm. a) občanského zákoníku. Z hlediska práva veřejného by se mohlo jednat o porušení § 13 ZOS ukládajícího prodávajícímu řádně informovat o rozsahu, podmínkách a způsobu uplatnění práva z vadného plnění. Za porušení § 13 ZOS může dozorový orgán, kterým je Česká obchodní inspekce, uložit podle § 24 odst. 7 písm. l) ZOS ve spojení s § 24 odst. 14 písm. c) ZOS pokutu až do výše 3 mil. Kč.

S uplatněním práv z vadného plnění nemusí prodávající souhlasit. Kupující má povinnost dostat do sféry podnikatele, jinak se právní jednání nestane perfektním. Do sféry adresáta se právní jednání dostane v okamžiku, kdy nabude objektivní možnost se seznámit s obsahem projevu vůle. Přitom není nezbytné, aby se s obsahem právního jednání seznámil.¹¹ Občanský

⁷ VÍTOVÁ, Blanka. § 2165. In: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 158.

⁸ TICHÝ, Luboš. Kupní smlouva a spotřebitelská kupní smlouva, včetně odpovědnosti za vady. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 7. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit 16. 3. 2019].

⁹ WESTERMANN, H. P. In: WESTERMANN, Harm Peter et al. *Münchener Kommentar. Bürgerliches Gesetzbuch*. 7. vyd. 2016, BGB § 441, Randnummer 4.

¹⁰ Stanovisko kolegia Nejvyššího soudu ČSR ze dne 30. 12. 1982, sp. zn. Cpj 40/82.

¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 1. 2004, sp. zn. 32 Odo 442/2003. Shodně též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 3. 2005, sp. zn. 26 Cdo 864/2004.

zákoník nestanoví ani způsob doručování. Platí tedy, že lze využít jakýkoliv způsob, kterým se uplatnění práv z vadného plnění dostane do sféry prodávajícího. V úvahu připadá zejména doručování prostřednictvím držitele poštovní licence, jakékoliv fyzické osoby nebo osobně.¹²

Zmaří-li prodávající vědomě uplatnění práv z vadného plnění (nepřebírá si poštu, úmyslně se vyhýbá kontaktu s kupujícím) použije se § 570 občanského zákoníku, podle kterého platí projev vůle za řádně dojitý. Z hlediska veřejného práva prodávající porušuje § 19 odst. 1 ZOS, který mu ukládá přijímat reklamace a vystavit o tom spotřebiteli písemné potvrzení. Za porušení § 19 odst. 1 ZOS lze podle § 24 odst. 7 písm. v) ZOS ve spojení s § 24 odst. 14 písm. c) ZOS uložit pokutu až do výše 3 mil. Kč.

Jako složitější se jeví otázka, zda musí být součástí projevu vůle, kterým spotřebitel uplatňuje slevu jako právo z vadného plnění, i její konkrétní vyčíslení. Tichý v komentáři k ustanovení § 2106 občanského zákoníku uvádí, že „*bez udání konkrétní částky [při uplatnění slevy z kupní ceny] není takový projev vůle schopen vyvolat zamýšlené právní důsledky*“.¹³ S jeho závěrem nesouhlasím, co se týče ustanovení § 2106 občanského zákoníku.¹⁴ Tím spíše se domnívám, že by takový závěr byl chybný i u slevy jako práva z vadného plnění uplatněného spotřebitelem, a to z následujících důvodů.

V řadě případů bude možné komplikace s nestanovením konkrétní částky odstranit výkladem. Bude-li mezi stranami zavedena praxe v právním styku, lze uplatnit § 556 odst. 2 občanského zákoníku. Uplatnění by mohl nalézt i § 1812 odst. 1 občanského zákoníku, podle kterého se obsah smlouvy má vyložit způsobem pro spotřebitele nejpriznivější. Z nálezu Ústavního soudu ze dne 22. 11. 2016, sp. zn. IV. ÚS 2989/16, dokonce vyplývá, že i zákonná ustanovení je třeba vykládat způsobem pro spotřebitele nejpriznivějším.

Mám za to, že budeme-li vykládat občanský zákoník způsobem nejpriznivějším pro spotřebitele, nemůžeme dovést povinnost uvést jako povinnou náležitost právního jednání konkrétní částku. Taková povinnost není spotřebiteli uložena. Proávající jako silnější strana a osoba vykonávající povolání

¹² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 1. 2008, sp. zn. 29 Odo 805/2006.

¹³ TICHÝ, Luboš. In: ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek V (§ 1721–2520)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 820.

¹⁴ Srov. BĀRTU, Josef. *Sleva z ceny v rámci práv z vadného plnění, její podstata a způsob kalkulace v nové právní úpravě*. Brno, 2018, s. 10–11.

ve smyslu § 5 občanského zákoníku musí vědět, že sleva má být přiměřená. Pro specialistu v oboru nemůže být náročné její výši určit.

Dále lze analogicky aplikovat ustanovení § 2080 občanského zákoníku, podle kterého je kupní cena dostatečně určena, je-li ujednán alespoň způsob jejího určení. Odhlédneme-li od toho, že sjednávání kupní ceny má spíše charakter dvoustranného právního jednání, domnívám se, že postačí, pokud spotřebitel určí, jak se má rozsah slevy určit. Postačí, odkáže-li na příslušné ujednání ve smlouvě (k tomu viz příslušnou kapitolu), uvede zlomek nebo stanoví vzorec pro výpočet.¹⁵

Uvedení výše požadované slevy není například nutné ani při uplatňování práv z vadného plnění podle Vídeňské úmluvy o mezinárodní koupi zboží vyhlášené jako sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí pod číslem 160/1999 Sb., o Úmluvě OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží (dále jen „CISG“).¹⁶

Z výše uvedených důvodů se domnívám, že závěr uvedený Tichým je nesprávný. Učiní-li kupující projev vážné vůle, který bude srozumitelný a určitý, není důvod dovozovat nicotnost právního jednání. Neuvedení přesné výše slevy nemůže být právnímu jednání na škodu. Nejistíme-li výši požadované slevy ani podle předchozí praxe stran nebo předchozího ujednání stran, může výši přiměřené slevy určit prodávající. Takový požadavek se nejvíce jeví jako nepřiměřený zvláště v situaci, kdy je nepochybné, že prodávající bez dalšího nikdy požadovanou slevu nevyplatí. Zpravidla nejdříve přezkoumá, že je uplatnění práv z vadného plnění oprávněné a požadovaná sleva odpovídá charakteru a rozsahu vady.

4 VÝPOČET SLEVY

Sleva má být přiměřená. Žádná další vodítka nám občanský zákoník neposkytuje. Bližší návod nevyplývá ani ze směrnice, kterou zákonodárce do ustanovení § 2169 odst. 3 občanského zákoníku transponoval. I směrnice používá hledisko přiměřenosti jako určující kritérium. Anglická verze

¹⁵ Srov. BÁRTŮ, op. cit., s. 12.

¹⁶ SCHWENZER, Ingeborg. In: SCHWENZER, Ingeborg et al. *Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*. 4. vyd. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2016, s. 801.

používá sousloví „an appropriate reduction“, z německé se dovíme, že sleva má být „angemessene“. Hledisko přiměřenosti používá občanský zákoník i v obecných ustanoveních o kupní smlouvě (§ 2106 a § 2107) a v obecných ustanoveních o právech z vadného plnění při porušení smlouvy (§ 1923).

Kritérium přiměřenosti se může jevit jako velmi výhodné. Dává soudu velký prostor pro úvahy a lze pod něj vztáhnout celou škálu kritérií, podle kterých můžeme výši slevy určovat. K upřesňování pojmu „přiměřená“ docházelo a zřejmě i bude docházet interpretací soudů. Vzhledem k rekodifikaci soukromého práva se nabízí otázka použitelnosti starší judikatury týkající se výpočtu slevy. V následujících kapitolách porovnáme dnes již zrušenou úpravu v zákoně č. 513/1991 Sb., obchodním zákoníku (dále jen „ObchZ“) a zákoně č. 40/1964 Sb., občanském zákoníku (dále jen „SOZ“) s v současné době účinným občanským zákoníkem. Následně provedu exkurz do zahraničních právních řádů, mezinárodních smluv a tzv. soft law. Otázka stanovení způsobu výše slevy je důležitá především z toho důvodu, že strany se na její výši dohodnou jen v minimu případů.

4.1 Použitelnost judikatury k ObchZ

Obchodní zákoník zakotvoval právo na přiměřenou slevu v § 436 odst. 1 písm. c) ObchZ při podstatném porušení smlouvy a právo na slevu v § 437 odst. 1 ObchZ. Zajímavé je, že hledisko přiměřenosti uváděl pouze v ustanovení § 436 ObchZ. Rozsah slevy následně upravoval ještě § 439 ObchZ, podle kterého „[n]árok na slevu z kupní ceny odpovídá rozdílu mezi hodnotou, kterou by mělo zboží bez vad, a hodnotou, kterou mělo zboží dodané s vadami“¹⁷. Judikatura Nejvyššího soudu doplnila způsob výpočtu o další kritéria. Při určení výše slevy se měl vzít v úvahu rozsah vadnosti díla (zboží), závažnost vad, jak vady omezují či komplikují užívání, popř. snižují životaschopnost věci, a dále bylo lze vzít v úvahu další okolnosti vyplývající z posuzování konkrétního případu.¹⁷

Mám za to, že pravidlo uvedené v § 439 ObchZ (byť doplněné o různé korektivy judikaturou) neodráží ekonomickou realitu závazkového stavu. Vůbec nebere v potaz výši kupní ceny sjednané mezi stranami. To by v praxi mohlo vést k naprosto absurdním závěrům. Pokud by se výrazně lišila kupní

¹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 6. 2010, sp. zn. 23 Cdo 1991/2008, a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 5. 2010, sp. zn. 23 Cdo 1299/2008.

cena (např. by byla velmi nízká) od skutečné ceny věci s vadou i bez vady, mohla by být výše vypočítané slevy podle pravidla obsaženého v obchodním zákoníku vyšší než kupní cena.¹⁸

Důvodová zpráva uvádí, že u úpravy práv z vadného plnění u obecných ustanovení kupní smlouvy vychází z obchodního zákoníku.¹⁹ To je ale zřejmě jediný relevantní argument pro použitelnost judikatury. Proti svědčí absurdnost pravidla (které sice korigovala judikatura). Neobstojí ani samotný fakt, že při podstatném porušení smlouvy uváděl obchodní zákoník (stejně jako současný občanský) hledisko přiměřenosti. Není ani jasné, zda by bylo možné aplikovat judikaturu k obchodnímu zákoníku na spotřebitelské smlouvy, jejichž úprava vyplývá ze směrnice. Na základě výše uvedených důvodů se domnívám, že nikoliv.

4.2 Použitelnost judikatury k SOZ

SOZ používal spojení „*přiměřená sleva*“ v celé řadě ustanovení týkajících se kupní smlouvy obecně i v ustanoveních o prodeji zboží v obchodě (§ 507, § 597, § 616 odst. 3, § 622 odst. 1 a 3 a § 624 SOZ).

Nejvyšší soud konstantně judikoval, že „[u]stanovení § 597 odst. 1 obč. zák. patří ve způsobu určení přiměřené slevy ze sjednané kupní ceny ke právním normám s relativně neurčitou (abstraktní) hypotézou, tj. ke právním normám, jejichž hypotéza není stanovena přímo právním předpisem a které tak přenechávají soudu, aby podle svého uvážení v každém jednotlivém případě vymezil sám hypotézu právní normy ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností.“ Výše slevy z kupní ceny se určila podle povahy a rozsahu vady vzhledem ke sjednané kupní ceně věci, na snížení funkčních vlastností věci nebo její estetické hodnoty, na dalším možném způsobu a rozsahu užívání věci, na ceně nutných oprav věci a jiných obdobných hlediscích.²⁰

Nejvyšší soud odmítl zužující výklad a přístup prodávajících, kteří určovali slevu ve výši hodnoty vadné součástky, popř. jako náklady na její odstranění, šlo-li o vadu odstranitelnou. K tomu uváděl, že „[v]ýše slevy z ceny by neměla

¹⁸ K tomu srov. BÁRTUŠ, op. cit., 12–13.

¹⁹ VLÁDA. Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz.

²⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2013, sp. zn. 33 Cdo 2641/2012 a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 2. 2010, sp. zn. 21 Cdo 5236/2007.

*vyjadřovat jen samotné snížení směnné hodnoty prodané věci. Při jejím určení je zapotřebí přihlídnout i k tomu, jak se reklamovaná vada projevuje při užívání věci, zda a jak komplikuje či omezuje užívání věci, do jaké míry zhoršuje vzhled prodané věci, zda snižuje její životnost apod.*²¹

Za upozornění stojí to, že se měla sleva určovat „vzhledem ke sjednané kupní ceně věcí“. Z toho lze dovodit, že se již sleva musela lišit, pokud došlo k prodeji stejného zboží za různou cenu. Takový způsob výpočtu alespoň částečně odráží ekonomickou realitu závazkového vztahu mezi kupujícím a prodávajícím.²²

Mám za to, že judikatura týkající se SOZ je aplikovatelná i na současný občanský zákoník. Vychází také z hlediska přiměřenosti a reflektuje ekonomickou realitu konkrétního závazkového vztahu mezi kupujícím a prodávajícím. V následujících kapitolách ale zjistíme, že zahraniční právní řády a mezinárodní smlouvy obsahují poměrně exaktní způsoby pro výpočet výše slevy. Domnívám se, že převzetí podobných vzorců by mohlo zvýšit právní jistotu v České republice. Nic by ani nebránilo korekci výsledku podle kritérií vyslovených v judikatuře.²³

4.3 Výpočet podle BGB

Velmi blízkým je českému právnímu řádu právní řád německý. Bürgerliches Gesetzbuch (dále jen „BGB“) obsahuje v § 441 odst. 3²⁴ přesné pravidlo pro výpočet výše slevy. Vzorec je založený na tzv. proporční metodě a můžeme ho vyjádřit následující rovnicí:

$$\frac{(\text{hodnota věci s vadou}) (\text{nová kupní cena})}{(\text{hodnota věci bez vad}) (\text{dohodnutá kupní cena})} \text{---}^{25}$$

²¹ Stanovisko kolegia Nejvyššího soudu ČSR ze dne 30. 12. 1982, sp. zn. Cpj 40/82.

²² Shodně BÁRTU, op. cit., s. 14.

²³ Ibid.

²⁴ § 441 odst. 3 občanského zákoníku SRN; Bürgerliches Gesetzbuch přijatého 18. 8. 1896 ve znění novely z 2. ledna 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), naposledy změněný čl. 2 zákona ze 21. února 2017 (BGBl. I S. 258, 261) zní: „Bei der Minderung ist der Kaufpreis in dem Verhältnis herabzusetzen, in welchem zur Zeit des Vertragsschlusses der Wert der Sache in mangelfreiem Zustand zu dem wirklichen Wert gestanden haben würde. 2Die Minderung ist, soweit erforderlich, durch Schätzung zu ermitteln.“

²⁵ WESTERMANN, Harm Peter. In: WESTERMANN, Harm Peter et al. *Münchener Kommentar. Bürgerliches Gesetzbuch. Schuldrecht Besonderer Teil I*. 4. vyd. München: C. H. Beck, s. 247.

Vzorec zachovává vzájemný poměr mezi hodnotou věci s vadou a bez vady a novou kupní cenou (tj. kupní cenou po slevě) a dohodnutou kupní cenou. Vzorec odráží konkrétní závazkový smluvní vztah mezi stranami včetně dohodnuté kupní ceny.

Vzorec lze upravit následujícím způsobem:

$$\text{nová kupní cena} = \frac{\text{(dohodnutá kupní cena)}}{\text{(hodnota věci s vadou)} * \text{-----}} \text{(hodnota věci bez vady)}$$

Sleva se vypočítá jako rozdíl mezi dohodnutou kupní cenou a novou kupní cenou. Výsledkem bude vždy sleva (resp. nová kupní cena) odpovídající situaci, kdy by kupující o vadě věci věděl a s ohledem na to přistoupil na kupní cenu.

4.4 Výpočet podle CISG a soft law

Výpočet výše slevy upravuje článek 50 CISG, podle kterého se sleva určí *„... v rozsahu odpovídajícím poměru mezi hodnotou, kterou mělo skutečně dodané zboží v době dodání, a hodnotou, kterou by mělo v této době zboží bez vad.“*²⁶ Je patrné, že znění přesně odpovídá levé straně rovnice uvedené výše. CISG používá stejný vzorec výpočtu výše slevy jako BGB. CISG také reflektuje konkrétní ekonomickou situaci závazkového vztahu mezi kupujícím a prodávajícím a zachovává autonomii vůle stran, jež vyústila ve stanovení kupní ceny.²⁷

Ustanovení je dispozitivní a strany se mohou ve smlouvě domluvit jinak.²⁸

Na proporcionální metodu výslovně při určení výše slevy z kupní ceny odkazují i Principy evropského smluvního práva (PECL) v čl. 9:410^{29, 30} i Draft Common Frame of Reference (DCFR) v čl. 3:601.^{31, 32}

²⁶ *„in the same proportion as the value that the goods actually delivered had at the time of the delivery bears to the value that conforming goods would have had at that time.“*

²⁷ SCHWENZER, 2016, op. cit., s. 801.

²⁸ TICHÝ, Luboš. *CISG Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2017, Beckova edice komentované zákony, s. 240.

²⁹ LANDO, O. a H. G. BEALE (eds.). *Principles of European contract law*. The Hague: Kluwer Law International, 2000, s. 430.

³⁰ Čl. 9:410 PECL zní: *„This reduction shall be proportionate to the decrease in the value of the performance at the time this was tendered compared to the value which a conforming tender would have had at that time.“*

³¹ BAR, C. et al. *Principles, definitions and model rules of European private law: draft common frame of reference (DCFR)*. Outline ed. Munich: Sellier, European Law Publishers, 2009, s. 249.

³² Čl. 3:601 DCFR zní: *„The reduction is to be proportionate to the decrease in the value of what was received by virtue of the performance at the time it was made compared to the value of what would have been received by virtue of a conforming performance.“*

4.5 Výpočet podle ujednání stran

Občanský zákoník je vystavěn na zásadě autonomie vůle a na zásadě dispozitivnosti (§ 1 občanského zákoníku). Ustanovení § 1916 odst. 2 občanského zákoníku nacházející se v obecných ustanoveních civilního kodexu připouští, aby se nabyvatel předem vzdal práv z vadného plnění. Právní jednání vyžaduje písemnou formu. Připouští-li obecná úprava úplné vyloučení práv z vadného plnění, argumentem a maiori ad maius můžeme dovést, že je možné práva z vadného plnění modifikovat. Například obecná ustanovení o právech z vadného plnění u kupní smlouvy jsou téměř zcela dispozitivní.³³

Stejný závěr ale nemůžeme učinit u smluv uzavíraných mezi podnikatelem a spotřebitelem. Ustanovení části čtvrté, hlavy první, dílu třetího (§ 1810–1867) občanského zákoníku a části čtvrté hlavy druhé dílu prvního pododdílu pátého (§ 2158–2174) občanského zákoníku jsou jednostranně kogentní. To znamená, že se od nich lze odchýlit, ale pouze ve prospěch slabší smluvní strany, kterou je spotřebitel a kterou právě speciální ustanovení chrání. Ustanovení § 1814 písm. a) občanského zákoníku dokonce zvláště zakazuje ujednání vylučující nebo omezující spotřebitelova práva z vadného plnění. Za další ustanovení, která musí být dodržena lze uvést § 1812 odst. 2 občanského zákoníku stanovící nicotnost ujednání odchylných se od ustanovení zákona stanovených k ochraně spotřebitele nebo § 1815 občanského zákoníku o nepřiměřených ujednáních.

Na základě výše uvedeného se domnívám, že i ve vztazích B2C lze smluvně upravit způsob výpočtu ve smlouvě nebo dokonce obchodních podmínkách. Nic nebrání podnikateli zavést pro výpočet slevy takový vzorec, mechanismus nebo způsob, který bude pro spotřebitele výhodnější než „přiměřená sleva“ zaručená § 2169 odst. 3 občanského zákoníku specifikovaná výše uvedenou judikaturou. Mám za to, že taková ujednání nebudou častá. Nelze je ale a priori vylučovat.

Příkladem by mohlo být následující ujednání: *„Zvolí-li spotřebitel jako právo z vadného plnění přiměřenou slevu, bude její výše alespoň 10 % z kupní ceny.“*

³³ Na výjimky z absolutní dispozitivnosti upozorňuje např. Šilhán. Viz ŠILHÁN, Josef. Vzdání se práv z vadného plnění v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 21, č. 20, s. 712–716.

4.6 Částečný závěr

Z výše uvedeného je patrné, že moderní právní nástroje pro výpočet výše slevy využívají proporcionalní metodu. Její přijetí by zvýšilo právní jistotu a odstranilo vágní a velmi neurčité hledisko přiměřenosti. Mám za to, že není nutná ani technická novela občanského zákoníku. Akceptaci výpočtu využívaného BGB nebo CISG můžou provést soudy prostřednictvím úpravy judikatury. Za nejvhodnější považuji stav přijetí proporcionalní metody, kterou by bylo možné v odůvodněných případech modifikovat hledisky užívanými judikaturou k SOZ.

5 ROZHODNÝ OKAMŽIK PRO VÝPOČET SLEVY

BGB, CISG, PECL i DCFR se shodují na proporcionalní metodě jako nejlepší pro výpočet výše slevy. Stejně ale neplatí o okamžiku, který je rozhodný pro její určení. Některé dokonce uvádějí momenty jevící se jako neintuitivní. Ani občanský zákoník na rozdíl od ObchZ nestanoví bod na časové ose. Vodítko neposkytuje ani směrnice. V úvahu teoreticky přicházejí následující okamžiky: uzavření smlouvy, uskutečnění (řádného) plnění, přechod nebezpečí škody na věci a uplatnění slevy.

Jde přitom o otázku zásadního významu. Cena zboží se neustále mění a stanovování výše slevy v různé okamžiky může vést k zásadním rozdílům. Spotřebitel může reklamovat zboží alespoň v době 24 měsíců od převzetí podle § 2165 občanského zákoníku. Zejména cena elektroniky (mobilních telefonů a notebooků) se bude po dvou letech výrazně lišit. Zásadně se může změnit i cena starožitností. Zatímco cena elektroniky bude nejspíše klesat, cena starožitností může růst. Nelze proto ani při výpočtu předpokládat, že se cena bude pouze snižovat.

Podle § 439 odst. 1 ObchZ byla rozhodující doba, v níž se mělo uskutečnit řádné plnění. Důvodová zpráva³⁴ nijak neodůvodňuje zvolení této konkrétní doby. Uvádí pouze, že vychází z CISG a její úpravu přebírá. CISG v čl. 50 stanoví jako rozhodný okamžik dobu dodání (at the time of delivery). ObchZ nepřebíral úpravu v CISG doslovně a prakticky určil jiný okamžik.

³⁴ VLÁDA. Důvodová zpráva k zákonu č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, č. 513/1991 Dz. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 17. 3. 2019].

Doba řádného dodání a doba dodání se může snadno lišit, dostane-li se prodávající do prodlení.

Úprava v CISG vychází z „konceptu doručení“. To je hlavní důvod určení rozhodné doby jako „the time of delivery“. Existují spory v situacích, kdy kupní smlouva zahrnuje dopravu.³⁵ To pro účely tohoto článku ale není rozhodující. Smlouvy uzavírané se spotřebiteli zpravidla neobsahují dlouhotrvající mezinárodní přepravu. S ohledem na § 2090 odst. 2 občanského zákoníku bude pravděpodobnější, že by se jako rozhodný okamžik určilo převzetí zboží spotřebitelem od dopravce.

BGB jako rozhodující okamžik stanoví uzavření kupní smlouvy. Není zcela jasné, proč německý zákonodárce zvolil právě okamžik uzavření smlouvy. Mám za to, že ale nejlépe odpovídá úmyslu stran, principu autonomie vůle a vzorci, podle kterého se sleva vypočítá. Je-li jednou z proměnných ve vzorci smluvená kupní cena platná a účinná okamžikem uzavření smlouvy, logicky nejlépe odpovídá vypočtení výše slevy k tomuto okamžiku. Lehmann k tomu uvádí, že úprava v BGB zohledňuje vztah mezi plněním a protiplněním. Ustanovení německého občanského zákoníku porovnává s Návrhem nařízení Evropského parlamentu a Rady o společné evropské právní úpravě prodeje (CESL) stanovícím jako rozhodný okamžik nabídku plnění³⁶. Uvádí, že CESL lépe slouží k vytváření materiální spravedlnosti. Na otázku, která úprava je „spravedlivější“ ale neodpovídá.³⁷

Pro zajímavost lze uvést, že švýcarský občanský zákoník jako rozhodný okamžik určuje přechod nebezpečí škody z kupujícího na prodávajícího.³⁸

³⁵ K tomu srov. BACH. In: KRÖLL, Stefan et al. *UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)*. Mnichov: C. H. Beck. 2. vyd., 2018, s. 739–740; Nebo SCHWENZER, Ingeborg. *Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*. 4. vyd. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2016, s. 804–805.

³⁶ Spojení „nabídka plnění“ bude zřejmě důsledkem nesprávného překladu. Čl. 120 CESL jako rozhodný okamžik stanoví dobu poskytnutí plnění.

³⁷ LEHMANN, Matthias. In: TICHÝ, Luboš, Miloš KOCÍ et al. *Spotřebitelská kupní smlouva*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2013, s. 56.

³⁸ SCHWENZER, Ingeborg. *Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*. 4. vyd. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2016, s. 804.

6 ZÁVĚR

Předložený článek se věnoval problematice slevy z kupní ceny jako práva z vadného plnění uplatněného spotřebitelem. Vymezil předpoklady a formu uplatnění slevy a její vztah k ostatní právům z vadného plnění, které spotřebitel má. Odpověděl na otázku možnosti použití judikatury k ObchZ a SOZ. Inspiraci pro možnosti stanovení postupu pro výpočet slevy našel v zahraničních právních rádech a unifikačních nástrojích PECL a DCFR. Nakonec odpověděl na otázku rozhodného okamžiku pro výpočet slevy.

Literatura

Monografie

- BAR, C. et al. *Principles, definitions and model rules of European private law: draft common frame of reference (DCFR)*. Munich: Sellier, European Law Publishers, 2009, 650 s. ISBN 978-3-86653-097-3.
- LANDO, O. a H. G. BEALE. *Principles of European contract law*. The Hague: Kluwer Law International, 2000, 610 s. ISBN 9789041113054.
- TICHÝ, Luboš. *CISG Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2017, Beckova edice komentované zákony, 440 s. ISBN 978-80-7400-649-4.

Kapitola z monografie

- BACH. In: KRÖLL, Stefan et al. *UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)*. Mnichov: C. H. Beck. 2. vyd., 2018, 1253 s. ISBN 978-3-406-71455-9.
- KASÍK, Petr a Václav BEDNÁŘ. In: HULMÁK, Milan et al. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, 2080 s. ISBN 978-80-7400-287-8.
- LEHMANN, Matthias. In: TICHÝ, Luboš, Miloš KOCÍ et al. *Spotřebitelská kupní smlouva*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2013, 144 s. ISBN 978-80-87488-12-6.
- TICHÝ, Luboš. § 2169. In: ŠVESTKA, Jirí et al. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek V (§ 1721–2520)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, ISBN 978-80-7478-638-9. Dostupné z: *Nové ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit 16. 3. 2019].

- TICHÝ, Luboš. In: ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek V (§ 1721–2520)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 1700 s. ISBN 978-80-74-78-369-2.
- SCHWENZER, Ingeborg. In: SCHWENZER, Ingeborg et al. *Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*. 4. vyd. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2016, 1602 s. ISBN 978-0-19-872326-4.
- VÍTOVÁ, Blanka. § 2165. In: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, 2080 s. ISBN 978-80-7400-287-8.
- VÍTOVÁ, Blanka. § 2169. In: HULMÁK, Milan et al. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, 2080 s. ISBN 978-80-7400-287-8.
- WESTERMANN, Harm, Peter. In: WESTERMANN, Harm, Peter et al. *Münchener Kommentar. Bürgerliches Gesetzbuch. Schuldrecht Besonderer Teil I*. 4. vyd. München: C. H. Beck., 2767 s. ISBN 3 406 45871 8.
- WESTERMANN, Harm, Peter. In: WESTERMANN, Harm, Peter et al. *Münchener Kommentar. Bürgerliches Gesetzbuch. Schuldrecht Besonderer Teil I*. 7. vyd. München: C. H. Beck, 2016. Dostupné z: *Beck-online DE* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 16. 3. 2019]. Dostupné z: http://www.beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/MuekoBGB_7_Band3/cont/MuekoBGB%2Ehtm

Článek

ŠILHÁN, Josef. Vzdání se práv z vadného plnění v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 21, č. 20, s. 712–716. ISSN 1210-6410.

Článek dostupný z elektronické databáze

- TICHÝ, Luboš. Kupní smlouva a spotřebitelská kupní smlouva, včetně odpovědnosti za vady. *Bulletin advokacie* [online]. 2014, č. 7. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 16. 3. 2019].
- VÍTOVÁ, Blanka. Vybrané aspekty soukromoprávní ochrany spotřebitele v novém občanském zákoníku. *Obchodní právo* [online]. 2012. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 16. 3. 2019].

Rozhodnutí českých soudů

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 30. 7. 1981, sp. zn. 3 Cz 67/81.

Stanovisko kolegia Nejvyššího soudu ČSR ze dne 30. 12. 1982, sp. zn. Cpj 40/82.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 1. 2004, sp. zn. 32 Odo 442/2003.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 3. 2005, sp. zn. 26 Cdo 864/2004.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 1. 2008, sp. zn. 29 Odo 805/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 2. 2010, sp. zn. 21 Cdo 5236/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 6. 2010, sp. zn. 23 Cdo 1991/2008.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 5. 2010, sp. zn. 23 Cdo 1299/2008.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2013, sp. zn. 33 Cdo 2641/2012.

Nález Ústavního soudu ze dne 22. 11. 2016, sp. zn. IV. ÚS 2989/16.

Právní předpisy

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění k 31. 12. 2013.

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění k 31. 12. 2013.

Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/44/ES o některých aspektech prodeje spotřebního zboží a záruk na toto zboží. In: *EUR-lex* [právní informační system]. Úřad pro publikace Evropské unie. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-CS/TXT/?uri=CELEX:31999L0044&from=CS>

Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o společné evropské právní úpravě prodeje. In *EUR-lex* [právní informační system]. Úřad pro publikace Evropské unie. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-CS/TXT/?uri=CELEX:52011PC0635&from=EN>

Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí číslem 160/1999 Sb. o Úmluvě OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží.

Nezařazené zdroje

BÁRTŮ, Josef. *Sleva z ceny v rámci práv z vadného plnění, její podstata a způsob kalkulace v nové právní úpravě*. Brno, 2018, 24 s. Studentská odborná a vědecká činnost. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce Josef Šilhán.

Občanský zákoník SRN; Bürgerliches Gesetzbuch přijatý 18. 8. 1896 ve znění novely z 2. ledna 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), naposledy změněný čl. 2 zákona z 21. února 2017 ((BGBl. I S. 258, 261). In: *Gesetze im internet* [online]. © 2017 Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz [cit. 17. 3. 2019] Dostupné z: <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>

VLÁDA. Důvodová zpráva k zákonu č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, č. 513/1991 Dz. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 17. 3. 2019].

VLÁDA. Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 17. 3. 2019].

Contact – e-mail

josef.bartu@gmail.com

JEDNOSTRANNÁ PRÁVNÍ JEDNÁNÍ PRACOVNĚPRÁVNÍHO OMBUDSMANA

Michal Blažek

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Autor odkrývá povahu jednostranných právních jednání Pracovněprávního ombudsmana, jakožto nově navrhovaného hmotněprávního institutu majícího napomoci lepšímu prosazení a vymahatelnosti pracovního práva v praxi. Činí tak pomocí rozboru jednostranných právních jednání dalších relevantních orgánů a osob (odborníky, Úřad práce, mediátoři, Inspekce práce) a též příbuzných entit ve vybraných zahraničních právních řádech. Autor neopomíjí ani otázku pracovního soudnictví. K posledně uvedenému se vyjadřuje právě v kontextu problematiky Pracovněprávního ombudsmana.

Keywords in original language

Realizace práva; pracovní právo, nová koncepce pracovního práva, jednostranná právní jednání, odborová organizace, inspekce práce, zákon o mediaci, pracovněprávní ombudsman.

Abstract

The author uncovers the nature of the unilateral legal proceedings of the Labor Law Ombudsman as a newly proposed substantive law institute to help promote and enforce the labor law in practice. This is done by analysing unilateral legal acts of other relevant bodies and persons (trade unions, Labor Office, mediators, Labor Inspectorates) and related entities in selected foreign jurisdictions. The author does not forget the issue of labor law. The latter is expressed precisely in the context of the issue of the Labour Lawyer Ombudsman.

Keywords

Realization of Law; Labor Law, the New Concept of Labor Law, Unilateral Legal Proceedings, Trade Unions, Labour Inspectorates, Mediation Act, Labor Law Ombudsman.

1 TROCHU JINÁ MOTIVACE ANEB OSOBNÍ ZA(U)JETÍ AUTORA

Asi už je konečně čas, aby se právní věda přiblížila více lidem. Asi už je konečně čas, aby nejen soudní rozhodnutí, ale i teoretické právní texty byli čtivé, nebo alespoň srozumitelné. Asi už je konečně čas, abychom se pokusili psát takové příspěvky, z kterých se veřejnost třeba i něco dozví. Teprve bavíme-li se o právu s neprávnikem, zjišťujeme, jak moc se může zdát právní svět pro svou nesrozumitelnost nespravedlivým.

Když jsem se rozmýšlel, na jakou katedru Právnické fakulty Masarykovy univerzity si budu podávat přihlášku a snažit se o přijetí na doktorské studium, nestál jsem před obtížným problémem. Katedra pracovního práva a sociálního zabezpečení pro mne byla jasnou volbou. Pracovní právo je podle mého názoru takové právní odvětví, mající moc zasáhnout lidí v jejich každodenním životě, mající moc, řečí lékařskou, být lékem a vitamínem¹ na časté nachlazení, rýmu a bolesti zad. Tím se z mého pohledu liší třeba od obchodního práva upravující např. pravidla pro fúze obchodních společností. Jde o právní normy zajisté potřebné, ale přidržíme-li se lékařské terminologie, spíše než o rýmu, zde jde o vzácnou kyklopii. Takové právní vztahy jsou méně časté a dotknou se i menšího počtu osob.

V práci trávíme velikou část našich životů, bylo by vhodné, kdybychom alespoň jakýsi minimální právní standard měli skutečně státem co možná nejvíce garantovaný. S ohledem na význam práce v životě člověka je podle mého názoru vhodné, aby právě úprava pracovněprávních vztahů byla ze strany státu co možná nejvíce jasná a srozumitelná, ale též státem důsledně vynucována.

Sám zákonodárce dává systematickým zařazením pracovního práva najevo, že si je vědom potřebnosti vyšší péče o normy v této oblasti. Nový občanský zákoník zcela pohltil rodinné právo, absorboval i velikou část práva obchodního. Naopak si nepodmanil právo pracovní. Je zde tak ponechán prostor pro další svobodné rozvíjení pracovního práva, v menším sevření obecným právem soukromým. Svobodná právní úprava, na občanském

¹ Pracovní právo by nemělo být pouze nástrojem napravujícím již nastalé škody, mělo by být též preventivní ochranou.

právu v zásadě nezávislá, umožňuje odklon vyšší či nižší intenzity od principu typického pro obecné soukromé právo a právo obchodní, tj. od principu autonomie vůle (smluvní volnosti). Domnívám se, že je zcela legitimním přístupem, zamyslet se nad některými otázkami trápicí pracovní právo a odpovědi na tyto otázky nalézat při postupném utahování šroubů, tedy jet na cestě v protisměru vůči smluvní svobodě, tedy zkvalitňovat právní instrumenty tak, aby ve výsledku docházelo k většímu respektu a účtě k právu a aby docházelo k co možná nejčastějšímu dodržování právních norem. Při budoucích úvahách bychom stále měli mít na paměti rovnováhu mezi ochrannou a organizační funkcí pracovního práva.

Na přehnané falešné hraní si na vědu nezbyvá místo. Používání synonym a recyklování již mnohokrát napsaných myšlenek musí jít stranou. Uprímnou snahu pomoci lidem prostřednictvím spravedlivého práva považuji za potřebný ústřední hnací motor nás akademiků při sepisování odborných textů.

Od patnácti let jsem pravidelně o letních prázdninách pracoval v jedné fabrice s fungující pásovou výrobou. Vzpomínky na hypnotizování ručiček hodin, aby se posunuly zase alespoň o centimetr, pravděpodobně nikdy již nedostanu z mysli. Obdobně téměř dvouletá práce v hospodském prostředí byla intenzivní pracovní zkušeností. Často fyzicky i psychicky náročné okamžiky navíc zatěžkané téměř neúnosnou rutinou. Nejsou-li u takovýchto profesí dodržovány normy zákoníku práce, dopad způsobený nedodržováním ochranných pravidel má na jedince enormní rozměr, způsobuje značnou zátěž.

Tento příspěvek bych velice rád věnoval všem, kteří vykonávají takové či obdobné práce dost možná i celý svůj život. Právě jim bychom se měli podle mého názoru věnovat, jelikož si naši pozornost velice zaslouží. Měli bychom se pokusit zlepšit jejich postavení uprostřed nekonečné řady právních pravidel.

Ve výše nastíněném duchu bude tento příspěvek.

2 POSÍLENÍ REALIZACE PRACOVNÍHO PRÁVA

„Ptáme-li se, kam dnes pracovní právo směřuje, je to špatně položená otázka. Musíme se ptát, kam chceme, aby směřovalo.“²

Ustanovení § 1a odst. 1 písm. a) zařazuje princip zvláštní zákonné ochrany postavení zaměstnance mezi základní zásady vyjadřující smysl a účel zákoníku práce.³ Uvedené v praxi znamená, že jednotlivá právní pravidla obsažená v zákoníku práce bychom měli vykládat v souladu s touto zásadou. Na četných místech zákoníku práce můžeme naleznout rozsáhlou plejádu práv a povinností, které dílčím způsobem zásadu vyjadřují a její teoretickou povahu přenáší do praxe.

Zákoník práce např. chrání zaměstnance při rozvazování pracovního poměru výpovědí dané zaměstnavatelem. V ustanovení § 52 stanoví důvody, pouze kvůli kterým může být zaměstnanec z práce vypovězen.⁴ Část čtvrtá zákoníku práce zase formuluje několikatero pravidel stanovující časová omezení pro výkon práce. Ohraničena je délka směny, délka stanovené týdenní pracovní doby, stanovena doba odpočinku, povinnost uložená zaměstnavateli poskytovat zaměstnanci přestávku na jídlo a oddech.⁵

Problematika odměňování za práci představuje další významnou oblast, kde zásada zvláštní ochrany postavení zaměstnance prosvítá napříč jednotlivými právními normami. Výkon závislé práce, jak vyplývá z ustanovení § 2 odst. 2, můžeme bez obav označit jako činnost, za kterou povinně zaměstnanci náleží odměna.⁶ Ta podle současných pravidel nemůže být nižší než 13 350 Kč za měsíc, což lze v přepočtu vyčíslit jako 79,80 Kč náležitých minimálně zaměstnanci za odpracovanou hodinu.⁷ Zákoník práce dále navyšuje

² BEZOUŠKA, Petr. *Vybídky do budoucnosti pracovního práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 21. ISBN 978-80-7380-193-9.

³ § 1 odst. 1, písm. a) Zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů (dále též jako „zákoník práce“).

⁴ § 52 zákoníku práce.

⁵ Část IV. zákoníku práce.

⁶ § 2 odst. 2 zákoníku práce.

⁷ Čl. I, Nařízení vlády č. 273/2018 Sb. ze dne 20. listopadu 2018, kterým se mění nařízení vlády č. 567/2006 Sb., o minimální mzdě, o nejnižších úrovních zaručené mzdy, o vymezení ztíženého pracovního prostředí a o výši příplatku ke mzdě za práci ve ztíženém pracovním prostředí, ve znění pozdějších předpisů. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/34685/NV_273_2018.pdf

zaměstnancovi odměnu za práci přesčas, v noci, v sobotu v neděli apod.⁸ A příkladů ochrany by se dala najít celá škála.

Kdo jste někdy pracoval, či alespoň někoho takové znáte, určitě jste měli možnost si na vlastní kůži ověřit, že hlásaná *zvláštní ochrana* se ne zrovna vždy dostává z textu zákona i do reálného světa. Zaměstnanec v důležitých životních okamžicích není chráněn vůbec, obává se jít do právního střetu se svým zaměstnavatelem, a to ze strachu o ztracení práce nebo zhoršení podmínek práce na pracovišti. Kvůli ohrožení svého příjmu se svých práv nedomáhá. Často jde navíc o okamžiky, které nemají zásadní dopad pouze na osobu zaměstnance samého, ale též na celou jeho rodinu. Zaměstnanec má např. vidinu zlepšení pracovní pozice ve strukturách zaměstnavatele, a tak si k němu nejde stěžovat, že v současné době nedostává výplatu ve výši zákonem stanovené zaručené mzdy. A už vůbec se nejde soudit.

Soukromé právo je vystavěno na základní hodnotě, účtě k člověku, jako svobodné a jedinečné bytosti.⁹ Je nemyslitelné, aby právo nepokrývalo takto závažné situace mající dopad na oblast elementárních pracovních práv zaměstnanců a reálně nezasahovalo do nefungujících právních vztahů, tj. aby jednotlivá ustanovení zákoníku práce byla pouze prázdnými prohlášeními.¹⁰

Z uvedeného důvodu je podle mého názoru, ale i jiných autorů¹¹ třeba, aby došlo k přeformulování některých cílů pracovního práva, tj. aby byla přehodnocena dosavadní koncepce pracovního práva. K současným základním zásadám pracovního práva by měla být přidána nová zásada **posílené realizace práva**. Jako odraz této zásady by pak měly být navrženy jednotlivé nové hmotněprávní i procesněprávní instituty napomáhající skutečnému uplatnění pracovního práva v praxi. Právnická obec nekonečně debatuje nad kogentností a dispozitivností právních norem, zkoumá, od jakých pravidel se mohou strany odchýlit a od jakých nikoliv.¹² Fakt, že ani kogentní normy chránící velmi důležité zájmy nejsou dodržovány jako kdyby nikoho netrápil, jako kdyby stál stranou. Mne ale trápí. Rád bych, aby se začalo diskutovat o jejich dodržování.

⁸ § 114n. zákoníku práce.

⁹ DVOŘÁK, Jan. *Soukromé právo 21. století*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, Právní monografie, s. XIX. ISBN 978-80-7552-595-6.

¹⁰ MORÁVEK, Jakub. In: DVOŘÁK, op. cit., s. 346.

¹¹ Srov. např. DÁVIDOV, Guy. *A purposive approach to labour law*. Oxford: Oxford University Press, 2016, Oxford monographs on labour law. ISBN 978-0-19-875903-4.

¹² DVOŘÁK, Jan. In: DVOŘÁK, op. cit., s. XXVI.

Vždyť jedna z největších nespravedlností se děje člověku právě tehdy, když se svým problémem k soudu ani nedostane. Z neznalosti nedokáže odhadnout své šance na úspěch, samotný proces zdá se být finančně náročným, nemluvě o již zmíněném strachu postavit se ve sporném řízení do opozice vůči svému zaměstnavateli.

Odmítám názor, že uvedený načrtnutý koncept je již obsažený v současně normované zásadě zvláštní zákonné ochrany postavení zaměstnance. Nová zásada má svůj vlastní úkol, a to pohlídat realizování právních norem zejména u těch nejvíce potřebných, nejzávažnějších pracovních situací.

Současná právní úprava vedle zásady zvláštní zákonné ochrany postavení zaměstnance výslovně zmiňuje zásadu spravedlivého odměňování zaměstnanců, zásadu uspokojivých a bezpečných podmínek pro výkon práce, zásadu rovného zacházení.¹³ Tyto všechny by se daly podřadit pod zásadu zvláštní zákonné ochrany postavení zaměstnance a učinit z nich jedno. Zákonodárce se je však rozhodl pro jejich charakteristikou specifickou významovou linií normovat výslovně zvlášť. Řekl bych, že uvedené zásady stojí samostatně, byť se navzájem doplňují a podporují. Všechny jsou pak odrazem ještě abstraktnější kategorie, a to jedné ze dvou funkcí pracovního práva, tj. funkce ochranné. Do uvedené rodiny zásad by pak přibyla nová zásada posílené realizace práva, mající své normativní vyjádření v § 1a odst. 1, písm. f). S ohledem na potřebnost kogentní právní úpravy, by spadala i do hodnot vyjadřující veřejný pořádek.

Bližší teoretické argumenty obhajující potřebnost nové zásady jsou postupně autorem rozpracovávány v jiných textech.¹⁴ Taktéž k tomu dochází v otázce vymezování cílů pracovního práva i představování jednotlivých instrumentů v nichž se má nová zásada odrážet.

Tento příspěvek se zaměří s ohledem na název příspěvku přímo na **Pracovněprávního ombudsmana**, jakožto nově navrhovaného nejsilnějšího institutu principu posílené realizace práva, a na jeho možná případná zákonem vymezená jednání.

¹³ § 1a odst. 1 zákoníku práce.

¹⁴ Např. BLAŽEK, Michal. *Nemoci a léky pracovního práva*. Ústní příspěvek na konferenci: Mílníky práva v stredoEurópskom priestore. 2019. Sborník v tisku. Celková materie pak vyústí v autorově sepisované disertační práci.

3 JEDNOSTRANNÉ PRÁVNÍ AKTY RELEVANTNÍCH ENTIT ČESKÉHO PRÁVA

3.1 Metodické odůvodnění kapitoly

Pro nalezení správného vymezení prostoru pro jednání pracovněprávního ombudsmana nejprve začneme s analýzou jednání již existujících institutů. Posuďme, v jakých místech není pracovněprávního ombudsmana třeba, jelikož případné kompetence vykonávají již jiné orgány. Posuďme také, kde současné mechanismy zaostávají a měli by být změněny či dokonce nahrazeny. Kapitola se věnuje odborovým organizacím, orgánům inspekce práce a mediaci.

3.2 Jednostranné právní akty odborové organizace

Stejně jako se mohou organizovat zaměstnavatelé a vytvářít si zastupitelské organizace, stejně tak mají právo zaměstnanci sdružovat se v organizacích.¹⁵ Mezi zástupce zaměstnanců v současné době řadíme zástupce pro oblast bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, radu zaměstnanců, evropskou radu zaměstnanců a odborové organizace. Poslední jmenovaný má ze všech zástupců zaměstnanců nejširší kompetence.¹⁶ K analýze pravomoci a následně jednostranných právních aktů proto dojde právě u odborových organizací.

Odborové organizace (dále též jako: „odbory“) v obecné rovině mají právo komunikovat se zaměstnavateli. Mají právo na místo zaměstnance přijímat od zaměstnavatele informace, mají právo na projednávání,¹⁷ mohou též v určitých výsečích pracovních záležitostí dokonce rozhodovat, či alespoň spolupřihodovat, dále zaměstnavatele kontrolovat¹⁸ a účastnit se legislativního procesu.

Informování. Zaměstnavatel oznamuje odborům svá rozhodnutí, své vize, předává informace rozlišného charakteru. Od sdělení pravidel, jak se chovat ve společné kuchyňce, až po hospodářskou situaci zaměstnavatele. Pod

¹⁵ § 276 odst. 1 zákoníku práce.

¹⁶ Srov. např. ČERVENKA, Jaroslav. Odborová organizovanost – nástin legislativních nedostatků v této oblasti. *EPRAVO.CZ* [online]. Sbírka zákonů, judikatura, právo [cit. 15. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/odborova-organizovanost-nastin-legislativnich-nedostatku-v-teto-oblasti-12471.html>

¹⁷ § 276n. zákoníku práce.

¹⁸ § 322 zákoníku práce.

informováním si lze představit např. vyvěšení obrázku s návodem, jak si správně umývat ruce po příchodu do práce. Takový návod bude typický např. pro provozy zaměstnavatelů, vyrábějící ochranné pomůcky jako jsou respirátory či špunty do uší. V obecné terminologii by se dalo jednoduše napsat, že zaměstnavatel bude informovat tam, kde bude cítit potřebu zaměstnancům (ať už prostřednictvím odborů či bez nich) něco sdělit.

Projednávání. Zde jde o vzájemnou výměnu informací, o debatu. Zaměstnavatel si řekne své, a odbory rovněž. Názory a přáními odborů zde zaměstnavatel není vázán. Dohoda samozřejmě představuje právní úpravou preferovaný stav, nutná však není.¹⁹ Příklad povinnosti můžeme nalézt v ustanovení § 276 odst. 9 zákoníku práce. To konkrétně praví, že: „*Zaměstnavatel je povinen projednat /.../ s odborovou organizací /.../ stížnost zaměstnance na výkon práv a povinností vyplývajících z pracovníprávních vztahů.*“

Spolurozhodování. Právní úprava obsahuje též situace, kdy odbory nabývají na moci a v prostředí soukromého podnikání daného zaměstnavatele spolurozhodující o procesech dějících ve v jeho „podniku“. Dohází k tomu ale pouze za přítomnosti legitimního zájmu, ospravedlňujícího zásah do soukromého podnikání zaměstnavatele. Příkladem spolurozhodování odborů může být chvíle, kdy zaměstnavatel dává výpověď odborově organizovanému předákovvi. Zde zákoník práce poskytuje tomuto specifickému zaměstnanci zvýšenou ochranu. Chrání ho před zaměstnavatelem navíc vystavěným dřevěným plotem, čímž zajišťuje, aby se zaměstnavatel nezbavoval „nepohodlného“ zaměstnance právě ze zastíraného důvodu jeho odborové iniciativnosti (funkce).

Rozhodování. Odbory rozhodují v záležitostech, jež bych nazval jako „jednání uvnitř.“²⁰ Budou si rozhodovat o vlastních orgánech a procesech, určovat si, jakým způsobem budou provádět vyjednávání se zaměstnavatelem, kdy se budou scházet a jakým způsobem budou komunikovat se zastupovanými zaměstnanci.

Kontrolování. Kontrola prostřednictvím odborů byla v minulosti razantně omezena zásahem Ústavního soudu. Ten konečně rozhodl s ohledem na argument potřeby rovnováhy ve vztahu mezi zaměstnavatelem

¹⁹ § 280 a § 279 zákoníku práce.

²⁰ § 322 odst. 2 zákoníku práce.

a odbory. Dříve rozsáhlé oprávnění kontrolovat Ústavní soud shledal jako narušení oné vyváženosti. Odborům byla ponechána kontrolní pravomoc pouze v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci.²¹ Aniž by si to Ústavní soud tehdy možná uvědomoval, reflektoval zde postavení oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci jako tvrdého jádra pracovního práva.²²

Téměř ani v jedné z těchto forem právního jednání nicméně nenalézám nástroj, jež by napomohl ke zvýšení dodržování právních norem. Výjimku pak představuje výše popsané spolurozhodování ochraňující člena orgánu odborové organizace.²³ Popsaný mechanismus tak už v současném právní prostředí představuje prvek odrážející nejen zásadu zvláštní zákonné ochrany postavení zaměstnance, ale též i specifické linie charakterizující právě případnou zásadu posílené realizace práva. Odbory nadané spolurozhodováním mohou na skutečnou aplikaci právních norem na existující pracovněprávní poměr dohlédnout. Ovšem pouze za předpokladu, že u zaměstnavatele odbory fungují. Při současné odborové organizovanosti nejde dle mého názoru o situaci, kdy bychom se mohli na odbory v tomto aspektu spolehnout. Oprávnění spolurozhodovat je navíc personálně omezené pouze na „odborové předáky“. I proto je třeba přijít v rámci nové zásady posílené realizace práva s novými instrumenty. Současný stav shledávám problematickým, nedostatečně ochraňující skutečně ohrožené zaměstnance. Navíc nová zásada (v kontextu své osobní působnosti) a v jejím světle vystavěné nové instituty by se měly uplatnit zejména ve vztazích mezi zaměstnavatelem a osob zvláště ohrožených, zasluhujících zvláštní ochranu (osoby zdravotně postižené, osoby nacházejících se nedaleko od důchodového věku, osoby pobírající minimální mzdu atd.) Takovýmto zvláště ohroženým zaměstnancem pak zpravidla nebude člen orgánu odborové organizace.

Podle ustanovení § 26 občanského soudního řádu (dále též jako: „o. s. ř.“) může odborová organizace zastupovat svého člena jako účastníka soudního řízení před soudem.²⁴ Z mého pohledu jde o perfektní procesněprávní

²¹ Srov. § 321 zákoníku práce a Nález Ústavního soudu ze dne 12. 3. 2008, sp. zn. Pl ÚS 83/06.

²² HORECKÝ, Jan. *BOZP – tvrdé jádro pracovního práva*. Aktivní výstup na konferenci Pracovní právo 2018, Třešť. Sborník v tisku.

²³ § 61 odst. 2 zákoníku práce.

²⁴ § 26 Zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

institut, mající potenciál napomoci dosažení vyššího procenta realizování práva, mající potenciál vytvořit u zaměstnance pocit větší ochrany a pomoci, oproti účastníkovi, který by takovým právem nadán nebyl.

Dostupná vědecká bádání však silou statistiky hovoří v neprospěch tohoto institutu. Neříkají ani nic dobrého o vymáhání pracovních sporů.²⁵ „V roce 2014 činil poměr pracovněprávních sporů na celkovém soudním nápadu 0,75 %“.²⁶ V roce 2015 pak šlo o 0,94 % z celkového počtu soukromoprávních sporů. V tomto necelém procentu pak před soudem odborová organizace zastupovala zaměstnance v roce 2014 pětkrát, v roce 2015 až devětkrát. Dodejme, že ani v jiných letech hodnota nedosáhla vysokých čísel. V roce 2012 odbory zastupovaly zaměstnance čtyřikrát, v roce 2013 dokonce jenom třikrát.²⁷

3.3 Jednostranné právní akty inspekce práce

Oblastní inspektoráty práce dbají na dodržování právních pravidel v oblasti pracovního práva. Kontrolují např. dodržování pravidel odměňování, pravidel regulujících pracovní dobu a dobu odpočinku, jejichž dodržování bylo výše označeno jako klíčové, jak pro život zaměstnance, tak jeho rodiny. Soustavu inspekce práce tvoří na jejím vrcholu Státní úřad inspekce práce, pod nímž úřadují oblastní inspektoráty práce. Blíže k právní úpravě inspekce práce nahlédněte do zákona č. 251/2005 Sb., o inspekci práce.²⁸ Dále v textu budou uvedeny pouze informace významné pro text samotný.

Má-li fyzická osoba (tedy také zaměstnanec) zato, že zaměstnavatel nejedná v souladu s pravidly pracovního práva, může učinit podnět upozorňující na takové závadné jednání vůči orgánům inspekce práce. Ty pak v důsledku podání podnětu mohou zahájit kontrolu u napadaného zaměstnavatele a zkoumat jeho jednání. Učiněná kontrola však působí zpětně, nechrání dodržování právních norem a nechrání právní vztah mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem již v jeho průběhu zatím nepošramocené existence.²⁹ Význačnými oblastmi, kde dochází často k nedodržování právních norem,

²⁵ Původní výzkum a více informací k němu MORÁVEK. In: DVORÁK, op. cit., s. 337 a násl.

²⁶ Ibid., s. 338.

²⁷ Ibid., s. 344.

²⁸ Zákon č. 251/2005 Sb., o inspekci práce, ve znění pozdějších předpisů.

²⁹ STÁDNÍK, J., KIELER, P. Orgány inspekce práce a podněty ke kontrole. Práce a mzda. 2013, č. 10, s. 44n.

jsou – výše uvedená otázka odměňování a problematika vznikání, změn a zanikání pracovního poměru. Samotný inspektor disponuje oprávněním vstupovat do prostor, kde je závislá práce vykonávána, může po zaměstnavateli vyžadovat relevantní informace, vyžadovat překládání dokladů apod. Mezi další jednání inspekce práce patří též vydání protokolu jakožto výsledku kontroly, příp. též přímo rozhodnutí, jež zakáže výkon práce.³⁰

3.4 Jednostranné právní akty mediátorů

Chceme-li aby pracovněprávní ombudsman zasahoval při neshodách již v jejich počátcích, je na místě, abychom se zamysleli nad tím, zda nemá disponovat některými oprávněními v současné době svěřené do rukou mediátorů. Do budoucna bychom takové oprávnění měli pravděpodobně posílit, doplnit i o další pravomoci, aby pomoc pracovněprávního ombudsmana byl skutečně účinná (srov. níže). Ombudsmanovy akty vzešlé na základech učiněných šetření by pak mohly představovat závazné podklady pro případný následný soudní proces. Dopad hmotněprávní ombudsmanovy činnosti by se projevil v rámci procesního práva. Nová civilní úprava by v uvedeném trendu měla vést k rychlejšímu vymožení práva, k větší maximalizaci spravedlnosti celého procesu.

Zpět k mediátorům. Ti se účastní vyjednávání a řešení konfliktů. Jejich činnost označujeme jako typ mimosoudních řešení sporů. Mediace se v rámci soukromého práva řídí zákonem č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů.³¹ Strany během řešení konfliktu se za pomoci nestranného a neutrálního mediátora³² snaží dobrat vhodného řešení, příznivého pro obě strany sporu. Výsledek vzešlý ze sezení u mediátora představuje v ideálním případě dohoda stran, kterou lze následně schválit soudem ve formě smíru.³³

„Mediační řízení vedené [...] vyskolenými a v rejstříku Ministerstva spravedlnosti zapsanými mediátory stává promlčecí a prekluzivní doby. [...] Strany si zachovávají kontrolu

³⁰ Ibid., s. 45.

³¹ Co je to mediace. *Asociace mediátorů České republiky* [online]. 2011 [cit. 14. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.amcr.cz/co-je-to-mediace/>

³² CIPRYN, Štěpán a Pavel KIRŠNER. Mediace: představení a výhody. *Pravniprostor.cz* [online]. 17. 10. 2017 [cit. 12. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/mediace-predstaveni-a-vyhody>

³³ Mediace, rozhodce nebo soud? *Asociace mediátorů České republiky* [online]. 2011 [cit. 14. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.amcr.cz/mediace-rozhodce-nebo-soud/>

*nad řešením jejich konfliktu a nad dosažením výsledku. To vše v soukromí a za přísné mlčenlivosti mediátora. Ve srovnání se soudním řízením strany finančně značně ušetří, řešení sporu výrazně urychlí. Statisticky uvádějí až 70% úspěšnost uzavření dohody. Tuto dohodu lze schválit soudem či notářským zápisem s doložkou vykonatelnosti a získat tak vykonatelný právní titul.*³⁴

Jako nespornou výhodu jednání mediátorů lze označit skutečnost, že po jejich přizvaném zásahu strany nepřicházejí o možnost obrátit se v případě nespokojenosti s výsledkem mediace na soud. Spor bude následně zpravidla vyřešen rychleji³⁵ „neboť jednotliví účastníci sporu budou již důkladně obeznámeni s případem a budou vědět, že dohoda není možná.“³⁶

Mediaci lze jistě považovat za kvalitní alternativu sporného řízení. Pohledem nedostatečné realizace práva nám však ani kompetence mediátorů nepostačí. Smyslem zásady posílené realizace práva je např. ochránit číšníka pár let před důchodem, zajistit mu, aby skutečně dostával od zaměstnavatele mzdu, jež mu náleží. V takovém případě (kdy zaměstnavatel stanovenou [minimální] mzdu nevyplácí) zde nebude přítomna dobrá vůle zaměstnavatele mzdu poskytovat. Zaměstnavatel ji poskytovat nechce a snaží se lidově řečeno, na zaměstnanci kapičku ušetřit. Takový zaměstnavatel nebude chtít hledat řešení prostřednictvím mediace.

4 JEDNOSTRANNÉ PRÁVNÍ AKTY AUSTRALSKÉHO FAIR WORK OMBUDSMANA

Australské ministerstvo práce a malých podniků má ve své gesci agendu **Fair Work Commission** a **Fair Work Ombudsman**.³⁷ Komise pro spravedlivou práci rozhoduje na národní úrovni spory vyvěrající z pracovněprávních vztahů. Jedná se o nezávislý orgán s řadou pravomocí. Těmi v české právní úpravě částečně připomíná obecné soudy, řeší totiž pracovněprávní spory individuální povahy (rozhoduje např. v otázkách propouštění ze zaměstnání a posuzuje, zda šlo či nešlo o ukončení vztahu mezi zaměstnavatelem

³⁴ O mediaci. *Česká advokátní komora* [online]. 2018 [cit. 13. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.cak.cz/pro-verejnost/mediace/omediaci/>

³⁵ CIPRÝN, KIRŠNER, op. cit.

³⁶ CIPRÝN, KIRŠNER, op. cit.

³⁷ Portfolios. *Australian Government* [online]. Commonwealth of Australia [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.directory.gov.au/portfolios/jobs-innovation.html>

a zaměstnancem v souladu s pracovněprávními normami. Krom nich i spory pracovněprávní kolektivní povahy. Obě výše uvedené instituce se pak souhrnně snaží u zaměstnavatele najít vhodná řešení v nastalých situacích. Zejména ombudsman funguje obdobně jako inspekce práce, zjišťuje dodržování norem bezpečnosti a ochrany zdraví při práci i dodržování pravidel o minimální mzdě.³⁸

Australská právní úprava upravuje institut **Fair Work Ombudsman** jako institut s rozsáhlou paletou pravomocí. Fair Work Ombudsman má generálně napomáhat k udržení harmonického prostředí na pracovišti, podporovat produktivitu pracoviště samého a vést lidi účastníci se trhu práce ke spolupráci. Ombudsman pro spravedlivou práci pomáhá, jak zaměstnancům, tak zaměstnavatelům, pomáhá celé společnosti k lepšímu porozumění právních předpisů Austrálie v oblasti pracovního práva. Jednotliví úředníci v rámci orgánu poskytují bezplatně právní rady a vyšetřují obdržené stížnosti, na jejichž základě pak vynucují dodržování právních regulí.³⁹

Fair Work Ombudsman vznikl v Austrálii velice nedávno, a to k 1. květnu roku 2017. Právní úpravu tohoto institutu, ale i Fair Work Commission obsahuje zákon o spravedlivé práci (the Fair Work Act).⁴⁰

Uvedené instituce tak v mnohém připomínají různé české orgány. Oproti naší právní úpravě, však ta australská cílí na řešení problémů hned v jejich zárodku, snaží se o okamžité odstranění objevujících se neshod. Děje se tak, ať už osvětou v podobě konaných vzdělávacích kampaní,⁴¹ tak individuální prací se zaměstnavatelem a zaměstnancem ve snaze dovést je aktivně ke shodě a udržet spravedlivé a harmonické prostředí na pracovišti.⁴² Tím

³⁸ Fair Work Commission. *Australian Government* [online]. Commonwealth of Australia [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.directory.gov.au/portfolios/jobs-and-small-business/fair-work-commission>

³⁹ Ibid.

⁴⁰ What is the Fair Work Act? *Employsure Pty Ltd.* [online]. 2019, ABN 40 145 676 026 [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z: <https://employsure.com.au/guides/fair-work-australia/what-is-the-fair-work-act/>

⁴¹ Campaigns. *Fair Work ombudsman* [online]. Australian Government, Fair Work Ombudsman [cit. 11. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.fairwork.gov.au/how-we-will-help/helping-the-community/campaigns>

⁴² Help us keep workplaces fair. *Australian Government* [online]. Commonwealth of Australia [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.fairwork.gov.au/how-we-will-help/how-we-help-you/help-us-keep-workplaces-fair>

se liší od aktivit mediátorů, kteří jednají pouze na popud stran. Kombinací pravomocí mediátorů i inspekce práce může Fair Work Ombudsman na základě přijatého podnětu začít se stranami spolupracovat i dosti neformální cestou. V případě nemožnosti vyřešit problém neformální cestou právní úprava zakotvuje hned několik odlišení od jiných soudních sporů, které mají usnadnit zaměstnanci vymáhání jeho nároku.⁴³

Australskou úpravu nezbyvá než zhodnotit jako úpravu snažící se o komplexní pomoc zaměstnanci během nastalých problémů objevujících se v souvislosti s existencí pracovního vztahu k zaměstnavateli. Fair Work ombudsman přijímá anonymní podněty poukazující na protiprávní jednání, napomáhá stranám se dohodnout, najít vhodná kompromisní řešení. V případě neschopnosti se dohodnout pak napomáhá poškozenému zaměstnanci též v řízení před soudem (srov. výše zastupování zaměstnance odbory v českém právním řádu). Jde tak o komplexní úpravu pro oblast pracovněprávních vztahů obsahující instrumenty, které v českém právním prostředí mají mediátoři, odbory, inspekce práce a právní zástupci (advokáti). S ohledem na specifčnost právních vztahů tak v Austrálii došlo za účelem zlepšení pracovních podmínek na pracovišti a podpory (nejen) zaměstnanců k vytvoření zatím ojedinělé právní úpravy, nezasahující pouze částečně (odborové organizace ČR) a pouze se zpětných charakterem formální kontroly (inspekce práce ČR). Pro zajímavost lze uvést, že ve snaze zvednout povědomí mezi australskými občany o Fair Work Ombudsman, má tento úřad také zřízen twitterový účet. Dle mého názoru uvedená činnost napomáhá vnímat úřad jako něco ne vzdálené, ne ryze státního, navozující pocit důvěry a víry ve skutečnou pomoc. Alespoň na mne tak působí.⁴⁴

5 PRACOVNĚPRÁVNÍ OMBUDSMAN A JEHO JEDNÁNÍ

Tak jako podpůrně působí veřejný ochránce práv ve vztahu mezi jednotlivcem a státem, měl by dle mého názoru co nejdříve začít existovat institut

⁴³ Taking legal action in the small claims court. *Australian Government* [online]. Commonwealth of Australia [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.fairwork.gov.au/how-we-will-help/how-we-help-you/help-resolving-workplace-issues/taking-legal-action-in-the-small-claims-court>

⁴⁴ Link na twitterový účet: https://twitter.com/fairwork_gov_au?lang=cs

pracovněprávního ombudsmana, jenž bude obdobně napomáhat jako současný veřejný ochránce práv k harmonii práv a povinností, zde ovšem tedy mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem. Pracovněprávní ombudsman by měl krom jiného též působit jako zákonem jasně vymezená právní (bezplatná) pomoc.

Svým jednáním by se lišil od oblastních inspektorátů práce (nešlo by o kontrolní orgán, provádějící kontrolní činnost se zásahy ex post) i od odborových organizací jako zástupců zaměstnanců. Odbory nejsou přítomny u všech zaměstnavatelů. Za důvod jejich nezakládání by se dalo napsat obdobně totéž, co o důvodech neobracení se zaměstnance na soudní moc. Kompetence pracovněprávního ombudsmana by měla být vystavěna odlišně. Stát nemá přenášet povinnost kontroly nad dodržováním práva na odborové organizace. Dle našeho názoru by měl navíc aktivně preventivně přispívat k vytváření proprávního prostředí. Tak by mohl činit právě prostřednictvím pracovněprávního ombudsmana, jenž by byl součástí výkonné moci.

Pracovněprávní ombudsman by se měl (v souladu s popisovanou zásadou posílené realizace práce) zacílit pouze na nejvíce ohrožené skupiny zaměstnanců, jasně vymezené skupiny lidí (kromě výše uvedených skupin např. na mladistvé zaměstnance, zaměstnance samostatně pečující o malé děti atd.), a to v rizikových životních okamžicích (rozvazování pracovní poměru, dodržování pravidel odměňování a dob odpočinku). **Stanovena by měla být nová povinnost pro zaměstnavatele, obrátit se na pracovněprávního ombudsmana, v případě, že se ocitl s „ohroženým“ zaměstnancem v „ohrožující“ situaci.** Z důvodu posílení realizace pracovního práva by tak byla zaměstnavateli stanovena jakási ohlašovací povinnost vůči pracovněprávnímu ombudsmanovi v případě, kdy by např. chtěl *posíleně* chráněného zaměstnance převést na jinou práci.

Institut pracovněprávního ombudsmana by mohl být vykonáván pracovníkem, působícím například u krajské pobočky Úřadu práce. Kolik takových ombudsmanů bude třeba, však bez hlubší analýzy nelze v současné chvíli konstatovat. Pracovněprávní ombudsman(i) by mohl(i) být jmenován(i) např. ministrem MPS., Mohly by být normovány i konkrétní požadavky na jejich kvalifikaci apod. Tyto náležitosti by však měly být podrobeny hlubšímu výzkumu a měly by projít odbornou diskuzí, jde tak prozatím o pouhé prvotní návrhy.

Někoho by mohlo napadnout, zda pracovněprávní ombudsman sebere práci advokátům. Částečně patrně ano. Zde by však dle našeho názoru měl převážit veřejný zájem na pomoc vymezeným osobám domoci se svých práv. Pokud je bezplatná právní pomoc umožněna v řízeních před soudem, tak proč by obdobně nemohla fungovat v „řízení u zaměstnavatele“? Navíc zavedení nového právního povolání může vést k větší konkurenci mezi právníky, k výkonu lepších právních služeb, což je opět pouze a jedině ve prospěch všech občanů.

Za úvahu rozhodně stojí, zda by se pracovněprávní ombudsman nemohl stát i nástrojem někdy zmiňované (třetí) výchovné funkce pracovního práva. Činnost by zde mohla být naaranžovaná dle představeného australského institutu Fair Work Ombudsman.⁴⁵ V rámci preventivní činnosti by mohl aktivně pořádat školení pro zaměstnance, či dokonce školit studenty ve školách před nástupem do pracovního procesu.

Pro vymezení pravomocí jednání ombudsmana zbývá ještě mnoho práce. Bude třeba detailněji projít úpravu mediace, ale též oprávnění advokátů, inspekce práce, ale třeba i generálního advokáta soudního dvora. V rámci zásady posílené realizace práva by totiž mohl ombudsman fungovat jako přípravné řízení před soudem. A jednou možná před specializovaným pracovním soudem. Chce to zcela novou koncepci, která napomůže k většímu a rychlejšímu realizování práva. Takto veliké ambice bohužel jeden článek pro *Cofolu 2019* naplnit objektivně nemůže.

Je však zcela na místě se ptát: „Zda je současný stav nežalování pracovněprávních neshod mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem i nadále udržitelný?“, tj. „Zda stát nemá konat víc pro maximální zajištění práva na spravedlivý proces?“, tedy umožnit zaměstnanci „snadněji“ zaměstnavatele žalovat, v případě, že zaměstnavatel poruše právní normy, umožnit zaměstnanci podat žalobu a zároveň vystavět natolik reálnou ochranu, pod jejímž štítem se zaměstnanec nebude bát k obecnému soudu (či případnému jinému orgánu) vykročit s vidinou vydání rozhodnutí, vyřešení případu v relativně krátkém časovém horizontu. Uvedenému by mohly napomoci již zmíněné

⁴⁵ Autor v rámci sepisování své disertační práce analyzuje též unika rakouského a holandského specifického modelu týkajícího se realizace práva, průběžného vzdělávání zaměstnanců i zajištění poradenských činností.

instituty z procesněprávní oblasti. Specializované pracovněprávní soudnictví, speciální pracovněprávní nejvyšší soud, speciální dílčí procesní normy zjednodušující řízení řešící spor mezi zaměstnancem a zaměstnavatel. To vše jsou nová témata, kterým se pracovní právo bude muset co nejdříve postavit⁴⁶

6 ZÁVĚREM

Příspěvek představuje první autorovu publikační střelu v oblasti tématu jeho disertační práce. Účelem textu bylo zejména zveřejnit několikatero stěžejních idejí obsáhlých v právě vznikající práci, upozornit na nespravedlnost, která se zaměstnancům kvůli nedostatečné právní podpoře děje z důvodu nerovného faktického postavení mezi nimi a zaměstnavateli. Chceme-li do budoucna s čistým svědomím tvrdit, že je zaměstnavatel a zaměstnanec v rovném právním postavení, je dle mého soudu potřeba učinit některé koncepční změny pracovního práva. Úsek cesty právě naznačil končící text. V současné právní realitě se tezi o „skutečnosti právní rovnosti zaměstnance se zaměstnavatelem“ potvrdit neodvažuji. Faktická nerovnost spíše subjekty dovedla i k nerovnosti právní.

Literature

- BLAŽEK, Michal. *Nemoci a léky pracovního práva*. Ústní příspěvek na konferenci: Milníky práva v stredoerópskom priestore. 2019. Sborník v tisku.
- BEZOUŠKA, Petr. *Vybídky do budoucnosti pracovního práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 21. ISBN 978-80-7380-193-9.
- CIPRÝN, Štěpán a Pavel KIRŠNER. *Mediace: představení a výhody*. *Pravniprostor.cz* [online]. 17. 10. 2017 [cit. 12. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/mediace-predstaveni-a-vyhody>
- ČERVENKA, Jaroslav. *Odborová organizovanost – nástin legislativních nedostatků v této oblasti*. *EPRAVO.CZ* [online]. Sbírka zákonů, judikatura, právo [cit. 15. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/odborova-organizovanost-nastin-legislativnich-nedostatku-v-teto-oblasti-12471.html>

⁴⁶ Autor článku uvedené procesněprávní aspekty zpracovává v rámci připravované rigorózní práce.

- DAVIDOV, Guy. *A purposive approach to labour law*. Oxford: Oxford University Press, 2016, Oxford monographs on labour law. ISBN 978-0-19-875903-4.
- DVOŘÁK, Jan. *Soukromé právo 21. století*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, Právní monografie, s. XIX. ISBN 978-80-7552-595-6.
- HORECKÝ, Jan. *BOZP – tvrdé jádro pracovního práva*. Aktivní výstup na konferenci Pracovní právo 2018, Třešť. Sborník v tisku.
- STÁDNÍK, J. a P. KIELER. *Orgány inspekce práce a podněty ke kontrole. Práce a mzda*, 2013, č. 10, s. 44 a násl.
- Co je to mediace. *Asociace mediátorů České republiky* [online]. 2011 [cit. 14. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.amcr.cz/co-je-to-mediace/>
- Campaigns. *Fair Work ombudsman* [online]. Australian Government, Fair Work Ombudsman [cit. 11. 3. 2019] Dostupné z: <https://www.fairwork.gov.au/how-we-will-help/helping-the-community/campaigns>
- Fair Work Commission. *Australian Government* [online]. Commonwealth of Australia [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.directory.gov.au/portfolios/jobs-and-small-business/fair-work-commission>
- Help us keep workplaces fair. *Australian Government* [online]. Commonwealth of Australia [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.fairwork.gov.au/how-we-will-help/how-we-help-you/help-us-keep-workplaces-fair>
- Mediace, rozhodce nebo soud? *Asociace mediátorů České republiky* [online]. 2011 [cit. 14. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.amcr.cz/mediace-rozhodce-nebo-soud/>
- O mediaci. *Česká advokátní komora* [online]. 2018 [cit. 13. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.cak.cz/pro-verejnost/mediace/omediaci/>
- Portfolios. *Australian Government* [online]. Commonwealth of Australia [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.directory.gov.au/portfolios/jobs-innovation.html>
- Taking legal action in the small claims court. Australian Government [online]. Commonwealth of Australia [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.fairwork.gov.au/how-we-will-help/how-we-help-you/help-resolving-workplace-issues/taking-legal-action-in-the-small-claims-court>
- What is the Fair Work Act? *Employsure Pty Ltd.* [online]. 2019, ABN 40 145 676 026 [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z: <https://employsure.com.au/guides/fair-work-australia/what-is-the-fair-work-act/>

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 251/2005 Sb., o inspekci práce, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 202/ 2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Nářízení vlády č. 273/2018 Sb. ze dne 20. listopadu 2018, kterým se mění nařízení vlády č. 567/2006 Sb., o minimální mzdě, o nejnižších úrovních zaručené mzdy, o vymezení ztíženého pracovního prostředí a o výši příplatku ke mzdě za práci ve ztíženém pracovním prostředí, ve znění pozdějších předpisů.

Nález Ústavního soudu ze dne 12. 3. 2008, sp. zn. Pl ÚS 83/06.

Contact – e-mail

Michal.Blažek@law.muni.cz

ODSTÚPENIE OD ZMLUVY – OBLIGATÓRNOSŤ UVEDENIA JEHO DÔVODU

Alexander Brörtl ml.

Právnická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Slovenská republika

Abstract in original language

Neplatnosť (sankčného) odstúpenia od zmluvy z dôvodu nevymedzenia dôvodu je slovenskými a českými najvyššími súdnymi autoritami posudzovaná divergentne. Svoje závery súdy odvodzujú od predpísaných nárokov na náležitosti právnych úkonov (vôľa, prejav vôle), požiadavky určitosti právneho úkonu, limitov výkladu právnych úkonov, neexistencie zákonnej povinnosti na uvedenie dôvodu, ale aj od následkov pre prax a procesnoprávne súvislosti. Príspevok sa sústreďí na analýzu dôvodov, ktoré sú v týchto rozhodnutiach a v referenčných odborných príspevkoch na túto tému spomínané.

Keywords in original language

Odstúpenie od zmluvy; náležitosť právneho úkonu; dôvod odstúpenia od zmluvy.

Abstract

Invalidity of (vindicatory) withdrawal from the contract due to unspecified reasoning is considered by the Slovak and Czech Supreme Judicial Authorities to be divergent. The arguments on both sides have broad degree – courts derive their conclusions from the prescribed claims on the required features of legal acts (will, expression of will), the requirements of certainty of a legal act, the limits of the interpretation of legal acts, the absence of a legal obligation to state the cause, but also from the consequences for practice and procedural-legal connections. The contribution focuses on a analysis of the reasons mentioned in these decisions and in the reference professional contributions to this topic.

Keywords

Withdrawal from the Contract; Feature of a Legal Act; Reason for a Withdrawal from the Contract.

1 ÚVOD

Najčastejším prípadom odstúpenia od zmluvy je porušenie zmluvnej povinnosti druhou zmluvnou stranou¹; dôvod² takéhoto ukončenia zmluvného vzťahu je spravidla v prejave vôle obsahujúcom odstúpenie podrobne opísaný. Uvedenie dôvodu, pre ktorý sa odstupuje od zmluvy ako podmienka platnosti tohto spôsobu ukončenia záväzkového vzťahu, ale nie je v rozhodovacej činnosti slovenských a českých súdov posudzované jednotne.

Medzi hlavné argumenty za obligatórne vymedzenie dôvodu podľa judikatúry patrí, že „*dôvod odstúpenia je náležitosťou, ktorá je podmienkou platnosti – o neplatnosti je však možné hovoriť až vtedy, kedy sa nejednoznačnosť vymedzenia dôvodu ukáže byť neodstrániteľnou na základe použitia interpretačných postupov; požiadankou na určitost' pritom možno vyhovieť aj odkazom na inú listinu v spojení s ktorou je vymedzenie tohto dôvodu jednoznačne rozpoznatelné.*“ (rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 14. 1. 2015, sp. zn. 28Cdo 2464/204). Vo vzťahu k uvedeniu dôvodu odstúpenia identický záver prijíma aj Najvyšší súd Slovenskej republiky, podľa ktorého „*je nevyhnutné, aby zmluvná strana, ktorá chce prejaviť vôľu smerujúcu k zániku záväzku odstúpením, jednoznačne vymedzila dôvod, pre ktorý od zmluvy odstupuje s vymedzením konkrétnej zmluvnej povinnosti, ktorá bola druhou stranou určitým konaním alebo nekonaním porušená. Ak nie je v odstúpení od zmluvy ako jednostrannom právnom úkone dostatočne vymedzený dôvod odstúpenia, nie je možné chýbajúci obsah odstúpenia ako právneho úkonu doplniť výkladovými pravidlami*

¹ Právny poriadok obsahuje viacero prípadov odstúpenia od zmluvy, ktoré nie sú viazané na porušenie povinnosti, napríklad pri nemožnosti plnenia (pozri § 575 odsek 3 Občianskeho zákonníka). Tento príspevok pracuje len s odstúpením od zmluvy, ktorého dôvodom je porušenie povinnosti druhou stranou, pre ktoré sa vžilo označenie sankčné odstúpenie. Závery tohto príspevku ale môžu platiť aj pre ostatné prípady odstúpenia od zmluvy, keďže aj pri nich môže byť predmetom diskusie, či dôvod, hoci nespočítavajúci v porušení povinnosti, musí byť v odstúpení vyjadrený.

² Existujú viaceré prípady, kedy pre odstúpenie od zmluvy nemusí byť naplnený žiadny osobitný predpoklad (ani porušenie povinnosti druhou zmluvnou stranou, ani iná skutočnosť ako nemožnosť plnenia). Je tomu tak napríklad pri stornovaní zmluvy o ubytovaní. K prípadnej námietke, že inštitút odstúpeného je osobitným spôsobom skončenia záväzku odlišným od „klasického“ odstúpenia a preto nie je vhodným príkladom, možno do pozornosti čitateľa dať § 642 odsek 1 Občianskeho zákonníka, podľa ktorého môže objednávateľ od zmluvy o dielo až do zhotovenia diela odstúpiť a to bez uvedenia dôvodu resp. naplnenia akéhokoľvek predpokladu. Obdobne podľa § 753 Občianskeho zákonníka môže objednávateľ zo zmluvy o obstaraní veci až do obstarania veci od zmluvy odstúpiť bez akéhokoľvek dôvodu.

uvedenými v ustanoveniach § 266 ods. 1 až 3 Obchodného zákonníka.“ (rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 30. 11. 2016, sp. zn. 3Obdo 61/2016).

Argumenty opozitných názorov najvyšších súdov sa opierajú o záver, že „právny úkon nemožno považovať za neplatný len preto, že neobsahuje náležitosti, ktorú podľa zákona alebo dohody účastníkov obsahovať nemusí.“³ (rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 27. 7. 2010, sp. zn. 32Cdo/750/2009, potvrdený v rozhodnutí Najvyššieho súdu ČR zo dňa 20. 12. 2011, sp. zn. 23Cdo/3470/2010), v prípade Slovenska: „[a]k z právneho predpisu vyplýva povinnosť, aby obsahom právneho úkonu odstúpenia od zmluvy bolo aj uvedenie dôvodu odstúpenia (či už zákonného alebo dohodnutého), nemôže ísť o podmienku platnosti odstúpenia. Súčasne platí, že prípadné uvedenie dôvodov odstúpenia v písomnom (prípadne aj ústnom) odstúpení od zmluvy neznamená viazanosť týmito dôvodmi a preto neexistencia dôvodov odstúpenia uvedených v odstúpení nevylučuje platnosť odstúpenia z iných skutočne existujúcich dôvodov.“ (rozhodnutie Najvyššieho súdu SR zo dňa 30. 06. 2009, sp. zn. 4 Cdo/111/2008, potvrdený v rozhodnutí Najvyššieho súdu SR zo dňa 20. 07. 2011, sp. zn. 6Sžo/229/2010).

Aktuálne je v Slovenskej republike trendsetterom vyššie uvedený rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 30. 11. 2016, sp. zn. 3Obdo 61/2016, ktorý má povahu tzv. publikovaného judikátu,⁴ ktorým sa súd odklonil od svojich rozhodnutí z roku 2009 a 2011; možno preto očakávať, že najmä prax bude inklinovať k tomu, že účinné odstúpenie od zmluvy musí obsahovať explicitne formulované dôvody.

Referenčným článkom právnej vedy (a do určitej miery východiskovým bodom tohto príspevku) je glosa K. Csacha,⁵ ktorá sa k nedávnym záverom najvyššej inštancie všeobecného súdnictva stavia mimoriadne kriticky. Krátke pozastavenie sa nad touto problematikou, svedčiace, naopak, v prospech záverov najnovšieho rozhodnutia slovenského dovolacieho súdu

³ V tomto rozhodnutí bola posudzovaná výpoveď, ktorá neobsahovala dôvod, hoci predpokladom jej podania bolo porušenie povinnosti druhou zmluvnou stranou. Z hľadiska predmetu príspevku ide čo do podstaty o identickú situáciu ako pri sankčnom odstúpení, preto sú závery tohto rozhodnutia použiteľné aj pre odstúpenie od zmluvy.

⁴ Rozhodnutie bolo publikované pod R 62/2017 v Zbierke stanovísk Najvyššieho súdu číslo 7/2017. Dostupné z: https://www.nsud.sk/data/files/1824_zbierka_7_2017.pdf

⁵ CSACH, Kristián. Glosa k rozsudku Najvyššieho súdu SR R 62/2017, sp. zn. 3Obdo 61/2016 z 30. 11. 2016 (uvedenie dôvodov odstúpenia od obchodnej zmluvy). *Súkromné právo*, 2018, roč. IV, č. 5, s. 206–212.

uskutočnil aj T. Čentík, avšak v článku,⁶ ktorý sa primárne venuje analýze rozhodnutia Ústavného súdu SR k možnosti odstúpenia od zmluvy v prípade, ak pred ním dôjde k splneniu povinnosti, pre porušenie ktorej oprávnená strana od zmluvy odstupovala.

Snahou príspevku je zosumarizovať a zhodnotiť všetky argumenty, ktoré odznievajú v prospech obidvoch pohľadov, polemizovať s nimi, skúmať príslušnú právnu úpravu,⁷ a pokúsiť sa priniesť k tejto tematike nové pohľady.

2 VYMEDZENIE DÔVODU ODSTÚPENIA OD ZMLUVY

Súdne rozhodnutia, ktoré sa prihovárajú za povinné uvedenie dôvodu odstúpenia od zmluvy bližšie nekonkretizujú predstavu o tom, ako má byť správne formulovaný; rozsudok Najvyššieho súdu SR z roku 2016 požaduje „*vymedzenie konkrétnej zmluvnej povinnosti, ktorá bola druhou stranou určitým konaním alebo nekonaním porušená*“, objavuje sa tiež kritérium jednoznačnosti alebo dostatočnosti vymedzenia dôvodu.

Dôvod odstúpenia od zmluvy možno v zásade vyjadriť dvoma spôsobmi. Detailným opísaním skutkového deja spočívajúceho v porušení povinnosti druhou zmluvnou stranou (napríklad „dodaním tovaru Vám vznikla povinnosť zaplatiť kúpnu cenu z kúpnej zmluvy uzavretej medzi nami dňa 1. 1. 2019 a do dnešného dňa ste tak neurobili“), alebo odkazom na ustanovenie zmluvy alebo zákona, ktoré malo byť porušené resp. ktoré vymedzuje dôvod odstúpenia po právnej stránke. V druhom prípade však chýba špecifikácia jedinečných skutkových okolností. Uvedenie dôvodu v odstúpení, je v prípade jeho vypracovania právnikom štandardom, pretože k právnickému umu akosi prirodzene patrí precízna formulácia právnych úkonov a väčšina praktikov pri takýchto úkonoch v obave pred nedostatočnou

⁶ ČENTÍK, Tomáš. K možnosti odstúpiť od zmluvy pri oneskorenom plnení. *www.ulpianus.sk* [online]. 17. októbra 2017. Dostupné z: <http://www.ulpianus.sk/judikatura-s-komentarom/k-moznosti-odstupit-od-zmluvy-pri-oneskorenom-plneni/>

⁷ V príspevku sa nerozlišuje medzi obchodnoprávnym a občianskoprávnym odstúpením, pretože z pohľadu povinností pomenovať dôvod odstúpenia nevyplýva zo súkromnoprávných kódexov medzi týmito úpravami žiadny rozdiel; nevidieť preňho opodstatnenie ani v žiadnom z dôvodov odobrujúcích koncepčné rozdiely medzi občianskoprávnymi a obchodnoprávnymi záväzkami.

detailnosťou tenduje k čo najpodrobnejšiemu vymedzeniu obsahu;⁸ preto je v praxi najčastejšou kombinácia presného skutkového deja s odkazom na príslušné ustanovenia zmluvy alebo zákona.

Dva učebnicové príklady,⁹ kedy právna norma sankcionuje neuvedenie dôvodu výpovede neplatnosťou (v poznámke pod čiarou č. 3 je vysvetlené, prečo je možné použiť závery platné pre výpoveď na prípady odstúpenia), sú vo svojom znení identické. V § 711 odsek 2 Občianskeho zákonníka je v rámci výpovede nájmu bytu zakotvené, že „[d]ôvod výpovede sa musí vo výpovedi skutkovo vymedziť tak, aby ho nebolo možné zameniť s iným dôvodom, inak je výpoveď neplatná. Dôvod výpovede nemožno dodatočne meniť.“ Doslovne rovnaká požiadavka je zahrnutá v § 61 odsek 2 Zákonníka práce pre výpoveď pracovného pomeru podávanú zamestnávateľom. Citované ustanovenia obsahujú pre formulovanie dôvodu jednostranného ukončenia záväzkového vzťahu dve základné inštrukcie. Prvou je uskutočnenie skutkového vymedzenia, ktoré by malo byť súhrnom jedinečných skutkových okolností. Druhé pravidlo je komplementárne a vyžaduje, aby skutkové vymedzenie bolo minimálne také, aby bol zvolený dôvod odlišiteľný od ostatných prípustných dôvodov. Vzniká tým priestor na (špekulatívny) výklad, že dôvody výpovede postačuje vymedziť tak, aby boli navzájom oddelené, nie však skutkovo podrobne opísané, čo pravdepodobne nebolo úmyslom zákonodarcu. O právnej stránke dôvodu napríklad v podobe povinného odkazu na zákon v ustanoveniach Občianskeho zákonníka ani Zákonníka práce nie je žiadna zmienka, čo je správne – odvolanie sa na konkrétny paragraf by síce viedlo k ohraničeniu dôvodu, čím by bola splnená druhá podmienka, nedokázalo by však suplovať jedinečné skutkové vymedzenie.

Iný návod, ako má byť dôvod odstúpenia správne vymedzený, právny poriadok, alebo rozhodnutia súdov neobsahujú. Odraziac sa od všeobecných formulačných pravidiel právnych úkonov, ale aj od ustanovení o výpovedi nájmu a pracovného pomeru, možno dospieť k záveru, že ak sa uvažuje o obligatórnom vyjadrení dôvodu odstúpenia od zmluvy, správnym bude detailné vymedzenie rozhodujúcich skutkových okolností; prípadné uvedenie právnej kvalifikácie bude len ničím neškodiacou nadbytočnosťou.

⁸ Podľa názoru K. Csacha, k uvedeniu dôvodu dochádza „skôr zo *stylistického a informatívneho dôvodu*.“ CSACH, op. cit., s. 2.

⁹ K. Csach ich uvádza na ilustráciu toho, kedy zákon vyžaduje uvedenie dôvodu pri jednostrannom zániku zmluvného záväzku. Ibid.

3 ZÁKONNÁ A ZMLUVNÁ POVINNOSŤ VYMEDZIŤ DÔVOD ODSŤÚPENIA

Všeobecná úprava odstúpenia od zmluvy v súkromnom práve (§ 48 Občianskeho zákonníka a § 344 a nasl. Obchodného zákonníka) nepredpisuje, aby súčasťou prejavu vôle, ktorým sa odstupuje od zmluvy bolo uvedenie dôvodu; podobne nie je povinnosť uviesť dôvod pri odstúpení normovaná ani pri iných prípadoch odstúpenia, ktoré predpokladá zákon. Názor T. Čentíka¹⁰, že „[a]k zákon totiž stanovuje, že odstúpiť od zmluvy možno iba ak je to v zákone ustanovené alebo účastníkmi dohodnuté, tak logickým vyústením tejto zákonnej požiadavky je to, že v odstúpení od zmluvy musí byť tento dôvod uvedený.“ nie je bližšie vysvetlený, a nie je tak zrejmé ako má zakotvenie práva odstúpiť v zákone alebo v zmluve vyústiť do povinného uvádzania dôvodu, keďže zákon v tomto prípade neupravuje nič viac ako právny základ pre odstúpenie.

Pri všeobecnej obchodnoprávnej úprave môže odstupujúcu stranu k uvedeniu dôvodu donútiť povinnosť rozlišovať medzi podstatným a nepodstatným porušením zmluvnej povinnosti (pozri § 345 ods. 1 a 2 a § 346 Obchodného zákonníka); predovšetkým pri podstatnom porušení bude prirodzenou snahou odstupujúcej strany vysvetliť čím je naplnené, a to ako po skutkovej, tak po právnej stránke. Určitý hybridný prípad predstavuje odstúpenie od zmluvy v rámci uplatnenia nárokov zo zodpovednosti za vady, najčastejšie pri kúpnej zmluve alebo zmluve o dielo; obligatórne mu musí predchádzať reklamácia resp. notifikácia väd, čo znamená, že druhá strana je *de facto* s potenciálnym dôvodom odstúpenia oboznámená.

Povinnosť uviesť náležitosti ukončenia zmluvného vzťahu si môžu zmluvné strany dohodnúť. Nezriedka sa v častiach zmlúv, ktoré upravujú ukončenie zmluvnej spolupráce, upravujú rôzne podrobnosti ako forma odstúpenia alebo spôsob jeho doručovania. Pri podrobnom definovaní podmienok odstúpenia sa zvykne uviesť aj požiadavka na vymedzenie dôvodu odstúpenia. Keďže v rámci zmluvnej autonómie nič nebráni dohode o náležitostiach prejavu vôle nad rámec zákona, v takomto prípade bude opis dôvodu odstúpenia obligatórnou súčasťou takéhoto právneho úkonu.

¹⁰ ČENTÍK, op. cit, s. 2.

4 PROBLEMATIKA PREDPOKLADU A NÁLEŽITOSTI PRÁVNEHO ÚKONU

K. Csach¹¹ kritizuje požiadavku na povinné uvádzanie dôvodu odstúpenia od zmluvy pre nerozlišovanie medzi predpokladmi a náležitosťami právneho úkonu – ide o kľúčovú myšlienku v jeho príspevku, s ktorou sa v celom rozsahu stotožňujeme. Vzt'ah predpokladu odstúpenia mimochodom pregnantne zvyrazňuje jazykový spôsob (ak sa poruší určitá povinnosť, môže dotknutá strana od zmluvy odstúpiť) pravidelne v právnickom texte¹² používaný pri vymedzovaní dôvodov resp. predpokladov odstúpenia.

Mohlo by sa zdať, že do polemiky sa možno pustiť s tvrdením K. Csacha, že v právnych úkonoch sa neuvádzajú všeobecné predpoklady (v citovanom príspevku si kladie otázku: Bola by neplatná zmluva, ktorá by neobsahovala výslovné vyjadrenie, že konajúci je plne spôsobilý na právne úkony?) – pri odstúpení od zmluvy je dôvod už viac osobitným predpokladom, ktorý sa viaže práve iba na odstúpenie a nie na každý právny úkon. Ani to však nemôže z dôvodu odstúpenia spraviť náležitosť právneho úkonu.

Stanovisku, že označenie dôvodu odstúpenia nemožno odvodiť ani zo všeobecných požiadaviek kladených na prejav vôle sa venujeme v ďalšej časti.

5 URČITOSŤ PRÁVNEHO ÚKONU A INTERPRETÁCIA PRÁVNYCH ÚKONOV

Podľa T. Čentíka¹³: „odstúpenie od zmluvy, v ktorom absentuje uvedenie dôvodu odstúpenia je nepreskúmateľné a teda aj neurčité.“. Citovaný autor z týchto dôvodov uvažuje o absolútnej neplatnosti odstúpenia, neobsahujúceho vymedzenie dôvodu. Takéto uchopenie povinnosti uvedenia dôvodu nemožno považovať za správne – ide pritom o jeden z nosných argumentov, pre ktorý povinnosť vymedziť dôvod artikulujú rozhodnutia súdov patriace k názorovej línii o povinnom formulovaní dôvodu odstúpenia.

¹¹ CSACH, op. cit., s. 2.

¹² Napríklad podľa § 666 odsek 2 Občianskeho zákonníka: „Ak nájomca dá vec do podnájmu v rozpore so zmluvou, prenajímateľ má právo odstúpiť od zmluvy.“.

¹³ ČENTÍK, op. cit., s. 2.

Podľa záverov uvedených v časti 4. nevyhnutne platí, že ak uvedenie dôvodu odstúpenia nie je náležitou právneho úkonu, ale jeho predpokladom, nemožno naňho klásť nároky, ktoré sa týkajú vlastností právnych úkonov. Preskúmateľnosťou právneho úkonu (T. Čentík zvolil pojem, ktorý sa typicky používa v oblasti procesného práva) bola pravdepodobne myslená zrozumiteľnosť v najširšom slova zmysle; požiadavka zrozumiteľnosti sa pri odstúpení od zmluvy bude prejavovať tým, aby bolo jednoznačné, že ide o prejav vôle smerujúci k jednostrannému ukončeniu zmluvy (a nie napríklad o návrh na ukončenie zmluvy dohodou), bez toho, ako správne uvádza K. Csach,¹⁴ aby vôbec bol použitý pojem „odstúpenie“. Podobne sa určitost' odstúpenia od zmluvy bude viazať na správne vymedzenie zmluvného partnera, alebo presné definovanie zmluvného vzťahu, od ktorého bude zmluvná strana odstupovať (medzi zmluvnými stranami môže byť napríklad uzavretých viacero zmlúv s rovnakým predmetom plnenia).¹⁵

Pri zisťovaní dôvodu odstúpenia od zmluvy prostredníctvom súkromnoprávnych interpretačných pravidiel sa vynára dvojité paradox. V úvode citované rozhodnutia obhajujúce povinnosť uvádzať dôvod odstúpenia si v možnosti jeho „dointerpretovania“ odporujú – niektoré pripúšťajú, že o neplatnosti odstúpenia možno uvažovať až vtedy, ak dôvod nie je zisťiteľný výkladom (česká judikatúra). Slovenské rozhodnutie dovolacieho súdu z roku 2016 prijíma stanovisko, že výklad právnych úkonov vo vzťahu ku dôvodu odstúpenia vôbec nie je možný, pretože výkladom a to ani použitím pravidla o preferencii platnosti právneho úkonu „*nie je možné doplniť chýbajúce náležitosti právneho dôvodu, ako je dôvod odstúpenia od zmluvy alebo vymedzenie porušenia povinnosti žalovaným*“. Práve tu sa nachádza druhý paradox: záver o nemožnosti zistenia dôvodu výkladom je namieste, súd ale k nemu dospieva nesprávnou cestou. Ak totiž ide o predpoklad právneho úkonu a nie o jeho náležitosť, jediným spôsobom ako súd bude existenciu tohto dôvodu skúmať, je „klasické“ dokazovanie v civilnom spore v rámci zisťovania rozhodujúcich skutkových okolností (t.j. predpokladov odstúpenia)

¹⁴ CSACH, op. cit., s. 2.

¹⁵ K týmto vlastnostiam právnych úkonov pozri napríklad komentár k § 37 Občianskeho zákonníka MITTERPACHOVÁ, Jana. In: ŠTEVČEK, Marek, Anton DULAĀ, Jana BAJÁNKOVÁ, Marián FEČÍK, František SEDLAČKO, Marek TOMAŠOVIČ a kol. *Občiansky zákonník I. § 1–450. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 241 a nasl.).

a následné právne posúdenie skutkového deja (napríklad, či ide o podstatné porušenie zmluvy a podobne) bez toho, aby sa na zistenie dôvodu odstúpenia ako takého aplikovali výkladové pravidlá.

6 OCHRANA DRUHEJ ZMLUVNEJ STRANY

Je iluzórne domnievať sa, že zmluvná strana neplniaca si svoju povinnosť si nie je tejto skutočnosti ani rozhodujúcich okolností, ktoré ju zakladajú, vedomá. Nielen pri zodpovednosti za vady, kedy -ako už bolo uvedené- bude vada v rámci reklamácie druhej strane oznámená a špecifikovaná, ale aj v drvivej väčšine ostatných prípadov bude priemerne rozumný kontraktčný partner veľmi dobre vnímať, ktorú povinnosť zanedbal, o to viac, že najčastejšie dochádza k odstúpeniu od zmluvy pre porušenie jedinej povinnosti (napríklad kupujúci si nesplní svoju povinnosť zaplatiť kúpnu cenu). Na druhej strane, neuvedenie dôvodu a neviazanosť dôvodmi odstúpenia hypoteticky umožňujú od zmluvy odstupujúcej strane dodatočne sa odvolávať na iný dôvod, alebo dokonca, či už z (ešte legítimného?) taktického dôvodu alebo zo ľstivosti, uviesť iný dôvod ako ten, ktorý je skutočným dôvodom pre odstúpenie od zmluvy. V nemeckej doktríne, ktorej dominuje názor o tom, že dôvod odstúpenia sa nemusí v odstúpení od zmluvy vymedziť,¹⁶ sa u Ch. Muthersa¹⁷ možno stretnúť s úsudkami, prečo je potrebné dôvod odstúpenia od zmluvy uvádzať. Možný priestor pre povinné opísanie dôvodu odstúpenia vidí tento autor tam, kde nie je určená lehota na dodatočné splnenie povinnosti; druhá strana by podľa tohto autora mala mať možnosť posúdiť či dôvody pre odstúpenie vôbec existujú (podobný argument v prospech uvedenia dôvodu spomína aj T. Čentík),¹⁸ odmieta však viazanosť dôvodmi odstúpenia, ak ich odstupujúca strana uvedie (čo bolo v niektorých prípadoch nemeckou judikatúrou vyžadované).

Pozíciu odstúpením dotknutej zmluvnej strany sa žiada z uvedených hľadísk (určenie lehoty na dodatočné splnenie povinnosti, ale aj upomienka

¹⁶ Pozri napríklad komentár k § 349 nemeckého BGB. RÖTHEL, Anne. In: WESTERMANN, Harm Peter a kol. *Erman Bürgerliches Gesetzbuch*. 14. vyd. Köln. Verlag Dr. Otto Schmidt, 2014, s.1540–1541.

¹⁷ MÜTHERS, Christof. *Der Rücktritt vom Vertrag. Eine Untersuchung zur Konzeption der Vertragsaufhebung nach der Schuldrechtsreform*. 1. vyd. Baden-Baden. Nomos Verlagsgesellschaft, 2008, s. 205–206.

¹⁸ ČENTÍK, op. cit, s. 2.

na splnenie povinnosti a viazanosť dôvodmi odstúpenia) skúmať a hľadať v nich prípadné argumenty pre povinné vymedzenie dôvodu odstúpenia od zmluvy. Práve vyššie spomínané ustanovenia Zákonníka práce a Občianskeho zákonníka môžu byť ukazovateľom toho, v čom spočíva význam týchto nástrojov. S dôvodmi, ktoré z týchto ustanovení abstrahuje K. Csach („raciálna potreba koncentrovať následný súdny spor s časovo obmedzenou možnosťou jeho iniciácie“, informačná funkcia odstúpenia vo vzťahu k druhej strane, asymetria strán) možno v celom rozsahu súhlasiť. Je nutné uviesť, že v oboch prípadoch je chránená slabšia strana a to nájomca a zamestnanec, čo indikuje, že zákonodarca považuje za potrebné požadovať vyjadrenie dôvodu v prejave o odstúpení (výpovedi) iba tam, kde medzi zmluvnými stranami neexistuje rovnovážne postavenie.

6.1 Určenie lehoty na dodatočné splnenie povinností a opomienka

V kontraktačnej praxi sa možno stretávať s dohodou zmluvných strán, podľa ktorej odstúpeniu od zmluvy musí predchádzať poskytnutie primeranej alebo presne určenej lehoty na dodatočné splnenie povinnosti, alebo minimálne písomné upozornenie. Takéto dojednanie má jednak upomínaciu funkciu a možno ho považovať za prejav zásady *pacta sunt servanda*, pretože ponúka príležitosť druhej zmluvnej strane zachovať zmluvu. S obdobnými predpokladmi pre odstúpenie počíta aj právna úprava, v občianskoprávných vzťahoch napríklad v § 517 odsek 2 Občianskeho zákonníka, podľa ktorého „[d]lžník, ktorý svoj dlh riadne a včas nesplní, je v omeškaní. Ak ho nesplní ani v dodatočnej primeranej lehote poskytnutej mu veriteľom, má veriteľ právo od zmluvy odstúpiť (...).“ alebo § 679 odsek 3 Občianskeho zákonníka, podľa ktorého „[p]renajímateľ môže kedykoľvek odstúpiť od zmluvy, ak nájomca napriek písomnej výstraha užíva prenajatú vec alebo ak trpí užívanie veci takým spôsobom, že prenajímateľovi vzniká škoda alebo že mu brozí značná škoda.“. Obchodný zákonník vyžaduje dať druhej strane priestor na dodatočné splnenie povinnosti pri nepodstatnom porušení zmluvnej povinnosti; podľa § 346 Obchodného zákonníka „môže druhá strana odstúpiť od zmluvy v prípade, že strana, ktorá je v omeškaní, nesplní svoju povinnosť ani v dodatočnej primeranej lehote, ktorá jej na to bola poskytnutá.“

Sotva si možno predstaviť, že v takejto výzve alebo upomienke nebude špecifikovaná povinnosť, ktorá má byť splnená – *ad absurdum* by potom výzvy museli znieť ako „splňte si všetky povinnosti z danej zmluvy“ alebo „veď viete, čo si máte splniť, vyzývame vás na to“, čo je samozrejme neprípustné a v rozpore s účelom a významom takéhoto postupu. Preto platí, že ak má byť výzva s upomienkou či poskytnutím lehoty ako predpoklad odstúpenia uskuutočnená riadne tak, aby neboli kvôli jej vadám spochybnené účinky samotného odstúpenia, musí v nej byť náležite špecifikovaná nesplnená povinnosť. Ak poskytnutá lehota uplynie márne, účinky odstúpenia nastúpia len vtedy, ak vo výzve, ktorá mu predchádzala, bola porušovaná povinnosť vymedzená – dôvod odstúpenia nemusí byť uvedený v prejave vôle smerujúcom k jednostrannému ukončeniu zmluvy, pretože sa s ním už druhá zmluvná strana oboznámila v úkone, ktorý mu obligatórne predchádzal. Neostáva tak priestor pre myšlienky, že neuvedenie dôvodu odstúpenia od zmluvy predstavuje neprímeraný zásah do záujmov druhej strany, pretože jej týmto spôsobom bude dôvod a dokonca pred samotným odstúpením, známy. Preto platí, že tam, kde ich vyžaduje zákon alebo dohoda zmluvných strán predstavujú upomenutie či lehota na dodatočné splnenie povinnosti nástroje, ktoré významne chránia druhú stranu pred „prekvapivými dôvodmi“ odstúpenia; v týchto prípadoch potom vôbec nemôže byť uvažované o tom, že si ochrana zmluvného partnera vyžaduje uvádzanie dôvodu odstúpenia.

6.2 Viazanosť dôvodmi odstúpenia

V rozhodnutí Najvyššieho súdu SR zo dňa 30. 06. 2009, sp.zn. 4 Cdo/111/2008 je prezentovaný názor, že „[p]rípadné dôvody odstúpenia, ak aj sú uvedené od zmluvy odstupujúcu stranu nezaväzujú.“; súd svoj postoj bližšie nerozvádza. Právna úprava o viazanosti dôvodmi odstúpenia mlčí, čo môže byť ďalším potvrdením názoru, že dôvod nie je potrebné do odstúpenia od zmluvy zahrnúť – požiadavka na viazanosť dôvodmi nevyhnutne zahrňuje jeho výslovné sformulovanie v prejave vôle. Odstupujúca strana ale nemôže doplatiť ani na to, že nad rámec svojej povinnosti dôvod vymedzí – opäť si možno všimnúť pravidlo pri výpovediach nájmu bytu prenajímateľom a výpovedi pracovného pomeru zo strany zamestnávateľa, zakazujúce strane podávajúcej výpoveď dôvod výpovede dodatočne meniť (§ 711

ods. 2 Občianskeho zákonníka a § 61 ods. 2 Zákonníka práce). Predovšetkým pri vymedzení dôvodu a následnom bazírovaní na inom dôvode by sa druhá zmluvná strana mohla brániť tým, že jej pôvodne poskytnutá informácia o odstúpení nebola správna a postup odstupujúcej strany nebol dobromyseľný. Bez výslovnej právnej úpravy (práve tak ako je tomu v dvoch citovaných prípadoch) pre takýto záver chýba zákonný základ.

6.3 Procesnoprávny kontext

Ako je naznačené vyššie, formulovanie a posudzovanie dôvodov pre odstúpenie sa bude v krajnom prípade odohrávať pred súdom. Ak odstupujúca strana žiadny dôvod v odstúpení od zmluvy neuvedie, bude pri súčasnej podobe koncentrovaného civilného sporu donútená dôvod skutkovo vymedziť a to v závislosti od procesnej pozície, v žalobe, alebo v prvých podaniach reagujúcich na žalobu, prípadne v neskorších podaniach podliehajúcich koncentracii. Lavírovanie s uvedením dôvodu alebo medzi dôvodmi bude podstatne obmedzené a v zásade bude platiť, že raz skutkovo vymedzený dôvod bez následkov strana meniť môžeť nebude (bude hroziť nepripustenie nových skutkových tvrdení z dôvodu koncentracie, alebo zmena žaloby a následné premlčanie nároku a podobne). Nejde však ani tak o argument pre záver o tom, že v odstúpení od zmluvy musí byť obsiahnutý jeho dôvod a uvádzaný je skôr preto, aby bol pripomenutý procesnoprávny rámec neuvedenia dôvodu odstúpenia od zmluvy, respektíve aby bol vytýčený najneskorší časový úsek, kedy bude musieť byť dôvod odstúpenia od zmluvy druhej strane „oficiálne prezradený“.

7 ZÁVER

Nedávny odklon Najvyššieho súdu Slovenskej republiky od línie, podľa ktorej neuvedenie dôvodu odstúpenia od zmluvy nespôsobuje jeho neplatnosť, je premárnenou príležitosťou vo formovaní ucelenej a rozumnej doktríny tohto spôsobu zániku záväzkov, ku ktorej inak v ostatnej dobe zaznievajú zásadné príspevky ako zo strany súdov,¹⁹ tak vedeckej obce.²⁰

¹⁹ ČENTÍK, op. cit. s. 2.

²⁰ TROJČÁKOVÁ, Veronika. Vplyv odstúpenia od zmluvy na trvanie zabezpečenia. *Súkromné právo*, 2019, roč. V, č. 1, s. 32–36.

Slovenský dovolací súd (a v niektorých rozhodnutiach rovnako aj český) nesprávne a prakticky neobhájiteľne uvažuje o dôvode odstúpenia ako o náležitosti právneho úkonu; základy pre diskusiu o obligatórnom vymedzení dôvodu odstúpenia od zmluvy možno za určitých okolností vidieť v záujme na ochrane druhej zmluvnej strany. Kým sa tento nepretaví do výslovného príkazu zákona na uvedenie dôvodu, nevidíme priestor na to, aby bola z ochrany druhej (alebo len tej slabšej?) zmluvnej strany vyvedená všeobecne platná požiadavka, podľa ktorej musí byť dôvod odstúpenia od zmluvy odstupujúcou stranou náležite označený.

Literature

Komentár k zákonu

ŠTEVČEK, Marek, Anton DULAK, Jana BAJÁNKOVÁ, Marián FEČÍK, František SEDLAČKO, Marek TOMAŠOVIČ a kol. *Občiansky zákonník I.* § 1–450. *Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-597-8.

WESTERMANN, Harm Peter a kol. *Erman Bürgerliches Gesetzbuch*. 14. vyd. Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt, 2014, ISBN 978-3_504-47192-6.

Monografia

MUTHERS, Christof. *Der Rücktritt vom Vertrag. Eine Untersuchung zur Konzeption der Vertragsaufhebung nach der Schuldrechtsreform*. 1. vyd. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2008. ISBN 978-3-8329-2745-5.

Článok

CSACH, Kristián. Glosa k rozsudku Najvyššieho súdu SR R 62/2017, sp. zn. 3Obdo 61/2016 z 30. 11. 2016 (uvedenie dôvodov odstúpenia od obchodnej zmluvy). *Súkromné právo*, 2018, roč. IV, č. 5, s. 206–212.

TROJČÁKOVÁ, Veronika. Vplyv odstúpenia od zmluvy na trvanie zabezpečenia. *Súkromné právo*, 2019, roč. V, č. 1, s. 32–36.

Elektronické zdroje

ČENTÍK, Tomáš. K možnosti odstúpiť od zmluvy pri oneskorenom plnení. *www.ulpianus.sk* [online]. 17. októbra 2017. Dostupné z: <http://www.ulpianus.sk/judikatura-s-komentarom/k-moznosti-odstupit-od-zmluvy-pri-oneskorenom-plneni/>

Rozhodnutia slovenských a českých súdov

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 14. 1. 2015, sp.zn. 28Cdo 2464/204.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR zo dňa 30. 11. 2016, sp.zn. 3Obdo 61/2016.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 27. 7. 2010, sp. zn. 32Cdo/750/2009.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 20. 12. 2011, sp.zn. 23Cdo/3470/2010.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR zo dňa 30. 06. 2009, sp.zn. 4 Cdo/111/2008.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR zo dňa 20. 07. 2011, sp. zn. 6Sžo/229/2010.

Contact – e-mail

brostl@akbc.sk

JEDNOSTRANNÉ PRÁVNÉ ÚKONY VS. INDIVIDUÁLNE SPRÁVNE AKTY PRI SKONČENÍ PRACOVNÉHO POMERU VO VEREJNEJ SPRÁVE

Vladimír Minčíč, Peter Lukáčka

Právnická fakulta, Univerzita Komenského
v Bratislave, Slovenská republika

Abstract in original language

Autori sa v predložennom článku zaoberajú problematikou správneho právneho posúdenia právnych úkonov/aktov v prípade odvolania riaditeľa školy, nakoľko právna úprava je v tomto prípade nejednoznačná a značne roztrieštená, čo potvrdzuje aj rozhodovacia prax súdov, pretože tá je nejednotná, načo sa autori pokúsia v článku poukázať.

Keywords in original language

Právny úkon; individuálny správny akt; odvolanie riaditeľa školy; Správny poriadok; Zákonník práce.

Abstract

The authors of the present article deal with the issue of proper legal assessment of legal acts / acts in case of dismissal of the director of the school, as the legislation in this case is ambiguous and highly fragmented, which confirms the decision-making practice of the courts, because it is inconsistent, and the authors try to point out on it in the article

Keywords

Legal Act; Individual Administrative Act; Dismissal of School Head; Administrative Order; Labor Code

1 ÚVOD

Skončenie pracovného pomeru patrí medzi tie inštitúty pracovného práva, ktoré sú síce v praxi medzi najvyužívanejšími, avšak na strane druhej patria medzi tie inštitúty, ktoré majú najväčší negatívny dopad na účastníkov pracovnoprávneho vzťahu. Skončiť pracovný pomer možno viacerými spôsobmi, medzi ktoré radíme tak jednostranné právne úkony ako aj úkony dvojstranné. Výnimočne môže pracovný pomer skončiť aj inak, a to na základe úradného rozhodnutia, plynutia času, smrťou, či na základe zákona.

Problematika skončenia pracovného pomeru v súkromnej sfére je pomerne jednoduchý súbor právnych inštitútov, najmä čo sa týka ich použitia v praktických situáciách. Pôsobnosť zákona č. 311/2001 Z.z. Zákonníka práce v znení neskorších predpisov (ďalej len „ZP“) je bezpochybná pokiaľ ide o jeho použitie na pracovnoprávne vzťahy v súkromnej zamestnaneckej sfére, avšak pokiaľ sa jedná o zamestnávanie zamestnancov vo verejnej správe, najmä pokiaľ hovoríme o štatutárnych orgánov, vedúcich zamestnancoch a podobne, kde osobitné predpisy vznik alebo zánik pracovného pomeru spájajú s podmienkou vymenovania alebo odvolania z funkcie, tak už o pôsobnosti ZP, resp. vôbec ustanovení pracovnoprávnych predpisov možno právom pochybovať, nakoľko sa nám v jednom pracovnoprávnom vzťahu spájajú tak inštitúty súkromného, čiže pracovného práva a verejného – správneho práva. Posúdiť, aký charakter majú jednotlivé akty riadenia (ako napríklad vymenovanie alebo odvolanie z funkcie riaditeľa školy), je preto veľmi dôležité z toho pohľadu, akými pravidlami je potrebné sa pri nich riadiť, či a akým spôsobom je možné sa proti nim brániť a pod. V článku sa zameriame na povahu a charakter jednostranných právnych úkonov, ktorými zriaďovateľ školy (základnej alebo strednej) vymenováva, resp. odvoláva riaditeľa školy, čo je následne dôvodom pre vznik pracovného pomeru alebo skončenie pracovného pomeru výpoveďou, či okamžitým skončením pracovného pomeru.

2 POSTAVENIE RIADITEĽA ŠKOLY

Úvodom je potrebné uviesť dve základné roviny, cez ktoré je možné vnímať riaditeľa školy. Prvým je postavenie riaditeľa školy ako vykonávateľa

štátnej správy na úseku predškolského, základného alebo stredného školstva a druhé je postavenie riaditeľa školy ako štatutárneho orgánu, resp. vedúceho zamestnanca v priamej riadiacej pôsobnosti štatutárneho orgánu. Prvý pohľad na pozíciu riaditeľa školy je pohľadom správnoprávnym – administratívno-právnym a druhý pohľad je pohľad pracovnoprávnym.

Z tohto pohľadu je potrebné uviesť základné právne predpisy týkajúce sa činnosti riaditeľa školy, jeho úloh a jeho pracovnoprávného postavenia. Ide konkrétne o Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „školský zákon“), Zákon č. 317/2009 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o zamestnancoch“), Zákon č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o štátnej správe v školstve“), Zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov (ďalej len „ZP“), a zákon č. 552/2003 Z. z. o výkone prác vo verejnom záujme v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o výkone prác vo verejnom záujme“).

§ 34 ods. 1 písm. a) zákona o zamestnancoch označuje riaditeľa školy za vedúceho pedagogického zamestnanca, a preto sa ho týkajú všetky ustanovenia o pedagogických zamestnancoch podľa tohto zákona, pre naše účely najmä ustanovenia o jeho právach a povinnostiach pri výkone svojej funkcie.

Podľa § 2 ods. 1 písm. a) zákona o štátnej správe v školstve vykonáva riaditeľ školy štátnu správu v školstve na úseku škôl a školských zariadení. Riaditeľ je vymenúvaný aj odvolávaný zriaďovateľom školy na 5 rokov a to na návrh rady školy.

V § 5 ods. 1 zákona o štátnej správe v školstve je stanovené, že školu riadi riaditeľ. § 5 ods. 2 a nasl. toho istého zákona uvádzajú jeho presné úlohy a stanovujú kde všade, pri akých situáciách a za čo riaditeľ zodpovedá, o čom rozhoduje a aké sú jeho ďalšie povinnosti a kompetencie vyplývajúce mu z funkcie.

Pracovnoprávne postavenie riaditeľa školy určuje zákon o výkone prác vo verejnom záujme, v zmysle ktorého ho podľa hore uvedených ustanovení osobitných predpisov zaradujeme medzi tzv. vedúcich zamestnancov.

O tom, že postavenie riaditeľa školy v prípade výkonu jeho pracovných povinností je pracovnoprávne, nie je pochyb, a to na základe § 3 ods. 3 zákona o štátnej správe v školstve, v zmysle ktorého zriaďovateľ súčasne s vymenovaním riaditeľa s ním dohodne na dobu funkčného obdobia podmienky podľa osobitného predpisu (napr. ZP) v pracovnej zmluve a určí mu platové náležitosti podľa osobitného predpisu (zákon č. 553/2003 Z. z. o odmeňovaní niektorých zamestnancov pri výkone prác vo verejnom záujme v znení neskorších predpisov). Riaditeľ sa teda považuje za zamestnanca. Avšak zároveň treba dodať, že konanie zriaďovateľa školy, ktorý v zmysle § 3 ods. 1 zákona o štátnej správe v školstve vymenúva a odvoláva riaditeľa je možné za určitých okolností považovať za individuálny správny akt v rámci jeho pôsobnosti na úseku preneseného výkonu štátnej správy, resp. v niektorých prípadoch pri výkone samosprávnych kompetencií na úseku štátnej správy v školstve a školskej samosprávy a to najmä výkon zriaďovateľskej pôsobnosti obce alebo VÚC pri prenesenom výkone štátnej správy vo vzťahu k základným a stredným školám bez právnej subjektivity. Vychádzame pritom z ustanovenia § 6 ods. 4 zákona o štátnej správe v školstve, v zmysle ktorého zriaďovateľskou pôsobnosťou obce v prenesenom výkone štátnej správy vo vzťahu k základným školám bez právnej subjektivity sa rozumie finančné, **personálne**, materiálno-technické a priestorové zabezpečenie výchovno-vzdelávacieho procesu, prevádzky a riešenia havarijných situácií týchto škôl.

3 JE AKT VYMENOVANIA RESP. ODVOLANIA RIADITEĽA ŠKOLY SPRÁVNOPRÁVNÝM ALEBO PRACOVNOPRÁVNÝM AKTOM?

Na správne posúdenie toho, či resp. akým právnym odvetvím, či právnymi predpismi je potrebné sa riadiť pri odvolávaní alebo vymenovávaní riaditeľa školy, je potrebné správne posúdiť, o aký právny vzťah medzi zriaďovateľom školy a riaditeľom školy ide.

Od tejto otázky sa odvíja aj posúdenie vecnej či kauzálnej pôsobnosti súdov alebo správnych orgánov v danej veci. Riaditeľa školy je možné v tomto prípade považovať za zamestnanca obce, keďže pracovnú zmluvu s ním uzatvára štatutárny orgán obce alebo mesta, teda starosta či primátor. Uvedené potvrdzuje § 3 ods. 3 zákona o štátnej správe v školstve. Riaditeľa následne

v zmysle ustanovenia § 3 ods. 4 zákona o štátnej správe v školstve vymenuje podľa § 5 zákona o výkone prác vo verejnom záujme a § 42 ZP. Ustanovenie § 1 ods. 4 zákona o výkone prác vo verejnom záujme hovorí, že na pracovnoprávne vzťahy zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme sa vzťahuje zákonník práce, ak tento zákon alebo osobitný predpis neustanovuje inak. Z toho je možné vyvodit', že právny vzťah medzi obcou, ako zriaďovateľom, resp. zamestnávateľom a riaditeľom školy alebo školského zariadenia upravuje súčasne popri sebe niekoľko právnych predpisov. V prvom rade ide o zákon o štátnej správe v školstve, ďalej zákon o výkone prác vo verejnom záujme a ZP. V zmysle zásady *lex specialis* sa v prvom rade použije na skúmaný právny vzťah zákon o štátnej správe v školstve v spojení so zákonom o výkone prác vo verejnom záujme. Zákonník práce sa použije až subsidiárne. Pokiaľ ide o odvolávanie riaditeľa, je to upravené v zákone o štátnej správe v školstve¹, avšak tento zákon neupravuje náležitosti právneho úkonu, ktorým starosta odvoláva riaditeľa, najmä formu, obsah a spôsob oznamovania či doručenia. Ani zákon o výkone prác vo verejnom záujme tieto náležitosti a podmienky neupravuje. V tomto prípade názor Najvyššieho súdu je taký, že je potrebné použiť *lex generalis*, a teda ZP, ktorý niektoré náležitosti právneho úkonu obsahuje, ako napríklad formu, čo spôsob doručenia.²

Z takejto formulácie skôr vyplýva, že akt odvolania, resp. vymenovania riaditeľa školy alebo školského zariadenia má pracovnoprávnu povahu a nie administratívno-právnu povahu. K uvedenému tvrdeniu sa prikláňa aj Najvyšší súd Slovenskej republiky vo svojich viacerých rozhodnutiach,³ pričom základným argumentačným kritériom a spojovacím prvkom týchto rozhodnutí je argumentácia, že „*právny úkon urobený zriaďovateľom – odvolanie z funkcie riaditeľa školy, je potrebné vykladať ako prejav vôle, smerujúci k zániku práva, ktoré právny predpis s takýmto prejavom spája*“.⁴ Ďalšími argumentmi súdu o odvolaní ako

¹ § 3 ods. 7 a 8 zákona o štátnej správe v školstve.

² K tomu pozri Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 6. 6. 2017, sp. zn. 4Sžo/27/2016.

³ Napríklad Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 25. 2. 2009, sp. zn. 5 Cdo 253/2007; Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 18. 9. 2012, sp. zn. 5 Cdo 235/2011, Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 29. 10. 2011, sp. zn. 5 Cdo 133/2011.

⁴ Rozhodnutie najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 6. 6. 2017, sp. zn. 4Sžo/27/2016.

jednostrannom prejave vôle sú v týchto rozhodnutiach najmä úvahy o tom, že vymenovanie alebo odvolanie riaditeľa školy postráda prvky správneho konania a rozhodovacej činnosti správneho orgánu. Že obec v danom prípade nekoná ako orgán verejnej správy a nerozhoduje o právach, oprávnených záujmoch a povinnostiach fyzických alebo právnických osôb v oblasti verejnej správy, ale o zákonnej podmienke pre výkon určitého typu povolania, ktorým je funkcia riaditeľa školy, pričom sa táto funkcia vykonáva v pracovnoprávnom vzťahu. Z tohto dôvodu sa domnievame, že argumentácia v prospech pracovnoprávneho režimu aktu odvolania riaditeľa školy môže byť založená aj na tom, že takýto prejav vôle zriaďovateľa nie je možné subsumovať pod termín individuálny správny akt, ktorý je možné vo všeobecnosti definovať ako: „... rozhodnutia v konkrétnych veciach. Nimi orgány verejnej správy aplikujú existujúce právne normy na jednotlivé prípady. Rozhodujú o právach a povinnostiach konkrétnych subjektov v rozsahu priznanom najmä zákonnými a podzákonnými právnymi predpismi.“⁵ Pokiaľ sa týka delenie individuálnych správnych aktov tak sa odborná spisba vo všeobecnosti zhoduje na ich členení podľa toho či tieto akty zakladajú, menia, alebo rušia určité správno-právne vzťahy – konštitutívne individuálne správne akty, alebo len autoritatívne potvrdzujú existenciu, či neexistenciu určitého správno-právneho relevantného stavu – deklaratórne individuálne správne akty.⁶ V tejto súvislosti taktiež považujeme za potrebné zdôrazniť, že tento individuálny správny akt by mal byť výsledkom aj určitého presne zákonom stanoveného a formalizovaného postupu ktorý by mal byť výsledkom určité formalizovaného procesu jeho vydávania stanoveného v zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov a ktoré a sú s ním spojené aj veľmi významné otázky týkajúce toho, že takéto rozhodnutie by malo byť doručované zákonom stanoveným spôsobom, vydané v zákonom stanovenej lehote a tieto rozhodnutia by mali byť spôsobilé nadobudnúť platnosť, právoplatnosť a vykonateľnosť. V tomto zmysle sa domnievame, že ukončenie právneho vzťahu so zamestnancom by nemalo mať tieto vlastnosti z praktických dôvodov.

⁵ VRABKO, M. a kol. *Správne právo hmotné. Všeobecná časť*. 1. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2012, s. 199.

⁶ Blížšie pozri: PRŮCHA, P. *Správní právo. Obecná část*. 7., doplnené a aktualizované vyd. Brno: DOPLNĚK, 2007, s. 277.

Avšak aj napriek tomu, že uvedené rozhodnutia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sa prikláňajú k argumentácií, že odvolanie z funkcie riaditeľa školy je jednostranný právny úkon pracovnoprávnej povahy, tak by sme chceli uviesť do pozornosti Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 28. 10. 2008, sp.zn. 10 Rks 5/2008, ktorý v prejednávacom prípade konštatoval, cit.: „Z vyššie citovaných zákonných ustanovení vyplýva, že na rozhodnutie o odvolaní riaditeľky Základnej školy 1.–4. ročník Ľapešovo sa vzťahuje všeobecne záväzný právny predpis o správnom konaní v súlade s § 38 ods. 4 zákona č. 596/2003 Z. z. a o opravnom prostriedku proti rozhodnutiu o odvolaní z funkcie riaditeľky školy je kompetentný v druhom stupni v rámci správneho konania rozhodovať s poukazom na ust. § 27 ods. 1 zákona č. 369/1990 Zb. v spojení s § 6 ods. 20 zákona č. 596/2003 Z. z. Krajský školský úrad v Žiline.“⁷

Predmet rozhodovania bol prakticky totožný s predmetmi vyššie uvádzaných a citovaných rozhodnutí Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, avšak v tomto prípade súd konštatoval, že odvolanie riaditeľa školy má charakter individuálneho správneho aktu, a teda na jeho preskúmanie je v zmysle § 6 ods. 20 zákona o štátnej správe v školstve v druhom stupni príslušný okresný úrad v sídle kraja.

Zároveň je však potrebné dodať, že súd v čase vydania predmetného uznesenia vychádzal z v súčasnosti už neúčinnnej platnej právnej úpravy a to konkrétne zo znenia § 38 ods. 4 zákona o štátnej správe v školstve, ktoré v čase vydania rozhodnutia znelo „Na rozhodovanie podľa tohto zákona sa vzťahuje všeobecne záväzný právny predpis o správnom konaní⁸ okrem rozhodovania o udelení pokarhania riaditeľom, podmieneného vylúčenia, pochvaly a rozhodovania riaditeľov škôl a školských zariadení zriadených podľa § 6 ods. 2 a § 9 ods. 2.“⁹ Následne súd vyvodil záver, že rozhodovanie o vymenúvaní a odvolávaní riaditeľa školy nepatrí medzi výnimky ustanovené v § 38 ods. 4 zákona o štátnej správe v školstve, tak rozhodnutie o vymenovaní alebo odvolaní riaditeľa školy zriaďovateľom má povahu individuálneho správneho aktu a celý priebeh vydania tohto rozhodnutia bude spadať pod pôsobnosť zákona č. 71/1967 Zb. o správnom

⁷ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 28. 10. 2008, sp.zn. 10 Rks 5/2008.

⁸ Zákon tu odkazoval pod č. 80/ na zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov.

⁹ § 38 ods. 4 zákona o štátnej správe v školstve v platnom a účinnom znení k 28. 10. 2008.

konaní v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o správnom konaní“). V súčasnosti by už podľa nášho názoru nebolo možné sa v procese posudzovania odvolania riaditeľa školy na uvedené ustanovenie, keďže platné a účinné znenie citovaného ustanovenia § 38 ods. 4 zákona o štátnej správe v školstve už vyslovene ustanovuje, že všeobecný predpis (zákon o správnom konaní) sa vzťahuje len na rozhodovania v konkrétnych prípadoch ustanovených v tejto právnej norme.¹⁰

Nič to však nemení na tom to, že z rovnakého právneho stavu vychádzali a podľa neho rozhodovali aj ostatné senáty Najvyššieho súdu Slovenskej republiky v citovaných rozhodnutiach, ktoré sa ale priklonili k opačnému názoru.

4 ZÁVER

V prechádzajúcej časti nášho článku sme sa snažili ukázať na nejednotnosť rozhodovacej praxe slovenských súdov v prípade problematiky posúdenia právneho režimu aplikácie ustanovení zákona o štátnej správe v školstve týkajúcich sa odvolania, resp. vymenovania riaditeľa z alebo do funkcie, pričom súdy vychádzajú, resp. vychádzali z rovnakého právneho stavu.

Právne táto argumentačná nejednotnosť súdov ale aj neprehľadnosť právnych predpisov má v praxi vplyv na neustále komplikácie spojené s nielen s úkonmi vymenovania, či odvolania riaditeľov základných, stredných škôl a ďalších predškolských a školských zariadení.

Argumentácia, že nejde o administratívnoprávny úkon (s ohľadom na diferenciáciu medzi vymenovaním/odvolaním riaditeľa a úkonmi smerujúcimi k vzniku/zániku jeho pracovnoprávneho vzťahu; ale aj preto, že riaditeľ školy je na základe vymenovania do funkcie oprávnený vykonávať verejnomocenské úkony – najmä ako správny orgán vydáva rozhodnutia vo vzťahu k žiakom školy), nie je úplne nespochybniteľná, ale zdá sa, že sa k tomu súdy prikláňajú. Autori tohto príspevku, rovnako ako väčšinový názor prezentovaný v predložených súdnych rozhodnutiach plédujú v prospech

¹⁰ § 38 ods. 4 zákona o štátnej správe v školstve: Na rozhodovanie podľa § 5 ods. 3 okrem pokarhania riaditeľom školy a pochvaly riaditeľom školy, § 5 ods. 4 okrem pokarhania riaditeľom školy, podmieneného vylúčenia a pochvaly riaditeľom školy, § 5 ods. 15, § 6 ods. 4 a 5, § 8 ods. 2 druhej vety, § 9 ods. 5, § 10 ods. 4, 5 a 8, § 14 ods. 4, ods. 6 písm. b), § 16 až 18 a § 37a sa vzťahuje všeobecný predpis o správnom konaní.

tézy, že akt odvolania, resp. vymenovania riaditeľa školy alebo školského zariadenia má pracovnoprávnu povahu a nie administratívno-právnu povahu a to okrem už vyššie zmienených argumentov aj z dôvodu, že v predpisy pracovného práva vo všeobecnosti garantujú subjektom ktorých postavenie upravujú vo vyššej miere ako by tomu bolo v prípade posudzovania danej situácie v režime rýdzo správneho práva a sudcovia v zmysle kauzálnej príslušnosti podľa § 23 zákona č. 160/2015 Z.z. by mali byť špecializovaní na zohľadňovanie osobitostí, ktoré sú spojené s týmto pomerne osobitným a významným zásahom do práv fyzických osôb.

Bude preto zaujímavé sledovať ďalší vývoj v rozhodovacej praxi súdov v týchto veciach, dúfajúc v jej ustálenie.

Literature

PRŮCHA, P. *Správní právo. Obecná část. 7.*, doplnené a aktualizované vyd. Brno: DOPLŇEK, 2007. ISBN 978-80-7239-207-0.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 25. 2. 2009, sp. zn. 5 Cdo 253/2007.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 18. 9. 2012, sp. zn. 5 Cdo 235/2011.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 29. 10. 2011, sp. zn. 5 Cdo 133/2011.

Rozhodnutie najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 6. 6. 2017, sp. zn. 4Sžo/27/2016.

Uznesenie Najvyššieho údu Slovenskej republiky zo dňa 28. 10. 2008, sp. zn. 10 Rks 5/2008.

VRABKO, M. a kol. *Správne právo hmotné. Všeobecná časť.* 1. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-89603-03-9.

Zákon č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 552/2003 Z. z. o výkone prác vo verejnom záujme v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov.

Contact – e-mail

vladimir.mincic@flaw.uniba.sk; peter.lukacka@flaw.uniba.sk

VÝPOVĚĚ Z NÁJMU BYTU A DOMU

Jana Mlýnková

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Nájem bytu a domu je soukromoprávní institut, který je lidmi v naší společnosti využíván k uspokojování práva na bydlení jakožto základního lidského práva. Nájemní vztah pak vzniká typicky na základě dvoustranného právního jednání, a to uzavřením nájemní smlouvy, neboť jednostranná právní jednání představující důvod vzniku závazku jsou v závazkovém právu raritou. Při zániku závazků však hrají zásadní roli, a to i v oblasti práva upravujícího nájem, kdy k ukončení nájemního vztahu dochází ve velkém množství případů právě jednostranným právním jednáním, a to výpovědí ze strany nájemce i pronajímatele. Vzhledem k rozsáhlosti tohoto tématu a poměrně velké benevolenci při vypovídání nájmu ze strany nájemce se příspěvek tak bude zabývat pouze některými zvláštními důvody výpovědi z nájmu bytu a domu dané pronajímatelem.

Keywords in original language

Občanský zákoník; nájem; nájemní smlouva; byt; výpověď; výpovědní doba; výpovědní důvod; porušení povinnosti.

Abstract

Flat or a house rental is a private law institute that is used by people in our society to satisfy the right to housing as a fundamental human right. The lease relationship arises typically on the basis of a bilateral legal action, by signing a lease contract, even though unilateral legal acts constituting the obligation are pretty rare. However, when obligations cease to exist, they also play a crucial role in the field of rental law, when the lease is terminated in a large number of cases by a unilateral legal act, concretely by notice given by the lessee or the lessor. With regard to the extension of this topic and the relatively large benevolence of the tenant's right to give a notice, this paper will deal with some special reasons for terminating the lease of the flat or a house given especially by the lessor.

Keywords

Civil Code; Rent; Lease Contract; Flat; Notice; Period of Notice; Notice Reason; Breach of the Duty.

1 ÚVOD

Nájem bytu a domu je soukromoprávní institut, který je upraven zejména v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále také jako „OZ“), kde najdeme rovněž upraven i zánik nájemního vztahu. Nic netrvá věčně, a to ani nájemní vztah mezi nájemcem a pronajímatelem. K ukončení nájemního vztahu dochází ve velkém množství případů právě na základě jednostranného právního jednání, a to výpovědí jak ze strany nájemce, tak i ze strany pronajímatele. Výpovědi se tedy rozumí jednostranně adresované právní jednání vedoucí k ukončení právního vztahu mezi smluvními stranami, zde vedoucí k ukončení nájemního vztahu mezi nájemce a pronajímatelem.

2 VÝPOVĚĎ

Výpověď obou smluvních stran musí splňovat obecné náležitosti právního jednání, písemnou formu a musí dojít straně druhé. Takovým dojitím se rozumí doručení výpovědi do sféry vlivu adresáta. Doručení může mít mnoho podob, zejména vhození do schránky, vsunutí pod dveře bytu či předání do vlastních rukou. Pokud však adresát odmítne výpověď převzít, považuje se výpověď od tohoto okamžiku za doručenou.¹ Aby došlo k platnému ukončení nájemního vztahu ze strany pronajímatele, musí pronajímatel splnit požadavky stanovené zákonodárcem, které mají za úkol chránit nájemce před možným nežádoucím chováním některých pronajímatelů.

2.1 Výpověď ze strany pronajímatele

V případě výpovědi z nájmu bytu platí, že pronajímatel může vypovědět nájem pouze z důvodů stanovených zákonem. Je tedy třeba zdůraznit, že ačkoliv se občanský zákoník hlásí k zásadě autonomie vůle, kterou staví

¹ PŠENKO, Robert. In: PŠENKO, Robert a Lukáš OBČASNÍK. *Vyznejte se v paragrafech bydlení: vybrané kapitoly z nového občanského zákoníku*. 1. vyd. Brno: BizBooks, 2014, s. 11–13.

do popředí před ostatní zásady typické pro soukromé právo, nedává smluvním stranám možnost sjednání vlastních výpovědních důvodů.² Autorka se domnívá, že právo sjednat v nájemní smlouvě vlastní výpovědní důvody, nezakládá občanský zákoník z důvodu ochrany nájemce, která by sjednáváním vlastních výpovědních důvodů byla výrazně oslabena.

Pronajímatelé musí dodržet obecné náležitosti výpovědi, kterými jsou písemná forma výpovědi a její dojití do sféry adresáta. Nedodržení písemné formy výpovědi bude mít podle Bajury se Salačem za následek absolutní neplatnost pro rozpor s veřejným pořádkem.³ Autorka se však přiklání spíše k názoru Selucké, podle které bude následkem občanským zákoníkem preferovaná relativní neplatnost výpovědi, jež se může dovolávat nájemce.

Kromě obecných náležitostí musí pronajímatel splnit i specifické povinnosti, mezi které patří zejména uvedení výpovědního důvodu a specifikace jejich naplnění.⁴ Výjimku z uvedení výpovědního důvodu, a tedy i jeho specifikace, spatřuje autorka ve výpovědi v případě smrti nájemce (§ 2283 OZ). Mimo odůvodnění musí pronajímatel také poučit nájemce o jeho právu vznést námitky proti výpovědi a o možnosti přezkoumání oprávněnosti výpovědi soudem.⁵ Dle ustanovení § 2286 OZ, vede nesplnění této povinnosti nejspíše opět k relativní neplatnosti výpovědi. V takovém případě nájemce musí namítat neplatnost výpovědi, jinak bude považována za platnou. Co je však trochu zarážející je skutečnost, že zákon však nestanoví stranám žádné povinnosti ohledně námitek vznesených proti výpovědi z nájmu.⁶ Autorka se domnívá, že hlavní úlohou těchto námitek je zahájení jednání pronajímatele a nájemce, které může vést ke zpětvzetí výpovědi a omezit tak počet případů řešených soudní cestou. Zákon rovněž výslovně neuvádí povinnost pronajímatele poučit nájemce

² DOBROVOLNÁ, Eva. Některé aspekty ochrany nájemce bytu jako slabší smluvní strany v kontextu nového občanského zákoníku. In: HURDÍK, Jan et al. (eds.). *COFOLA 2010: the Conference Proceedings, 1. edition*. [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 464 [cit. 13. 3. 2019].

³ BAJURA, Jan a Josef SALAČ. In: ŠVESTKA, Jirí a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s.1278.

⁴ SELUCKÁ, Markéta. In: SELUCKÁ, Markéta a Lukáš HADAMČÍK. *Nájem bytu a domu po rekonstrukci soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, s. 134–135.

⁵ SELUCKÁ, Markéta. In: SELUCKÁ, Markéta a Lukáš HADAMČÍK. *Nájem bytu a domu po rekonstrukci soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, s. 134–135.

⁶ PRAŽÁK, Zbyněk. *Občanský zákoník: s komentářem: zákon č. 89/2012 Sb.: 4. relativní majetková práva (§ 1721 až § 3014), 5. ustanovení společná, přechodná a závěrečná (§ 3015 až § 3081)*. 1. vyd. Český Těšín: Poradce, 2012, s. 178.

o dvouměsíční lhůtě, ve které je možné podat návrh soudu na přezkum výpovědi, avšak vzhledem k tomu, že institut soudního přezkumu zakotvený v § 2290 OZ má sloužit jednoznačně k ochraně nájemce, dá se předpokládat, že v rámci poučení má pronajímatel povinnost uvést právě i tuto dvouměsíční lhůtu. Podle Taraby se totiž v případě zmeškání lhůty pro podání žaloby výpověď považuje za platnou, a to i v případě, že výpovědní důvod dán nebyl.⁷

Právo pronajímatele dát výpověď můžeme rozlišovat podle výpovědní doby na právo vypovědět nájem s výpovědní dobou a bez výpovědní doby. Výpovědní doba je zásadně tříměsíční a počíná běžet od prvního dne kalendářního měsíce následujícího po dojití výpovědi druhé straně (§ 2286 OZ). Od její zákonem stanovené délky je možné se smluvně odchýlit, avšak pouze a jen ve prospěch nájemce. Pokud by byla sjednána kratší výpovědní doba, šlo by zřejmě o ujednání zkracující nájemcova práva, avšak dle autorky by záleželo na konkrétní situaci. K takovým ujednáním, která zkracují nájemcova práva, se podle občanského zákoníku nepřihlíží a ta by v případě sjednání výpovědní doby v neprospěch nájemce v případě výpovědi běžela by zákonná tříměsíční výpovědní doba.⁸

2.2 Výpověď ze strany nájemce

Nájemci svědčí právo vypovědět nájem bytu či domu ze zákona, nebo pokud takové právo bylo sjednáno smluvními stranami v nájemní smlouvě. Výpověď ze strany nájemce musí stejně jako výpověď pronajímatele splňovat obecné obsahové náležitosti, to znamená, že musí být v písemné formě a je nezbytné dojití do sféry vlivu adresáta, tedy doručení druhé straně.⁹ Nedodržení písemné formy bude mít za následek relativní neplatnost.¹⁰

Nájemce má právo vypovědět nájem sjednaný na dobu určitou i neurčitou. Rovněž má právo dát výpověď nejen s výpovědní dobou ale také bez ní. V případě výpovědi s výpovědní dobou je běh výpovědní doby stejný

⁷ TARABA, Milan. In: TARABA, Milan a Lenka VESELÁ. *Rádce nájemníka bytu*. 8. vyd. Praha: Grada, 2015, s. 75.

⁸ SELUCKÁ, Markéta. In: SELUCKÁ, Markéta a Lukáš HADAMČÍK. *Nájem bytu a domu po rekodifikaci soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, s. 140–141.

⁹ SELUCKÁ, Markéta. In: SELUCKÁ, Markéta a Lukáš HADAMČÍK. *Nájem bytu a domu po rekodifikaci soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, s. 125.

¹⁰ BAJURA, Jan a Josef ŠALÁČ. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 1278.

jako při výpovědi dané pronajímatelem. To znamená, že výpovědní doba je zásadně tříměsíční a poběží od prvního kalendářního dne následujícího po měsíci, ve kterém výpověď došla druhé straně. Také je třeba zmínit možnost sjednat odchylně od zákona takovou výpovědní dobu, která nebude zkracovat nájemcova práva.

Je zcela zřejmé, že zejména s ohledem na ochranu nájemce, je nájemce na rozdíl od pronajímatele oprávněn vypovědět nájem kdykoli, a to i bez uvedení výpovědních důvodů. Pro platnost výpovědi ze strany nájemce jsou kladeny na nájemce mnohem menší požadavky, než je tomu v případě výpovědi ze strany pronajímatele, a proto se autorka bude zabývat některými výpovědními důvody pro výpověď nájmu danou pronajímatelem.¹¹

3 INTENZITA PORUŠENÍ POVINNOSTI ZE STRANY NÁJEMCE

Zákon odlišuje různé intenzity porušení povinností, avšak ne všechna porušení jsou důvodem pro výpověď z nájmu. Podle Pražáka je v souvislosti s výpovědí důležité dělení zejména na závažné, hrubé a zvláště závažné porušení povinností. Závažná porušení mohou být důvodem pro výpověď podle § 2288 odst. 1 písm. d), hrubá porušení povinností pro výpověď podle § 2288 odst. 1 písm. a) a zvláště závažná pro výpověď podle § 2291 OZ.¹²

Hrubé porušení povinností je výpovědním důvodem vyplývajícím z § 2288 písm. a) OZ. Lze se domnívat, že hrubé porušení je porušením méně závažným, než je porušení zvláště závažné, avšak je porušením významnějším, než je závažné porušení. Ani sám občanský zákoník výslovně neupravuje pojem hrubého porušení, a proto bude nezbytné posoudit, zda jde o hrubé porušení povinností, v každém případě s přihlídnutím ke specifickým a okolnostem onoho posuzovaného případu. Podle Kabelkové může opakované závažné porušení povinností dosahovat stupně hrubého porušení.¹³ Pokud

¹¹ SELUCKÁ, Markéta. In: SELUCKÁ, Markéta a Lukáš HADAMČÍK. *Nájem bytu a domu po rekodifikaci soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, s. 125–130.

¹² PRAŽÁK, Zbyněk. *Občanský zákoník: s komentářem: zákon č. 89/2012 Sb.: 4. relativní majetková práva (§ 1721 až § 3014), 5. ustanovení společná, přechodná a závěrečná (§ 3015 až § 3081)*. 1. vyd. Český Těšín: Poradce, 2012, s. 179.

¹³ KABELKOVÁ, Eva. In: KABELKOVÁ, Eva a Hana DEJLOVÁ. *Nájem a pacht v novém občanském zákoníku: komentář: [§ 2201-2357]*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 332–333.

však jednání nedosahuje ani intenzity závažného porušování povinností, ale jde pouze o porušení povinností, které lze označit jako běžné, nebude jeho opakování obecně možné zařadit pod hrubé porušení povinností a ani jej považovat za důvod k výpovědi.¹⁴

Občanský zákoník ukládá nájemci nespočet povinností. Může jít například o povinnost nájemce užívat byt v souladu s nájemní smlouvou, povinnost dodržovat pokyny pronajímatele, povinnost dodržovat obvyklá pravidla pro chování v domě, povinnost oznámit zvýšení počtu osob v bytě či delší nepřítomnost v pronajatém bytě atd. Porušení zmiňovaných povinností však nemusí zakládat výpovědní důvod neboť obecně platí, že pokud není v zákoně přímo uvedeno, že jde o hrubé či zvlášť závažné porušení, je zcela nezbytné hodnotit porušení s ohledem na intenzitu zásahu do práv pronajímatele, který pak musí prokázat intenzitu daného porušení, například že došlo k zásahu do jeho práv v intenzitě hrubého porušení. V krajních a zcela výjimečných případech tak může dojít k tomu, že i běžné porušení povinností, může dosáhnout dokonce intenzity zvlášť závažného porušení.¹⁵

Jelikož zákon vždy nevymezuje, kdy dochází k hrubému porušení a kdy nikoliv, je na obecných soudech, aby hodnotily naplnění intenzity výpovědního důvodu vzhledem k okolnostem daného případu. Nejvyšší soud stanovil kritéria, která je nezbytné brát v úvahu v případě hodnocení intenzity porušení povinností. Posuzuje se: „*okolnost, zda nájemce svým jednáním způsobil pronajímateli škodu (případně v jaké výši), zda způsobil újmu na právech či oprávněných zájmech jiných subjektů (např. ostatních nájemců bytů v domě), jaká byla motivace jeho jednání, dále také okolnost, zda dosud řádně plnil své povinnosti nájemce bytu a eventuálně jaká doba uplynula od porušení nájemcových povinností do dne dání výpovědi z nájmu bytu.*“¹⁶

4 VÝPOVĚĚ Z DŮVODU NEPLACENÍ NÁJEMNÉHO ČI SLUŽEB

Ustanovení § 2291 odst. 2 stanoví, že nájemce porušuje svou povinnost zvlášť závažným způsobem, zejména nezaplatil-li nájemné a náklady na služby

¹⁴ SELUCKÁ, Markéta. In: SELUCKÁ, Markéta a Lukáš HADAMČÍK. *Nájem bytu a domu po rekodifikaci soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, s. 142–143.

¹⁵ Ibid., s. 143–145.

¹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 01. 2011, sp. zn. 26 Cdo 3407/2009.

za dobu alespoň tří měsíců.¹⁷ Nájemce nemusí být v prodlení s úhradou za tři po sobě jdoucí měsíce. Pokud by nájemce dlužil pronajímateli pouze příslušenství pohledávky, pak i v případě, kdy výše příslušenství dosáhla trojnásobku částky placeného na nájemném nebo nákladech na služby, nedošlo by k naplnění skutkové podstaty. Z této skutečnosti však neplyne, že by pronajímateli nesvědčilo právo na výpověď dle § 2291 odst. 2, neboť jde pouze o demonstrativní výčet a pronajímatel má právo na výpověď, pokud. unese důkazní břemeno „zvláště závažného porušení právní povinnosti“ zejména s ohledem na zásah do jeho práv a majetkové sféry.¹⁸

Vedou se však úvahy o tom, zda skutečně došlo k závažnému zásahu do práv pronajímatele, pokud sice nájemce nezaplatil nájemné, avšak v souvislosti s uzavíráním nájemní smlouvy složil dle ustanovení § 2254 OZ jistotu například v maximální přípustné výši tří měsíčních nájmů.¹⁹

Dle Křečka lze důvodně pochybovat o tom, zda chtěl zákonodárce takto přísně (výpovědí bez výpovědní doby) postihnout nájemce, který sice nezaplatil nájemné, avšak současně díky složené jistotě nedlužil pronajímateli ničeho. Křeček uvádí, že v případě, kdy by nájemce neustále doplňoval jistotu do původní výše a ponechával pronajímatele, aby si z ní pravidelně odcítal nájemné, šlo by o jednání v rozporu s dobrými mravy a o porušení povinností vyplývajících z nájemní smlouvy. Pokud by složená jistota zcela pokrývala dlužnou částku, nemohlo by neuhrazení nájemného být posuzováno jako zvláště závažné porušení povinnosti, zejména pak v případě, kdy by pronajímatel v souladu s ustanovením § 2291 odst. 3 OZ vyzval nájemce, aby odstranil závadné chování a ten jej odkázal na složenou jistotu.²⁰

Autorka však nemůže zcela souhlasit s názory Křečka. Je zcela bez pochyby, že výjimečné neuhrazení nájemného, které bude uhrazeno ze složené jistoty,

¹⁷ § 2291 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁸ SELUCKÁ, Markéta a Eva KABELKOVÁ. § 2291 (Porušení povinností nájemce zvláště závažným způsobem), body 6–11. In: HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: Beck, 2014. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/>

¹⁹ § 2254 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²⁰ KŘEČEK, Stanislav. Několik poznámek k ustanovením zvláštní části nového občanského zákoníku, týkajících se nájmu bytu. *Bulletin advokacie* [online]. Česká advokátní komora, publikováno 2. 6. 2014 [cit. 14. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/nekolik-poznamek-k-ustanovenim-zvlastni-casti-noveho-obcanskeho-zakoniku-tykajicich-se-najmu-bytu?browser=full>

zejména pokud bude složená jistota nájemce doplněna, nebude zásahem do majetkové sféry pronajímatele a ani důvodem pro výpověď z nájmu. Zcela něco jiného však bude případ, kdy bude toto neplacení opakováno, obzvláště nebude-li jistota doplněna. V případě, že by byla uhrazena jistota ve výši jednoho měsíčního nájmu, znamenala by úvaha Křečka snad to, že pronajímatel může dát nájemci výpověď z nájmu bytu až po nezaplacení čtvrtého nájemného, neboť jedno nájemné by bylo pokryto právě ze složené jistoty? A v případě jistoty ve výši tří měsíčních nájmu může dát pronajímatel nájemci výpověď z nájmu až po půl roce od okamžiku, kdy přestal hradit své závazky? Nebyl by takovýto výklad zákona příliš přísný k pronajímateli? Dle autorky by se tímto výkladem stal místo nájemce slabší smluvní stranou pronajímatel, což zákonodárce zcela jistě nezamýšlel. Autorka se domnívá, že ačkoli při složení jistoty ve výši tří měsíčních nájmu a následným neplacením nájemného po dobu tří měsíců fakticky nebylo zasazeno do majetkové sféry pronajímatele, měl by mít pronajímatel právo dát tomuto nájemci výpověď bez výpovědní doby, neboť je téměř jisté, že takovýto nájemce nebude hradit nájemné i nadále, k zásahu do majetkové sféry pronajímatele dojde a pronajímatel pak bude nejspíše dlužné nájemné muset vymáhat soudní či exekuční cestou. V takovém případě pak pronajímatel bude v případě vymožení celé dlužné částky moci mluvit o štěstí. Navíc je třeba podotknout, že účelem složené jistoty není pouze hrazení dluhů nájemce vůči pronajímateli, ale například také pokrytí nákladů za provedené opravy v bytě, který nájemce svým jednáním poškodil a způsobil tak pronajímateli škodu na jeho majetku a tímto tak zasáhl bezesporu do jeho majetkové sféry.

5 VÝPOVĚĚ Z DŮVODU NEOZNÁMENÍ ZVÝŠENÍ POČTU OSOB ŽIJÍCÍCH V BYTĚ

Dle ustanovení § 2272 odst. 1 OZ má nájemce právo přijímat ve své domácnosti kohokoli. Přijme-li nájemce nového člena své domácnosti, oznámí zvýšení počtu osob žijících v bytě bez zbytečného odkladu pronajímateli; neučiní-li to nájemce ani do dvou měsíců, co změna nastala, má se za to, že závažně porušil svou povinnost.²¹ S tímto je však v rozporu první věta ustanovení § 2272 odst. 2 OZ, dle které má pronajímatel právo vyhradit

²¹ § 2272 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

si ve smlouvě souhlas s přijetím nového člena do nájemcovy domácnosti.²² Podle prvního odstavce zmiňovaného ustanovení má nájemce právo přijímat do své domácnosti kohokoliv a povinnost oznámit zvýšení počtu osob žijících v bytě, zatímco dle druhého odstavce má pronajímatel právo vyhradit si souhlas s přijetím nového člena nájemcovy domácnosti.

Právo vyhradit si souhlas s přijetím nového člena nájemcovy domácnosti však neplatí, jedná-li se o osobu blízkou anebo další případy zvláštního zřetele hodné. Pro souhlas pronajímatele s přijetím osoby jiné než blízké za člena nájemcovy domácnosti se vyžaduje písemná forma. Jak trefně poznamenal Křeček, lze si položit otázku, koho jiného by nájemce přijal do své domácnosti než osobu blízkou nebo osobu, u které by se jednalo o případ zvláštního zřetele hodný.²³

Pokud odhlédneme od rozporuplnosti a zmiňovaného ustanovení, je zřejmé, že pokud by nájemce ve lhůtě dvou měsíců nesplnil svoji oznamovací povinnost, půjde o závažné porušení povinnosti nájemce. Pokud by ze strany nájemce docházelo opakovaně k podobnému jednání a neplnění povinností, docházelo by ke zvýšení intenzity porušování jeho povinností a při opakovaném porušení půjde o zvláště závažné nebo hrubé porušení povinnosti s důsledky, které z toho plynou.²⁴

Z uvedeného tak vyplývá, že pronajímatel může dát nájemci za neoznámení zvýšení počtu osob žijících v bytě ve lhůtě dvou měsíců výpověď z nájmu dle § 2288 s tříměsíční výpovědní dobou, a to bez ohledu na to, zda byl nájem sjednán na dobu určitou či neurčitou. Dle důvodové zprávy je také možné, aby se díky opakovanému neoznámení zvýšení počtu osob žijících v bytě či kumulaci porušení této oznamovací s porušeními dalších povinností dostal nájemce do situace, kdy mu může být pronajímatelem dána výpověď bez výpovědní doby. Autorka zastává názor, že v případech, kdy dochází ze strany nájemce k opakovanému porušování různorodých povinností,

²² § 2272 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²³ KŘEČEK, Stanislav. Několik poznámek k ustanovením zvláštní části nového občanského zákoníku, týkajících se nájmu bytu. *Bulletin advokacie* [online]. Česká advokátní komora, publikováno 2. 6. 2014 [cit. 14. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/nekolik-poznamek-k-ustanovenim-zvlastni-casti-noveho-obcanskeho-zakoniku-tykajicich-se-najmu-bytu?browser=full>

²⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR. [cit. 13. 3. 2019].

může dojít k zvlášť závažnému porušení povinností a pak je na místě následná výpověď nájmu bez výpovědní doby. Avšak v případě, kdy nájemce opakovaně poruší zmiňovanou oznamovací povinnost a zároveň nedochází k porušování žádných jiných povinností, by se dle autorky neměl nájemce dostat do pozice, kdy mu bude dána výpověď z nájmu bez výpovědní doby, a to zejména s ohledem na účel této oznamovací povinnosti, kdy dle důvodové zprávy má plnění oznamovací povinnosti pro pronajímatele význam z hlediska nákladů spojených s provozem a poskytováním služeb souvisejících s užíváním bytu, přičemž náklady na služby si nájemce buď hradí sám nebo uhradí pronajímateli nedoplatky, které takto vzniknou.

6 VÝPOVĚĚ Z DŮVODU NEDODRŽENÍ ROZUMNÝCH POKYNŮ PRONAJÍMATELE

Rozumné pokyny pronajímatele jsou upraveny v ustanovení § 2256 odst. 2, dle kterého nájemce dodržuje po dobu nájmu pravidla obvyklá pro chování v domě a rozumné pokyny pronajímatele pro zachování náležitého pořádku obvyklého podle místních poměrů.²⁵

Autorka souhlasí s Křečkem, který se domnívá, že nerespektování rozumných pokynů a nerespektování požadavků pronajímatele může dosáhnout v některých případech takové intenzity, že je možné dát nájemci výpověď z nájmu bytu dle § 2288 odst. 1 písm. d) OZ, dle kterého je možné vypovědět nájem, neboť je vhodné, aby se lidé neřídili pouze zákonem, ale rovněž rozumnými pokyny, oprávněnými přáními a požadavky.²⁶

Typickým požadavkem pronajímatele, se kterým se lze setkat, je zákaz kouření. Je takovéto omezení v pořádku? Autorka se zcela ztotožňuje s názorem Křečka, který uvádí, že k nájmu bytu zcela neodmyslitelně patří i neobtěžování ostatních osob nacházejících se v domě, neznečišťování společných prostor, nebo povinnost chovat se tak, aby se nepřispívalo k možnosti vzniku požáru, a proto by zákaz kouření, ať již v domě nebo i v bytě, nebylo

²⁵ § 2256 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²⁶ KŘEČEK, Stanislav. Několik poznámek k ustanovením zvláštní části nového občanského zákoníku, týkajících se nájmu bytu. *Bulletin advokacie* [online]. Česká advokátní komora, publikováno 2. 6. 2014 [cit. 14. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/nekolik-poznamek-k-ustanovenim-zvlastni-casti-noveho-obcanskeho-zakoniku-tykajicich-se-najmu-bytu?browser=full>

možné považovat za ujednání zjevně nepřiměřené okolnostem ve smyslu ustanovení § 2239 OZ. Aby však byl takový požadavek pronajímatele v pořádku, musela by být uzavřena s každým nájemcem, neboť by tomu tak nebylo s některý z nájemců z tohoto zákazu vyňat, mohlo by být takovéto vynětí považováno o zvýhodnění, které by ostatní nájemci mohli považovat za nepřiměřené a šikanující, a tak by byly bezesporu dobré výše uvedené důvody zpochybněny a existence zjevně nepřiměřených okolností by byla celkem zřejmá.²⁷

Rozumnost a přiměřenost pokynů a požadavků pronajímatele a intenzitu nesouladu chování nájemce nelze obecně charakterizovat a s ohledem na okolnosti konkrétního případu je bude muset opět posuzovat soud.

7 VÝPOVĚĚ Z DŮVODU NEPŘIMĚŘENÉHO POČTU OSOB V BYTĚ ČI DOMĚ

Pronajímatel má dle ustanovení § 2272 odst. 3 OZ právo požadovat, aby v pronajímaném bytě či domě žil jen takový počet osob, který je přiměřený velikosti bytu (domu) a umožňuje žít v obvyklých pohodlných a hygienicky vyhovujících podmínkách.²⁸ Co je ale přiměřený počet? Jaké podmínky jsou pohodlné a hygienicky vyhovující? Jednoznačnou odpověď na tuto otázku nikde nenajdeme. „*Jaký počet osob žijících v bytě je ještě únosný, je třeba posuzovat vždy individuálně. Roli hraje i to, zda se počet osob v bytě zvýšil postupně během nájmu, nebo byl pronajímateli znám již při sjednávání nájmu,*“ vysvětluje Lukáš Zelený.²⁹

Aby se pronajímatel nemusel obracet se svým nárokem na soud, kde bude neisté, jak v konkrétním daném případě soud situaci posoudí a rozhodne, lze mu doporučit, aby si v nájemní smlouvě ujednal právo vyhradit si ve smlouvě souhlas s přijetím nového člena do nájemcovy domácnosti. Problémem však bude situace, kdy si toto právo neujednal a také zajisté výjimka ze zákona,

²⁷ KŘEČEK, Stanislav. Je zákaz kouření v domě a bytě „rozumným pokynem“ (§ 2256 o.z.). *Bulletin advokacie* [online]. Česká advokátní komora, publikováno 20. 7. 2017. [cit. 14. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/je-zakaz-koureni-v-dome-a-byte-rozumnym-pokynem-2256-o.-z?browser=full>

²⁸ § 2272 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²⁹ DTest: Kdo s vámi může pobývat v nájemním bytě?. *Pravniprostor* [online]. Pravniprostor, publikováno 21. 3. 2017 [cit. 14. 3. 2019]. <https://www.pravniprostor.cz/aktuality/aktuality/dtest-kdo-s-vami-muze-pobyvat-v-najemnim-byte>

kdy právo vyhradit si souhlas s přijetím nového člena nájemcovy domácnosti neplatí, jedná-li se o osobu blízkou anebo další případy zvláštního zřetele hodné. V takové situaci má možnost pronajímatel obrátit se na nájemce s výzvou, aby upravil počet osob žijících v pronajatém bytě či domě tak, aby odpovídal tomuto ustanovení a v případě, že nájemce neprovede nápravu, může se pronajímatel obrátit na soud. Dále si také mohou smluvní strany ujednat v nájemní smlouvě maximální počet osob, který může žít v bytě, avšak s ohledem na ochranu nájemce hrozí, že bude takovéto ujednání považováno za nepřiměřené a nebude se k němu přihlížet, zejména v případě narození dítěte nájemcům, kdy jeho narozením přesáhnou sjednaný počet, neboť zde bude dle autorky kolidovat právo na rodinný život s vlastnickým právem pronajímatele. Autorka se domnívá, že pro nedodržení přiměřeného počtu osob, i když tento počet nebude výslovně ujednan v nájemní smlouvě, může být v některých případech výpovědním důvodem dle § 2288 odst. 1 písm. d) OZ, neboť nájemce je povinen užívat byt či dům řádně a dodržovat pravidla obvyklá pro chování v domě s rozumné pokyny pronajímatele pro zachování náležitého pořádku obvyklého dle místních poměrů. Ačkoli by tyto povinnosti nájemce porušil, neboť počet osob žijících v pronajatém bytě je důležitý zejména z pohledu dalších nájemců či osob žijících v domě, kdy by mohlo docházet nepřiměřeným počtem osob v nájemcově domácnosti k narušování jejich soukromí, zvýšení hluku a případným dalším problémům, které zhoršují kvalitu bydlení ostatních nájemců, bude nutné posuzovat intenzitu porušení výše uvedených povinností v každém případě individuálně. Je však zcela nepochybné, že pokud by byl bytový dům s více byty ve vlastnictví pronajímatele nebo měl pronajímatel v tomto domě ve vlastnictví více bytů než jeden, nebyl by pronajímatel díky porušení povinnosti nájemcem schopen dostát své povinnosti a zajistit ostatním nájemcům nerušené užívání bytu.³⁰

8 ZÁVĚR

Výpověď je jednostranné adresované právní jednání směřující k ukončení právního vztahu mezi smluvními stranami, které je upraveno občanským

³⁰ KABELKOVÁ, Eva. In: KABELKOVÁ, Eva a Hana DEJLOVÁ. *Nájem a pacht v novém občanském zákoníku: komentář: [§ 2201–2357]*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 288–293.

zákoníkem. Celá řada ustanovení občanského zákoníku týkajících se nájmu bytu a domu a výpovědi z nájmu bytu a domu přináší spoustu dalších velmi důležitých otázek, na které doposud nebylo zodpovězeno. Občanský zákoník rovněž obsahuje velké množství pojmů, které jsou neurčité a budou je soudy v rámci své rozhodovací praxe muset vyložit, a to i v oblasti práva upravujícího nájem bytu a domu.

Autorka se domnívá, že obecné soudy budou muset v budoucnu vyjasnit také otázku vztahu ustanovení § 2254 OZ a ustanovení § 2291 odst. 2, tedy výpověď z nájmu bez výpovědní doby za neplacení nájemného či služeb za dobu nejméně tří měsíců ve vztahu ke složené jistotě a s tím související zásah do majetkové sféry pronajímatele, který je bezesporu v tomto případě opravdu diskutabilní. Neméně důležité bude ve vztahu k výpovědi z nájmu bytu či domu dané pronajímatelem vyjasnění a bližší specifikace průměrného počtu osob žijících v pronajatém bytě a platnost smluvního ujednání obsahujícího maximální počet osob žijících v bytě či praxí zjištěné nejčastější oprávněné rozumné požadavky pronajímatele.

Literature

DOBROVOLNÁ, Eva. Některé aspekty ochrany nájemce bytu jako slabší smluvní strany v kontextu nového občanského zákoníku. In: HURDÍK, Jan et al. (eds.). *COFOLA 2010: the Conference Proceedings, 1. edition*. [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 459–474 [cit. 13. 3. 2019]. ISBN 978-80-210-5151-5. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2010/files/intro.html>

dTest: Kdo s vámi může pobývat v nájemním bytě? *Pravniprostor* [online]. Pravniprostor, publikováno 21. 3. 2017 [cit. 14. 3. 2019]. <https://www.pravniprostor.cz/aktuality/aktuality/dtest-kdo-s-vami-muze-pobyt-v-najemnim-byte>

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR. [cit. 13. 3. 2019].

HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: Beck, 2014, 2046 s. ISBN 978-80-7400-287-8.

KABELKOVÁ, Eva a Hana DEJLOVÁ. *Nájem a pacht v novém občanském zákoníku: komentář: [§ 2201–2357]*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 596 s. ISBN 978-80-7400-524-4.

- KŘEČEK, Stanislav. Je zákaz kouření v domě a bytě „rozumným pokynem“ (§ 2256 o.z.). *Bulletin advokacie* [online]. Česká advokátní komora, publikováno 20. 7. 2017. [cit. 14. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/je-zakaz-koureni-v-dome-a-byte-rozumnym-pokynem-2256-o-z?browser=full>
- KŘEČEK, Stanislav. Několik poznámek k ustanovením zvláštní části nového občanského zákoníku, týkajících se nájmu bytu. *Bulletin advokacie* [online]. Česká advokátní komora, publikováno 2. 6. 2014 [cit. 14. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/nekolik-poznamek-k-ustanovenim-zvlastni-casti-noveho-obcanskeho-zakoniku-tykajicich-se-najmu-bytu?browser=full>
- PRAŽÁK, Zbyněk. *Občanský zákoník: s komentářem: zákon č. 89/2012 Sb.: 4. relativní majetková práva (§ 1721 až § 3014), 5. ustanovení společná, přechodná a závěrečná (§ 3015 až § 3081)*. 1. vyd. Český Těšín: Poradce, 2012, 320 s. ISBN 978-80-7365-338-5.
- PŠENKO, Robert a Lukáš OBČASNÍK. *Vyznejte se v paragrafech bydlení: vybrané kapitoly z nového občanského zákoníku*. 1. vyd. Brno: BizBooks, 2014, 108 s. ISBN 978-80-265-0265-4.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2011, sp. zn. 26 Cdo 3407/2009. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR. [cit. 13. 3. 2019].
- SELUCKÁ, Markéta a Lukáš HADAMČÍK. *Nájem bytu a domu po rekonstrukci soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, 264 s. ISBN 978-80-7478-837-6.
- ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, 1700 s. ISBN 978-80-7478-369-2.
- TARABA, Milan a Lenka VESELÁ. *Rádce nájemníka bytu*. 8. vyd. Praha: Grada, 2015, 256 s. ISBN 978-80-247-5030-9.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 171/2018 Sb.

Kontakt – e-mail

405616@mail.muni.cz

JEDNOSTRANNÉ PRÁVNÍ JEDNÁNÍ A VLASTNICKÁ SLUŽEBNOST

Jan Mučka

Právnická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika

Abstract in original language

Zakotvením tzv. „vlastnické služebnosti“ v ust. § 1257 odst. 2 OZ, umožnil zákonodárce zřízení služebnosti k věci vlastní. Jednou ze základních otázek této problematiky je, jak takovou vlastnickou služebnost bude vlastník za dobu svého života prakticky zřizovat? Předložený příspěvek představí institut vlastnické služebnosti, zanalyzuje způsoby nabývání služebnosti z pohledu jejich možného použití při zřízení vlastnické služebnosti, poukáže na neúplnou a nedostatečnou právní úpravu, vypořádá se se zánikem vlastnické služebnosti a pokusí se přinést odpověď nejen na výše zmiňovanou otázku.

Keywords in original language

Vlastnická služebnost; nabývání; zánik; jednostranné prohlášení.

Abstract

By establishing the so-called „ownership servitude“ in § 1257 (2) of the CC, the legislator allowed the establishment of the servitude to his own thing. One of the basic questions of this issue is how will the owner establish the ownership servitude during his lifetime? The submitted contribution will analyze the ways in which the servitude is acquired from the point of view of their possible use in the establishment of the ownership servitude, it will point to an incomplete and insufficient adjustment, deal with the extinction of ownership servitude and will try to answer not just the above-mentioned question.

Keywords

Ownership Servitude; Establishment; Extinction; Unilateral Statement.

1 ÚVOD

Institut služebností řadíme mezi skupinu tzv. věcných práv k věci cizí. Tato skupina je ovládána římskoprávním principem *Nemini res sua servit*, který je zachycován též v podobě jako princip *Nulli res sua servit*¹. Princip samotný je chápán jako fundamentální základ *iura in re aliena*, kdy svým rozsahem charakterizuje institut věcných práv k věci cizí. Svým významem oproti tomu zároveň působí na samotné fungování věcných práv k věci cizí a dále též na vznik, změnu či zánik jednotlivých práv z této skupiny k jednotlivým předmětům, na která jsou navázána.

Princip je obecně překládán a chápán ve smyslu, že *nikomu nemůže sloužit věc vlastní*. Lze se však setkat i s výkladem tohoto principu ve smyslu, že *nikdo nemůže mít služebnost spojenou se svým vlastním majetkem*².

Český zákonodárce zakotvením tzv. „vlastnické služebnosti“ v ust. § 1257 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“), však výslovně umožnil zřízení služebnosti k věci vlastní a vlastník dvou pozemků tak může zatížit svůj pozemek ve prospěch jiného svého pozemku. Uvedeným krokem zákonodárce tak došlo k významnému prolomení citovaného principu a oslabení jeho role v úpravě služebností. Vlastnická služebnost jako výjimka z principu *Nemini res sua servit* nicméně obecně podléhá všem generálním ustanovením o věcných břemenech, a to včetně úpravy jejich vzniku a zároveň i úpravy jejich zániku. V neposlední řadě je rovněž ovlivňována tzv. naukou o titulu a modu.

¹ Takto tento princip označuje např. doc. Bartošek in BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1981, s. 428; O variabilitě označování hovoří i ŠEJDL, Jan. In: SKŘEJPEK, Michal, Petr BĚLOVSKÝ, Jan ŠEJDL a David FALADA. *Římské právo v občanském zákoníku: Komentář a prameny. Věcná práva*. Praha: Auditorium, 2017, s. 210.

² Samuel Parsons Scott fragment římskoprávních Digest, který zachycuje zmiňovaný princip ve svém překladu Digest do anglického jazyka překládá jako: „no one can have a servitude attached to his own property“⁶⁵. SCOTT, Samuel Parsons. The digest of pandects of justinian. *Roman Law Library* [online]. [cit. 17. března 2019]. Dostupné z: https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Anglica/D8_Scott.htm#II

2 VLASTNICKÁ SLUŽEBNOST – POČÁTEČNÍ A NÁSLEDNÁ

Právní úpravu vlastnické služebnosti je nutno rozlišovat na dvě základní kategorie, a to na tzv.:

- počáteční vlastnickou služebnost, a
- následnou vlastnickou služebnost,

kdy rozlišovacím kritériem těchto dvou kategorií je de facto původ takové služebnosti.

V případě, kdy je služebnost zřizována již od svého začátku s úmyslem, aby fungovala jako vlastnická služebnost, tj. jeden vlastník dvou pozemků zřídí takovou služebnost, kdy panujícím pozemkem bude první z nich a služebným druhý, pak takovou služebnost řadíme mezi kategorii tzv. počáteční vlastnické služebnosti. Naopak v situaci, kdy již existuje standartní služebnost, tj. panující a služebný pozemek má dva rozdílné vlastníky a např. dojde k odkupu služebného pozemku vlastníkem panujícího pozemku, pak takovou služebnost řadíme mezi kategorii tzv. následné vlastnické služebnosti.

3 HISTORICKÝ POHLED NA VLASTNICKOU SLUŽEBNOST

Prvotní komplexní úpravou problematiky služebností na českém území byla úprava obsažená ve Všeobecném občanském zákoníku, v české právní úpravě též známém pod názvem Obecný zákoník občanský (dále jen „OZO“), a to v ust. § 472 a násl. Služebnost byla v tomto zákoníku konkrétně vymezena jako právo, z něhož je vlastník zavázán, aby ku prospěchu jiné osoby vzhledem ke své věci něco trpěl nebo opomíjel³.

Otázka vlastnické služebnosti byla v OZO řešena polovičatě, když tzv. původní vlastníkova služebnost⁴ nezakotvovala, ale tzv. následnou výslovně připouštěla, neboť ust. § 526 OZO stanovovalo, že: „*Spojí-li se vlastnictví služebného a panujícího pozemku v jedné osobě, zaniká služebnost sama sebou. Bude-li však později*

³ Ust. § 472 zákona č. 946/1811 Sb., zák. soud., obecný zákoník občanský.

⁴ S ohledem na skutečnost, že komentářová a odborná literatura k dobové právní úpravě pojmenovávala institut vlastnické služebnosti jako vlastníkova služebnost, když počáteční zároveň označovali jako původní, jsou tyto pojmy dále v textu v tomto ohledu užívány *promiscue*, neboť označují totéž.

*jeden z těchto spojených pozemků opět zcizen, aniž byla služebnost mezi tím ve veřejných knihách vymazána; je nový držitel panujícího pozemku oprávněn služebnost vykonávatí.*⁵

Dle uvedeného tak mohlo dojít k situaci, kdy služebnost byla fakticky konzumována vlastnickým právem vlastníka služebného a panujícího pozemku a její obsah byl vykonáván právě na základě tohoto vlastnického práva. Služebnost však nadále existovala, dokud nedošlo k jejímu výmazu, a tedy existovala v podobě tzv. následné vlastnické služebnosti.

O umožnění vzniku původní vlastnickovy služebnosti se nicméně v době účinnosti OZO vedly rozsáhlé diskuze. Rouček v komentáři k OZO vybírá nejčastější argumenty zastánců původní vlastnickovy služebnosti, když k těmto řadí důvody jako:

- obč. zákon tomu nebrání,
- vzniku původní vlastnickově služebnosti je možné docílit i postranní cestou, tedy obejitím zákona,
- vlastník může libovolně jeden ze svých pozemků ve prospěch druhého svého pozemku zmenšovat a tedy i zatěžovat,
- zřízení původní vlastnickovy služebnosti zajistí budoucí řádné obhospodařování jednoho pozemku před zcizením druhého, kdy na tomto druhém bude zřízena služebnost⁶.

I přes tyto poměrně rozumné důvody, převážilo v tehdejší době stanovisko, že přípustnost původní vlastnické služebnosti, zvláště s ohledem na absenci výslovné právní úpravy a dále s přihlédnutím k zakotvení principu *Nemini res sua servit* se kterým je neslučitelná, nelze dovodit⁷.

Při přípravě vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937 však původní vlastnická služebnost zaznamenala významnou změnu. Již subkomitét pro právo věcné ve svém návrhu pro revisi občanského zákoníku pro Československou republiku z roku 1923 stanovil v ust. § 472, že: „*Také vlastník může na svém pozemku pro jiný svůj pozemek zapsati služebnost.*“⁸ Tento

⁵ Ust. § 526 zákona č. 946/1811 Sb., zák. soud., obecný zákoník občanský.

⁶ ROUČEK, F. In: ROUČEK, František a Jaromír ŠEDLÁČEK. *Komentář ke československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Díl druhý (§ 285 až 530)*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 813–814.

⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 14. 4. 1943, č. j. Rv I 1039/42.

⁸ STIEBER, Miloslav. *Věcné právo – návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro československou republiku*. Praha: Nákladem ministerstva spravedlnosti, 1923, s. 43.

návrh subkomitétu pak byl převzat do ust. § 261 vládního návrhu, kterým se vydává občanský zákoník z roku 1937, pouze však v jiném jazykovém zachycení, když podstata původní vlastnické služebnosti byla zachována.

Důvodová zpráva k návrhu vládního zákona z roku 1937 pak uváděla, že: „*Již subkomitét přijal předpis, že vlastník sám může na svém pozemku pro jiný svůj pozemek zaplatit služebnost. Je to t. zv. vlastníková služebnost, o jejíž teoretické vybudování má zásluhu švýcarský právník Huber (Eigentümerdienstbarkeit, Festschrift der Fakultät Bern für Fitting, 1902). Švýcarský civilní zákoník přijal pak o ní v čl. 733 výslovný předpis. Subkomitét chtěl tím vlastníkovi umožnit, aby již napřed upravil poměry mezi jednotlivými pozemky, než do rukou cizích přijdou. Stane se tím zbytečným obtížné jednání se stranami, když se podobné poměry při zcizování pozemků mají teprve zakládati. Tato úprava může se zejména týkati vodovodů, kanalisace, elektrického vedení, zápovědi zastavení, zápovědi podniků souseda obtěžujících a pod. Superrevisní komise to schválila (§ 261).*“⁹ Z uvedeného tak lze vyčíst, že počáteční vlastníková služebnost byla v době příprav občanského zákoníku z roku 1937 chápána jako velice užitečný institut, který může významně snížit počet potenciálních sporů vyvstanuvších mezi sousedy.

Při redukci právní úpravy týkající se *iura in re aliena* v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ1964“)¹⁰ nešlo očekávat, že by se tento předpis předkládanou problematikou nějak blíže zabýval a skutečně tomu tak bylo. O vlastnické služebnosti bychom tak v OZ1964 nenašli jedinou zmínku.

4 NÁSLEDNÁ VLASTNICKÁ SLUŽEBNOST V AKTUÁLNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVĚ A JEJÍ ZÁNİK

Příklon a návrat zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník k právní úpravě předcházející tzv. socialistický občanský zákoník z roku 1964, se projevil i v úpravě služebností. Zákonodárce v ust. § 1257 odst. 2 OZ výslovně zakotvuje možnost zřízení počáteční vlastnické služebnosti. Zároveň v ust. § 1301 OZ stanovuje, že: „*Spojením vlastnictví panujících a služebné věci v jedné osobě služebnost nezaniká.*“¹⁰, čímž opětovně zavádí do naší právní úpravy i tzv. následnou vlastnickou služebnost.

⁹ Důvodová zpráva k návrhu vládního zákona, kterým se vydává občanský zákoník z roku 1937, s. 45–46.

¹⁰ Ust. § 1301 OZ.

Právní úprava následné vlastnické služebnosti v OZ tak definitivně rozhoduje spor vzniklý v právní úpravě zániku služebností obsažené v OZ1964, když se diskuze k této úpravě nemohly shodnout¹¹, zda se na úpravu zániku služebností užije i úprava obsažená v ust. § 584 OZ1964, tj. že splnutím práva s povinností (závazkem) v jedné osobě, zanikne právo i povinnost (závazek), nestanoví-li zákon jinak. Aplikováno na naši problematiku – splnutím vlastnictví panující a služebné věci v jedné osobě, zaniknou služebnosti k nim zřízené¹². Od účinnosti OZ tak nedochází k automatickému zániku takové služebnosti, služebnost jen není vykonávána, když je fakticky pohlcena výkonem vlastnického práva a tzv. „usne“¹³, dokud nedojde ke změně situace. Takovou změnou situace může být např. zcizení služebného pozemku jiné osobě. Jak lze vypožorovat z výše uvedeného historického vývoje, současná úprava následné vlastnické služebnosti odpovídá konceptu vlastnické služebnosti z OZO.

Vlastník služebného a panujícího pozemku v jedné osobě však může mít z rozličných důvodů zájem na tom, aby již nadále následná vlastnická služebnost na jeho pozemcích, které jsou evidovány v katastru nemovitostí, nevázla a služebný pozemek nezatežovala. Jak toho může docílit? Při hledání odpovědi na tuto otázku je vhodné si připomenout způsoby zániku služebnosti obsažené v OZ. Jedná se o:

- trvalou změnu služebné věci, pro kterou již nemůže sloužit panujícímu pozemku nebo oprávněné osobě dle ust. § 1299 odst. 1 OZ,
- dohoda stran o zrušení služebnosti a následný výmaz z veřejného seznamu dle ust. § 1300 odst. 1 OZ,
- uplynutí doby dle ust. § 1300 odst. 2 OZ,
- smrt oprávněné osoby v případě osobní služebnosti dle ust. § 1302 odst. 1 OZ.

Ani jeden ze zmíněných způsobů zániku služebnosti dle OZ však nemůže způsobit zánik následné vlastnické služebnosti za života a zároveň z vůle oprávněného a povinného z této služebnosti v jedné osobě, pokud nedojde k zániku služebné věci či se nebude jednat o služebnost omezenou časem.

¹¹ K tomuto sporu srov. SPÁČIL, Jiří In. ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁRKOVÁ, Milan HULMÁK a kol. *Občanský zákoník I, II*. 2. vyd. Praha, 2009, s. 1057–1058.

¹² Analogie ust. § 584 OZ1964.

¹³ BOROVIČKA, Petr a Daniela ŠUSTROVÁ. *Vlastnická služebnost a katastr nemovitostí. Bulletin advokacie*, 2014, č. 10, s. 23.

Vyjma výše uvedených způsobů zániku služebnosti zakotvených v OZ je proto nutné hledat odpověď na předloženou otázku i v jiných předpisech právního řádu. S ohledem na zaměření příspěvku na služebnosti pojící se k pozemkům, je nasnadě hledat další způsoby zániku v zákoně č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon). Zánik stejně tak jako vznik služebností se do katastru nemovitostí zapisuje dle ust. § 11 odst. 1 písm. c) katastrálního zákona, vkladem. V tomto ohledu tak hovoří o právním způsobu, tj. *modu acquirendi*, vzniku či zániku služebnosti. Co se týká právního důvodu (*titulu acquirendi*) vzniku či zániku služebnosti, tedy jaká právní skutečnost bude požadované odvodňovat, tak k tomuto v ust. § 15 odst. 1 písm. a) ve spojení s ust. § 17 odst. 1 písm. b) a odst. 2 písm. b) stanoví, že přílohou návrhu na zahájení vkladového řízení je listina, na jejíž základě má být zapsáno právo do katastru a jejíž obsah odůvodňuje navrhovaný vklad.

Katastrální zákon nám následně provádí vyhláška č. 357/2013 Sb., o katastru nemovitostí (dále jen „*katastrální vyhláška*“). Tato v ust. § 66 mimo jiné uvádí, že zápis do katastru lze provést na základě potvrzení o zániku práva, a to v případech, kdy právo zapisované do katastru zaniká na základě určité právní skutečnosti a zákon nestanoví na základě jaké listiny k tomuto zániku dochází¹⁴.

Potvrzení o zániku práva je listinou, tedy písemnou formou jednostranného právního jednání vlastníka dvou pozemků evidovaných v katastru nemovitostí, když vyjadřuje vůli takového vlastníka zrušit následnou vlastnickou služebnost. Co vše taková listina musí obsahovat?

- označení osoby, která potvrzení vydává, a to jménem, příjmením, adresou místa trvalého pobytu, rodným číslem, pokud se jedná o fyzickou osobu (dále jen „*FO*“) anebo názvem, adresou sídla a identifikačním číslem právnické osoby, a to dle ust. § 66 odst. 3 písm. a) katastrální vyhlášky,
- označení osoby, jejíž právo zaniklo, a to dle ust. § 66 odst. 3 písm. b) katastrální vyhlášky, když v tomto případě se bude jednat o stejnou osobu, jako osobu, která potvrzení vydává,

¹⁴ Ust. § 66 odst. 1 písm. b) katastrální vyhlášky.

- označení nemovitosti údají podle katastrálního zákona, a to dle ust. § 66 odst. 3 písm. c) katastrální vyhlášky,
- označení práva, které podle potvrzení zaniklo, tedy konkrétní následné vlastnické služebnosti, a to dle ust. § 66 odst. 3 písm. d) katastrální vyhlášky,
- odkaz na ustanovení jiného právního předpisu, podle kterého k zániku došlo, a to dle ust. § 66 odst. 3 písm. e) katastrální vyhlášky, a - uvedení právní skutečnosti, která vedla k zániku takové služebnosti, a to dle ust. § 66 odst. 3 písm. f) katastrální vyhlášky.

Dle mého názoru uvedení odkazu na ustanovení jiného právního předpisu, podle kterého má dojít k zániku následné vlastnické služebnosti, je velice problematické, když žádné takové konkrétní ustanovení v rámci úpravy služebností v OZ na základě výše uvedeného neexistuje.

Pokud se však podíváme na úpravu splynutí obsaženou v OZ v rámci úpravy relativních majetkových práv, tak aplikovatelným by mohlo být ust. § 1993 odst. 1 OZ, kde je uvedeno, že právo i povinnost zaniknou splynutím tohoto práva a povinnosti v jedné osobě, pokud však zákon nestanoví jinak¹⁵. Aplikaci uvedeného ustanovení o splynutí podporuje i skutečnost, že OZO v ust. § 524 stanovil, že: „*Služebnosti zanikají vůbec tak, jak se podle třetí a čtvrté hlavy třetího dílu vůbec zrušují práva a závazky.*“¹⁶. Aplikaci splynutí ze „závazkového práva“ dále podporuje i ust. § 11 OZ, které stanoví, že obecná ustanovení o zániku práv a povinností ze závazků se použijí přiměřeně i na zánik jiných soukromých práv a povinností¹⁷.

Důvodová zpráva k OZ nicméně stanoví, že ust. § 1299 až 1302 jsou speciální k ustanovení o zániku závazku¹⁸. Mám tak za to, že při vědomí existence kolizního pravidla *Lex specialis derogat legi generali* a s přihlédnutím k dovětku ust. § 1993 odst. 1 OZ (pokud zákon nestanoví jinak), není uvedení úpravy o splynutí, obsažené v OZ v rámci úpravy relativních majetkových práv, z teoretického pohledu tím správným odkazem na ustanovení, podle kterého mělo k zániku následné vlastnické služebnosti dojít. Nicméně dle praktické

¹⁵ Ust. § 1933 odst. 1 OZ.

¹⁶ Ust. § 524 OZO.

¹⁷ Ust. § 11 OZ.

¹⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, konsolidovaná verze, s. 334.

zkušenosti z podání potvrzení (prohlášení) o zániku práva na katastr nemovitostí s uvedením odkazu na ust. § 1257 odst. 2 ve spojení s ust. § 1993 odst. 1 OZ, když na základě tohoto podání došlo k úspěšnému výmazu následné vlastnické služebnosti, dovozují a docházím k závěru, že v praxi je právě odkaz na úpravu splynutí v rámci relativních majetkových práv tou úpravou, která je pro zánik následné vlastnické služebnosti dostatečná.

Zastávám však názor, že nejlepším odkazem na ustanovení, dle kterého má dojít k zániku následné vlastnické služebnosti, by měl být odkaz na ust. § 1300 odst. 1 OZ, když by bylo možné užití argumentu *a maiori ad minus*, neboť ve chvíli, kdy je možná dohoda dvou stran o zrušení služebnosti, tak tím spíše musí být možné jednostranné prohlášení o takovém zániku.

5 POČÁTEČNÍ VLASTNICKÁ SLUŽEBNOST V AKTUÁLNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVĚ A JEJÍ VZNIK

Jak již bylo uvedeno výše, zákonodárce v ust. § 1257 odst. 2 OZ výslovně zakotvil možnost zřízení počáteční vlastnické služebnosti. Slovní zachycení této počáteční vlastnické služebnosti bylo v podstatě doslovně převzato z původního inspiračního zdroje této problematiky, a sice z čl. 733 švýcarského občanského zákoníku, který v anglickém jazyce zní: „*The owner of a property may create an easement on a property in favour of another property which he or she also owns.*“¹⁹

Základní otázkou vyvstávající spolu s počáteční vlastnickou služebností je jak takovou vlastnickou služebnost bude vlastník prakticky zřizovat?

Ust. § 1260 odst. 1 OZ stanoví základní tituly pro nabytí služebnosti, když se jedná o:

- smlouvu,
- pořízení pro případ smrti,
- vydržení po dobu potřebnou k vydržení vlastnického práva k věci, která má být služebností zatížena,
- zákon, a
- rozhodnutí orgánu veřejné moci.

¹⁹ Čl. 733 Swiss Civil Code of 10 December 1907 (Status as of 1 January 2017).

Uvedené tituly zcela jednoznačně nemohou vést ve svém důsledku ke zřízení počáteční vlastnické služebnosti, když např. smlouva, jakožto dvoustranné právní jednání, vyžaduje minimálně dva subjekty.

Odpověď na položenou otázku nám nepřináší ani již výše zmiňovaná katastrální vyhláška, která sice v ust. § 66 upravuje prohlášení o vzniku práva, nicméně toto prohlášení předpokládá již existující, v katastru zapsané právo, tedy služebnost.

Na základě výše uvedeného rozboru následné vlastnické služebnosti a jejího zániku, však docházím k závěru, že počáteční vlastnickou služebnost bude možné analogicky zřídit jednostranným prohlášením, které bude mít totožné náležitosti jako prohlášení o zániku, s tím rozdílem, že odkaz na relevantní ustanovení bude mířit na již zmiňované ust. § 1260 odst. 1 OZ. Ke stejnému závěru dochází i Mgr. Hrabánek v beckovském komentáři, když konstatuje, že k jednostrannému prohlášení dochází na základě logického a teleologického výkladu²⁰ či Dr. Thöndel v komentáři Wolters Kluwer, ten však bez bližšího odůvodnění²¹.

6 ZÁVĚR

Vlastnická služebnost je právním institutem, který významným způsobem prolomuje jednu ze základních zásad věcných práv k věci cizí, a to zásadu *Nemini res sua servit*. Výslovné zakotvení jak počáteční, tak následné vlastnické služebnosti do textu občanského zákoníku zákonodárce dokončil více než 100 let trvající vývoj této problematiky, čímž i v jedno směru ukončil diskuzi nad přípustností tohoto institutu.

Rozborem právní úpravy týkající se vlastnické služebnosti a otázky jejího vzniku a zániku se však ukázalo, že tato je neúplná a nedostatečná, když dikce této části zákona zřízení a zánik vlastnické služebnosti výslovně nezohledňuje.

²⁰ HRABÁNEK, Dušan. In: SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva* (§ 976–1474). *Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 915–916. ISBN 978-80-7400-499-5.

²¹ THÖNDEL, Alexandr. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 726. ISBN 978-80-7478-547-4.

Až teprve právní úprava podzákoného právního předpisu, a sice katastrální vyhlášky, tuto problematiku, alespoň částečně řeší, když stanovuje, že zánik vlastnické služebnosti je možný na základě jednostranného právního jednání – prohlášení (potvrzení) o zániku práva. Potvrzení o zániku práva nicméně vyžaduje odkaz na výslovné ustanovení zákona, na základě kterého dochází k zániku služebnosti, když toto dle mého názoru v OZ absentuje. Absenci výslovné úpravy je však možné překlenou na základě výkladu a interpretace základního právního titulu zániku služebností jako takových, a to dohody stran.

Co se týká vzniku počáteční vlastnické služebnosti, tak u této je možné na základě analogie se zánikem následné vlastnické služebnosti stanovit, že vznik počáteční vlastnické služebnosti je možný jednostranným právním jednáním – prohlášením s odkazem na základní právní titul vzniku služebností.

Literature

- BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1981, s. 428.
- BOROVÍČKA, Petr a Daniela ŠUSTROVÁ. Vlastnická služebnost a katastr nemovitostí. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 10, s. 23.
- ROUČEK, František a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář ke československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Díl druhy (§ 285 až 530)*. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 813–814.
- SPÁČIL, Jirí a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 915–916. ISBN 978-80-7400-499-5.
- STIEBER, Miloslav. *Věcné právo – návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro československou republiku*. Praha: Nákladem ministerstva spravedlnosti, 1923, s. 43.
- ŠEJD, Jan. In: SKŘEJPEK, Michal, Petr BĚLOVSKÝ, Jan ŠEJDL a David FALADA. *Římské právo v občanském zákoníku: Komentář a prameny. Věcná práva*. Praha: Auditorium, 2017, s. 210.
- ŠVESTKA, Jirí, Jirí SPÁČIL, Marta ŠKÁRKOVÁ, Milan HULMÁK a kol. *Občanský zákoník I, II*. 2. vyd. Praha 2009, s. 1057–1058.

THÖNDEL, Alexandr. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 726. ISBN 978-80-7478-547-4.

SCOTT, Samuel Parsons. The digest of pandects of justinian. *Roman Law Library* [online]. [cit. 17. března 2019]. Dostupné z: https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Anglica/D8_Scott.htm#II

Důvodová zpráva k návrhu vládního zákona, kterým se vydává občanský zákoník z roku 1937, s. 45–46.

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, konsolidovaná verze, s. 334.

Swiss Civil Code of 10 December 1907 (Status as of 1 January 2017).

Vyhláška č. 357/2013 Sb., o katastru nemovitostí.

Zákon č. 946/1811 Sb., zák. soud., obecný zákoník občanský.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 14. 4. 1943, č. j. Rv I 1039/42.

Contact – e-mail

bonza.mucka@gmail.com

POSKYTNUTÍ LÉKAŘSKÉ PÉČE BEZ SOUHLASU PACIENTA

Hana Šerá

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Vztah mezi pacientem a lékařem při poskytování lékařské péče je specifickým vztahem, při kterém, ač strany jsou v rovném postavení, je jedna v strana v nevýhodném postavení. Touto stranou je pacient, jenž nemá tolik informací jako lékař. Vzniká tedy jakýsi informační deficit. Lékař musí o jednotlivých informacích pacienta poučit a získat k zákroku (poskytnutí lékařské péče) informovaný souhlas. Příspěvek se tedy zaměří na problematiku poskytování lékařské péče bez souhlasu pacienta a na důsledky z toho plynoucí, a to rovněž v kontextu nepřikázaného jednání.

Keywords in original language

Lékař; pacient; zdravotní péče; informovaný souhlas; nepřikázané jednání.

Abstract

The relationship between the patient and the doctor in providing medical care is a specific relationship in which, although the parties are in equal standing, one party is in a disadvantageous position. That party is the patient who does not have as much information as the doctor. Thus there is some information deficit. The doctor must deliver individual information and obtain informed consent for the intervention (medical care) from the patient. Therefore the paper will focus on the issue of providing medical care without patient's consent and on the consequences thereof, also in the context of negotiorum gestio.

Keywords

Doctor; Patient; Medical Care; Informed Consent; Negotiorum Gestio.

1 ÚVOD

Vztah mezi lékařem a pacientem je vztahem specifickým a vyznačuje se mnoha charakteristikami. Jednou z charakteristik je také skutečnost, že mezi lékařem a pacientem je informační nerovnost¹, a to jak na straně lékaře, tak pacienta. Lékař totiž nemá všechny informace o svém pacientovi, tedy vědomost např. o tom, jaká onemocnění pacient již prodělal, jaké jsou dědičné nemoci v jeho rodině atd. Tento informační nedostatek je ovšem lékař schopen lehce odstranit vhodnými dotazy na pacienta a získat potřebné informace. Horší situace nastává ale na straně pacienta, který nemá dostatek znalostí v oboru lékařství, a neví tedy, jak fungují jednotlivé části těla, jak jsou propojeny atd. Pokud mu má být poskytován nějaký lékařský zákrok, může postrádat představu o tom, co obnáší, za jakým účelem má být prováděn, jakým způsobem bude prováděn, jaké to s sebou nese důsledky a rizika. Chybí mu tedy medicínské znalosti. Vzhledem k tomu, že je v takovém okamžiku zasahováno do integrity osoby, tedy do jejích osobnostních práv, jsou kladeny na poskytování lékařské péče, resp. provádění lékařského zákroku vysoké nároky. Poskytnutí lékařské péče se tak může dít pouze na základě informovaného souhlasu pacienta. Tímto má být docíleno vyrovnání nerovného postavení mezi lékařem a pacientem, při němž je pacient *de facto* v postavení slabší smluvní strany. V textu práce bude proto dále rozvedeno, co si lze pod pojmem informovaný souhlas představit, co obnáší a zda existují situace, kdy lze zdravotní péči poskytnout, aniž by byl vyžadován informovaný souhlas pacienta, a jaké odpovědnostní vztahy z toho případně plynou. Na danou problematiku bude pohlíženo také skrze institut nepřikázaného jednatelství.

2 INFORMOVANÝ SOUHLAS

Článek 5 Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně (dále jen „Úmluva o lidských právech a biomedicíně“) stanoví, že jakýkoli zákrok v oblasti péče o zdraví lze provést za podmínky, že k němu

¹ Srov. HOLČAPEK, Tomáš. *Dokazování v medicínskoprávních sporech*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 26.

dotčená osoba (pacient) poskytla svobodný a informovaný souhlas, přičemž tato osoba musí být řádně informována o účelu a povaze zákroku, jakož i o jeho důsledcích a rizicích. Dotčená osoba pak může takový souhlas kdykoli svobodně odvolat.

Této problematice se v obecné rovině věnuje rovněž občanský zákoník, dle kterého mimo případ stanovený zákonem nesmí nikdo zasáhnout do integrity jiného člověka bez jeho souhlasu uděleného s vědomím o povaze a zásahu a o jeho možných následcích.² K tomu dále uvádí, že kdo chce provést na jiném zákrok, vysvětlí mu srozumitelně povahu tohoto zákroku.³ Dále ve zvláštní části občanského zákoníku v rámci péče o zdraví je také stanovena poučovací povinnost poskytovatele péče, který je povinen srozumitelně vysvětlit ošetřovanému zamýšlené vyšetření i navrhovanou péči o zdraví; ke každému úkonu při péči o zdraví je pak nutný souhlas ošetřovaného (ledaže zákon stanoví jinak).⁴

Uvedené je ovšem pouze obecná úprava. Zdravotní služby a podmínky jejich poskytování pak upravuje zákon š. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o zdravotních službách“), který je v tomto ohledu zákonem speciálním k občanskému zákoníku. Ten v § 28 jako jedno z práv pacienta na prvním místě vymezuje, že zdravotní služby lze pacientovi poskytnout pouze s jeho svobodným a informovaným souhlasem, nestanoví-li zákon jinak. Pro souhlas je nutná písemná forma, jestliže tak stanoví právní předpis nebo si to určí poskytovatel zdravotních služeb, pro souhlas s hospitalizací je také stanovena obligatorní písemná forma.⁵ Pokud není vyžadována písemná forma souhlasu, postačí souhlas podat ústně či pouze konkludentně.⁶ Občanský zákoník pro udělování souhlasu stanovuje vyvrátitelnou domněnku, že pokud se pro souhlas nevyžaduje písemná forma, má se za to, že byl souhlas udělen.⁷

² § 93 občanského zákoníku.

³ § 94 občanského zákoníku.

⁴ § 2638 a § 2642 občanského zákoníku.

⁵ § 34 odst. 2 zákona o zdravotních službách.

⁶ Viz FIALA, Petr a Jindřich MAYER. Informovaný souhlas pacienta s poskytováním zdravotních služeb In: *Epravo.cz* [online]. 2014 [cit. 6. 5. 2019].

⁷ § 97 odst. 2 občanského zákoníku.

Podmínění poskytnutí lékařské péče informovaným souhlasem je vyjádřením autonomie vůle pacienta, kterému je zasahováno do jeho osobnosti, neboť jen on sám si může rozhodnout, co se stane s jeho tělem.⁸ Informovaný souhlas je tedy podmínkou legality lékařského zákroku.⁹ Pokud je poskytnuta lékařská péče bez tohoto souhlasu, chybí právní důvod, na základě kterého mohla být tato lékařská péče poskytnuta, a proto je toto jednání vnímáno jako jednání protiprávní.¹⁰

Podle § 34 odst. 1 zákona o zdravotních službách je souhlas považován za informovaný, jestliže byla pacientovi před vyslovením souhlasu podána informace podle § 31; souhlas se pokládá za informovaný také v případě, že se pacient podle § 32 odst. 1 podání informace vzdal. K informovanému souhlasu je tedy potřeba, aby pacient získal informace o příčině a původu nemoci, jsou-li známy, jejím stádiu a předpokládanému vývoji; účelu, povaze, předpokládanému přínosu, možných důsledcích a rizicích navrhovaných zdravotních služeb, včetně jednotlivých zdravotních výkonů; jiných možnostech poskytnutí zdravotních služeb, jejich vhodnosti, přínosech a rizicích pro pacienta; další potřebné léčbě a omezeních a doporučeních ve způsobu života s ohledem na zdravotní stav pacienta.¹¹ K tomu Krajský soud v Hradci Králové uvedl, že „*souhlas lze pokládat za informovaný pouze tehdy, je-li dán na základě objektivních a pravdivých informací, které poskytl pacientovi odpovědný profesionální zdravotnický pracovník, v případě lékařských výkonů zásadně lékař. Informovaný souhlas předpokládá, že pacientovi se dostalo informací o povaze onemocnění nebo jiných důvodech, pro které je třeba provést léčbu či léčebný nebo diagnostický výkon, tedy informací o účelu zákroku o způsobu, jakým bude zárok proveden a jeho předpokládaném průběhu. Chybět nemůže ani informace o důsledcích výkonu pro pacientovo zdraví, a to jak pozitivních, tak případně i negativních, informace o rizicích spojených s výkonem či léčbou, informace o reálných alternativách lékařem doporučeného výkonu, pokud takové alternativy*

⁸ Srov. DOLEŽAL, Adam. Informovaný souhlas jako vyjádření autonomie vůle nebo reflexe paternalistického vztahu? *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*.

⁹ VALUŠ, Antonín. *Civilní spory mezi lékařem a pacientem při poskytování zdravotní péče*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 53.

¹⁰ Srov. HOLČAPEK, Tomáš. *Dokazování v medicínskoprávních sporech*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 109.

¹¹ ŠUSTEK, Petr a Tomáš HOLČAPEK. *Informovaný souhlas*. 1. vyd. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2007, s. 71, § 31 a odst. 1 a 2 a § 34 odst. 1 zákona o zdravotních službách a § 94 odst. 1 občanského zákoníku.

*existují, informace o léčebném režimu spojeném s výkonem i s obdobím po výkonu, včetně případných omezení pacienta v obvyklém způsobu života.*¹²

Může ovšem nastat situace, při které souhlas pacienta není možné získat, přičemž se jedná o stav nouze. I na takové případy zákon pamatuje. Obecně je v občanském zákoníku uvedeno, že pokud je život člověka v náhlém a patrném nebezpečí a není možné souhlas ve stavu nouze získat (ani v jiné formě než požadované), lze okamžitě zakročit, pokud to je ve prospěch zdraví dotčené osoby nezbytné.¹³ Zákon o zdravotních službách pak v § 38 odst. 3 uvádí, že pacientovi lze bez jeho souhlasu poskytnout jen neodkladnou péči, pokud jeho zdravotní stav neumožňuje souhlas vyslovit. Takovou situaci ostatně předvídá i Úmluva o lidských právech a biomedicině v čl. 8, v němž stanoví, že v situaci, kdy nelze získat příslušný souhlas, lze provést jakýkoli nutný lékařský zákrok, pokud je nezbytný ve prospěch zdraví dotčené osoby. Ústavní soud se k poskytování zdravotní péče vyjadřuje tak, že postup lékaře by měl být maximálně zdrženlivý, neboť musí být respektována zásada svobodného rozhodování a je nutné upřednostnit vůli pacienta i v případech, kdy jeho rozhodnutím má být ohrožen jeho vlastní život a zdraví.¹⁴

Pokud je poskytnuta zdravotní péče bez informovaného souhlasu, je tato situace některými autory kvalifikována jako jednatelství bez příkazu, neboť někdo obstaral cizí záležitost, ač k tomu nebyl oprávněn. V následující kapitole bude proto rozebráno nepřikázané jednatelství, neboť v případě, že by byla pravdivá předchozí věta, bylo by nutné jinak nahlížet na následky poskytnutí zdravotní péče bez informovaného souhlasu.¹⁵

3 NEPŘIKÁZANÉ JEDNATELSTVÍ

Občanský zákoník vychází ze skutečnosti, že se nikdo nesmí vmísit do cizí záležitosti bez právního důvodu a pokud tak učiní, nese s sebou následky z toho vzniklé.¹⁶ Uvedené chrání práva jednotlivce. Jestliže se někdo vmísí do cizí záležitosti bez právního důvodu, jedná se o zakázané jednání, a tedy

¹² Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 29. 11. 2006, sp. zn. 25 Co 285/2006.

¹³ § 99 občanského zákoníku.

¹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 18. 5. 2001, sp. zn. IV. ÚS 639/2000.

¹⁵ Např. VALUŠ, Antonín. *Civilní spory mezi lékařem a pacientem při poskytování zdravotní péče*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 31.

¹⁶ § 3006 občanského zákoníku.

o delikt, který má v případě zaviněného jednání za následek náhradu způsobené škody. Svémocné obstarání cizí záležitosti je proto nepřipustné, neboť je tímto zasahováno do autonomie vůle osob a do jejich majetkové a dispoziční sféry.¹⁷ Zákodárce si ovšem uvědomoval, že přísné trvání na uvedené zásadě by v určitých případech mohlo vést k absurdním důsledkům. Nelze totiž bez přihlídnutí k dalším okolnostem případu sankcionovat toho, kdo altruisticky jednal ve prospěch jiného. Je ovšem stále nutné chránit osoby před svévolným vměšováním jiných do jejich záležitosti. Právní úprava se snaží nalézt případnou rovnováhu práv a povinností mezi zúčastněnými osobami, a to skrze institut nepřikázaného jednatelství, který patří k závazkovým právním vztahům vznikajícím na základě zákona, jedná se tzv. kvazikontrakty. O nepřikázané jednatelství se bude jednat tehdy, pokud někdo svémocně obstará pro jiného určitou záležitost, aniž by k tomu byl povolán (na základě smlouvy, zákona či soudního rozhodnutí). Strany tohoto vztahu se označují jako jednatel a pán věci. Vzhledem k tomu, že nepřikázané jednatelství figuruje jako výjimka ze zásady nevměšování se do cizích záležitostí, je nutné jej aplikovat velmi restriktivně.¹⁸

Pro naplnění nepřikázaného jednatelství je proto potřeba, aby byly splněny následující podmínky:

- svémocné zasažení do cizí záležitosti (jednání jednotlivce se tedy musí týkat sféry jiné osoby a záležitostí se rozumí obstarání jakékoli záležitosti, nejen právního jednání)
- neexistence právem uznaného důvodu (smlouva, zákon, rozhodnutí orgánu veřejné moci)
- úmysl jednatelství obstarat cizí záležitost

Na jednatelství je kladen požadavek, aby si obstarala souhlas pána věci, pokud je to jen možné.

Nejvyšší soud charakterizuje nepřikázané jednatelství jako „*vědomé obstarání záležitosti jiného, k němuž jednatel nemá dostatečný právní důvod. Na základě jednání*

¹⁷ ŽIDLICKÁ, Michaela. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek VI.* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 1284.

¹⁸ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1988–1991. Dostupné z: *Beck-online* [online]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 7. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgrpwk5tlgicyc443c14zdamjsl44d-sx3qmyztambw&groupIndex=0&rowIndex=0>

nepřikázaného jednatele spočívajícího v tom, že se bez svolení dotčené osoby vmísí do cizí záležitosti, vzniká závazkový právní vztah. Obsah právního vztahu – práva a povinnosti jednatele a jiné osoby – je odlišný v závislosti na tom, zda jde o jednatelství nutné, při kterém se do cizí záležitosti zasahuje proto, aby se odvrátila hrozící škoda na majetku jiné osoby (§ 742 obč. zák.), nebo o jednatelství užitečné, při kterém jednatel zasahuje do záležitosti jiného bez jeho souhlasu a k jeho prospěchu, aniž by odvracel hrozící škodu (§ 743 odst. 1, 2 obč. zák.). V obou případech zákon hovoří o obstarání „cizí záležitosti“, resp. „záležitosti jiného“. Charakteristickými znaky jednatelství užitečného, o které v projednávané věci šlo, jsou – vedle úmyslu obstarat cizí záležitost k prospěchu jiného a absence právního důvodu k obstarání cizí záležitosti – vlastní činnost jednatele, která může mít faktickou nebo právní povahu, a okolnost, že jednatel obstarává nikoliv svoji záležitost, nýbrž záležitost jiné osoby.“¹⁹

3.1 Druhy nepřikázaného jednatelství

Jak již bylo v citaci rozhodnutí Nejvyššího soudu naznačeno, existuje více druhů nepřikázaného jednatelství, která budou dále blíže rozvedena.

3.1.1 Jednatelství nutné

O jednatelství nutné, které je vymezeno v § 3007 občanského zákoníku, se bude jednat v případě, kdy bezprostředně hrozí škoda, a proto nelze souhlas pána věci získat, neboť je potřeba jednat rychle. Vychází se zde z předpokladu, že by pán věci k takovému jednání dal souhlas. V takových situacích se bude poměřovat míra hrozící škody a zásahu do sféry pána věci. Jestliže by zde byl výrazný nepoměr, bude takové jednání neakceptovatelné a nebude moci být kvalifikováno jako nepřikázané jednatelství. Ač to z textu zákona výslovně nevyplývá, hrozící škoda nemusí být jen v podobě majetkové újmy, ale i nemajetkové (např. záchrana osoby), neboť předpokladem nepřikázaného jednatelství je obstarání cizí záležitosti a již není výslovně uvedeno, že se jedná pouze o zasáhnutí do cizí majetkové sféry.²⁰

¹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. 33 Cdo 3480/2011.

²⁰ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část* (§ 2055-3014). Komentář. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1992–1993. Dostupné z: *Beck-online* [online]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 7. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgrpwk5tlgiyc443cl4zdamjsl44dsx3qmyztambx>

Nepříkázaný jednatel má právo na náhradu účelně vynaložených nákladů, a to i v případech, že se následek bez jeho zavinění nedostavil. Nelze totiž sankcionovat takového jednatele za jeho altruismus.²¹ Mimo účelně vynaložených nákladů nepříkázanému jednateři přináleží i právo na náhradu škody dle § 2908 občanského zákoníku, který v této chvíli stojí vedle § 3007 občanského zákoníku.

3.1.2 Jednatelství užitečné

Toto jednatelství je upraveno v § 3009 občanského zákoníku a vztahuje se na případy, kdy není odvrácena bezprostředně hrozící škoda, a proto jednatel měl povinnost a především časový prostor získat souhlas pána věci, ale tento si nevyžádal. Pokud by jednatel souhlas získal, ustanovení tohoto paragrafu by se nepoužilo, neboť by mezi stranami vznikl smluvní vztah. Jestliže by osoba jednala přes výslovný nesouhlas pána věci, jednalo by se o nedovolené jednatelství, a tedy o delikt. K naplnění pojmu užitečného jednatelství je potřebné, aby obstaraná záležitost byla k převážnému prospěchu pána věci. Za takové situace má pak jednatel právo na náhradu účelně vynaložených nákladů. Zde na rozdíl ale od nutného jednatelství platí, že se výsledek musí dostavit, v opačném případě toto právo nevzniká. Není-li pak užitek převážný, může pán věci žádat, aby nepříkázaný jednatel uvedl vše do předchozího stavu a není-li to možné, aby nahradil vzniklou škodu.²²

3.1.3 Jednatelství nedovolené

Nedovolené jednatelství je charakterizováno tím, že nepříkázaný jednatel konal v rozporu s výslovným projevem vůle pána věci²³, jednal tedy přes výslovný zákaz pána věci. Další v úvahu přicházející situace je, pokud si jednatel neobstaral souhlas pána věci, ač k tomu měl příležitost. Nedovolené

²¹ Ibid.

²² HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1994–1995. Dostupné z: *Beck-online* [online]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 7. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembgrgpwk5tlgiyc443cl4zdamjsl44dsx3qmyztambz>

²³ DOBROVOLNÁ, Eva. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1993.

jednatelství je považováno za delikt, z čehož pak plynou následky.²⁴ Jednatel pak nemá např. právo na náhradu vynaložených nákladů, i kdyby pán věci z takové jednání měl prospěch a nejednalo se o jednatelství užitečné.

3.1.4 Nepravé jednatelství

Jedná se mnohdy o případy, které balancují na hraně toho, co již nelze považovat za nepřikázané jednatelství.²⁵ Může se jednat o případ, kdy se jednatel zmýlí v osobě pána věci.²⁶ Dále je za nepravé jednatelství možno považovat situaci, kdy jednatel obstará cizí záležitost bez úmyslu tak činit ve prospěch jiné osoby.²⁷

4 POSKYTNUTÍ LÉKAŘSKÉ PÉČE BEZ INFORMOVANÉHO SOUHLASU PACIENTA

Lze vymezit více situací, při kterých je poskytnuta lékařská péče bez informovaného souhlasu pacienta. Může se jednat o případ, kdy takový souhlas nebyl udělen, neboť se jedná o stav nouze a získání takového souhlasu není možné, avšak je nutné závčas zakročit (1). Dále připadá v *úvahu* situace, kdy *lékařská péče byla poskytnuta navzdory výslovnému projevu pacienta, aby mu taková péče nebyla poskytnuta* (2). *Rovněž může nastat situace, kdy pacient nebude řádně poučen, nemohl tedy dát informovaný souhlas a i přes to mu byla lékařská péče poskytnuta* (3).

1. Poskytnutí lékařské péče ve stavu nouze bez informovaného souhlasu pacienta

Na první pohled by se mohlo zdát, že toto jednání by bylo možné podřadit pod rozsah nutného jednatelství, neboť lékař v takovém

²⁴ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1988–1991. Dostupné z: *Beck-online* [online]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 7. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgrpwk5tlgiyc443cl4zdamjsl44d-sx3qmyztambw&groupIndex=0&rowIndex=0>

²⁵ SEDLÁČEK, Jaromír. *Nepravé jednatelství a versio in rem: výklad na § 1035-1044 obč. zák. spolu s rozbořem praxe nejvyššího soudu*. Brno: Ústav občanského práva při právnické fakultě Masarykovy university v Brně, 1933, s. 5.

²⁶ SEDLÁČEK, Jaromír. *Obligační právo III*. Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, s. 11.

²⁷ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1988–1991. Dostupné z: *Beck-online* [online]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 7. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgrpwk5tlgiyc443cl4zdamjsl44d-sx3qmyztambw&groupIndex=0&rowIndex=0>

případě odvrací přímo hrozící škodu a jak bylo výše uvedeno, nemusí se jednat pouze o odvrácení majetkové újmy, ale může se jednat také o záchranu osoby. Nelze zde ale opominout to, že v zákonech nalezneme oporu pro možnost zakročit, je – li to nezbytné ve prospěch zdraví osoby a jedná se o stav nouze, kdy nelze informovaný souhlas pacienta získat. Dle zákona o zdravotních službách pak lékař může poskytnout pouze neodkladnou péči. Zákon tedy dává právní důvod pro takové jednání a nebyla by proto splněna jedna z podmínek pro nepřikázané jednání a totiž ta, že někdo obstará cizí záležitost, ač k tomu nebyl oprávněn, neboť mu k tomu chyběl právní důvod. V uvedeném případě by právní důvod založil zákon. Jestliže by ovšem lékař poskytl více než neodkladnou péči, jednalo by se o poskytnutí lékařské péče bez informovaného souhlasu, o které bude pojednáno dále.

2. *Poskytnutí lékařské péče přes výslovný nesouhlas pacienta*

V uvedeném případě by lékař porušil povinnost poskytnout lékařskou péči jen na základě informovaného souhlasu pacienta. Jednalo by se o nedovolené jednání a za toto porušení povinnost by byl lékař odpovědný a musel by navrátit vše do původního stavu, případně by byl povinen uhradit náhradu škody.

3. *Poskytnutí lékařské péče bez informovaného souhlasu pacienta*

Může se jednat o situace, kdy pacientovi nebyla poskytnuta žádná poučení, na základě kterého by mohl udělen informovaný souhlas, či toto poučení nebylo úplné, a proto pacient rovněž nemohl udělit informovaný souhlas k zákroku. V takovém případě by lékař opět porušil svou povinnost poskytovat lékařskou péči na základě informovaného souhlasu a jednalo by se o porušení zákonné povinnosti. Na toto jednání by bylo možné také pohlížet také skrze jednání užitečné. Je nutno mít ale stále na zřeteli, že poskytnutím lékařské péče je zasahováno do integrity osoby, a proto je zde třeba zdrženlivosti, neboť jak uvedl Ústavní soud, právo pacienta rozhodnout o tom, co se stane s jeho tělem, je přednější před samotnou diagnózou a možnostmi léčby.

Nejvyšší soud se k takové situaci vyjádřil způsobem, že lékař, který jednal *lege artis*, je za takové jednání odpovědný pouze za podmínky, prokáže-li pacient, že při znalosti rozhodných skutečností (o nichž

měl být poučen) bylo reálně pravděpodobné, že by se rozhodl jinak, tj. že zákrok nepodstoupí.²⁸ Nejvyšší soud tedy zjemnil následky porušení povinnosti lékaře poskytnout lékařskou péči pouze na základě informovaného souhlasu.

Pokud by ovšem pacient prokázal, že by souhlas neudělal, byl by lékař opět odpovědný za porušení povinnosti jako v předchozím bodě.

5 ZÁVĚR

Lze shrnout, že na poskytnutí lékařské péče nebude možné pohlížet skrze nepřikázané jednatelství. Lékař má povinnost poskytnout lékařskou péči pouze na základě informovaného souhlasu pacienta a musí cítit rozhodnutí pacienta, neboť je zasahováno do jeho osobnostních práv a možnost zásahu do integrity člověka je nutné vykládat co nejvíce zdrženlivě. Pokud není lékařská péče poskytována na základě informovaného souhlasu, nese lékař následky s tím spojené. Právní úprava ovšem pamatuje i na situace, kdy tento souhlas není možné získat, a proto v tomto ohledu poskytuje úlevy pro poskytnutí lékařské péče bez souhlasu pacienta v zájmu zachování důležitých hodnot života a zdraví.

Literature

Monografie

HOLČAPEK, Tomáš. *Dokazování v medicínskoprávních sporech*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, 211 s. ISBN 978-80-7357-643-1.

HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. Dostupné z: *Beck-online* [online]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 7. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgrpwk5tltgiya&groupIndex=0&rowIndex=0>

SEDLÁČEK, Jaromír. *Obligační právo III*. Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 92 s. ISBN 978-80-7357-519-9.

²⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2015, sp. zn. 25 Cdo 1381/2013.

SEDLÁČEK, Jaromír. *Nepravé jednatelství a versio in rem: výklad na § 1035–1044 obč. zák. spolu s rozбором praxe nejvyššího soudu*. Brno: Ústav občanského práva při právnické fakultě Masarykovy university v Brně, 1933, 94 s. Dostupné z: <https://digi.law.muni.cz/handle/digilaw/7025>

ŠUSTEK, Petr a Tomáš HOLČAPEK. *Informovaný souhlas*. 1. vyd. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2007, 260 s. ISBN 978-80-7357-268-6.

VALUŠ, Antonín. *Civilní spory mezi lékařem a pacientem při poskytování zdravotní péče*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014, 240 s. ISBN 978-80-7502-045-1.

Článek dostupný z elektronické databáze

DOLEŽAL, Adam. Informovaný souhlas jako vyjádření autonomie vůle nebo reflexe paternalistického vztahu? *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*, 2011, roč. 1, č. 1. Dostupné z: <http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal>

FIALA, Petra Jindřich MAYER. Informovaný souhlas pacienta s poskytováním zdravotních služeb In: *Epravo.cz* [online]. 2014 [cit. 6. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/informovany-souhlas-pacienta-s-poskytovanim-zdravotnich-sluzeb-93584.html>

Rozhodnutí

Nález Ústavního soudu ze dne 18. 5. 2001, sp. zn. IV. ÚS 639/2000.

Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 29. 11. 2006, sp. zn. 25 Co 285/2006.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. 33 Cdo 3480/2011.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2015, sp. zn. 25 Cdo 1381/2013.

Právní předpisy

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů.

Úmluva ze dne 4. 4. 1997 na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně.

Contact – e-mail

391650@mail.muni.cz

ODSTOUPENÍ OD SMLOUVY UZAVŘENÉ SE ZPROSTŘEDKOVATELEM ENERGIÍ

Svatava Veverková

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Príspevok se bude věnovat distančnímu a podomnímu prodeji energií, při kterém je spotřebitelům nabízeno vysoutěžení nejlevnějšího dodavatele. Zprostředkovatel energií získá od spotřebitele plnou moc a následně uzavírá smlouvu s vítězným dodavatelem v obchodních prostorách dodavatele. Príspevok si klade za cíl zodpovědět otázku, zda má mít spotřebitel právo na odstoupení od smlouvy, i když je smlouva uzavřena v obchodních prostorách dodavatele. Další otázkou k řešení je to, zda je ujednání o smluvní pokutě za maření dodávek energií ve zprostředkovatelské smlouvě platné.

Keywords in original language

Energie; odstoupení od smlouvy; podnikatel; podomní prodej; právo na odstoupení; právo na výpověď; smlouva; smluvní pokuta; spotřebitel; výpověď.

Abstract

The contribution will focus on the doorstep selling of energies in which customers are offered tendering of the cheapest supplier. The broker of energies obtains a power of attorney from the consumer and subsequently concludes a contract with the winning supplier in the supplier's business premises. The paper aims to answer the question whether the consumer should have the right to withdraw from the contract even if the contract is concluded in the supplier's business premises. Another issue to be addressed is whether it is valid to embody a provision about the contractual penalty for the obstruction of power supplies in the brokerage agreement.

Keywords

Consumer; Entrepreneur; Doorstep Selling; Contract, Energy; Contractual Fine; Right of Withdrawal.

1 VHLED DO PROBLEMATIKY

Zatímco v minulosti rezonovalo na poli smluv uzavřených mimo obchodní prostory téma předváděcích prodejních akcí¹, dnes je tomu zejména podomní zprostředkovávání energií². Aby došlo ke zvýšení ochrany spotřebitele, přistoupila značná část obcí k zakotvení zákazu podomního prodeje na svém území formou nařízení.³ Pro zprostředkování energetických aukcí je proto typické, že příchodu podomního prodejce předchází telefonická nabídka, na základě které spotřebitel s návštěvou prodejce u sebe doma souhlasí. Na takový prodej se následně zákaz nevztahuje. Existuje ale velké množství podomních prodejců, kteří své služby nabízejí formou podomního prodeje i přes zákaz.

Tzv. energetické aukce spočívají v tom, že spotřebitel distančním způsobem nebo mimo obchodní prostory (formou podomního prodeje) uzavře smlouvu o poskytování služeb, nazývanou většinou jako přihláška k aukci.⁴ Na základě této smlouvy se společnost zavazuje provést výběrové řízení za účelem obstarání nového dodavatele elektřiny či plynu, který poskytne spotřebiteli cenově srovnatelnou nebo levnější nabídku v porovnání s jeho stávajícím dodavatelem. Spotřebitel se v přihlášce zavazuje smlouvu

¹ Klasické předváděcí akce jsou stále na ústupu. *Česká obchodní inspekce* [online]. 2019 [cit. 10. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.coi.cz/klasicke-predvadeci-akce-jsou-stale-na-ustupu/>

² Podomní prodej je „*druhým prodejem zboží či poskytováním služeb, jehož cílem je uzavření smlouvy mimo obchodní prostory podnikatele za současné fyzické přítomnosti spotřebitele i podnikatele*“. Viz VEVERKOVÁ, Svatava. Ochrana spotřebitele při podomním prodeji. *Rekodifikace a praxe*, 2016, roč. 4, č. 7–8, s. 2.

³ K otázce dovolení zákazu podomního prodeje se vyjádřil i Ústavní soud. V nálezku ze dne 20. května 2014, sp. zn. Pl. ÚS 57/13 uvedl, že pokud celoplošný zákaz podomního prodeje fakticky neznemožní podnikatelskou činnost v obci, lze jej považovat za oprávněný. O znemožnění by šlo v případě obcí s roztroušeně žijícím obyvatelstvem, kde by byl podomní prodej jediným smysluplným způsobem podnikání nebo v případě že by byla v obci zakázána i jiná forma prodeje mimo obchodní prostory (např. stánkový prodej). Zákaz podomního prodeje je vydáván radou obce, není-li zřízena potom zastupitelstvem obce, formou nařízení dle § 18 odst. 3 zákona 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů a § 11 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů.

⁴ Tyto smlouvy bývají nazývány různě (např. Smlouva o zajištění slevy na dodávkách energií u Actio Energia, s. r. o., Přihláška k výběrovému řízení u Centrální výběrová řízení, a. s., Přihláška o zajištění slev na dodávkách energií u České aukční energetické, s. r. o., Objednávka o zajištění výhodných objednávek dodávek energií u Česká srovnávací, s. r. o. či Přihláška k výběrovému řízení/aukci pro domácnosti u Energetické aukce, s. r. o.

s vítězným dodavatelem uzavřít – společnost buď zplnomocňuje k uzavření smlouvy s vítězným dodavatelem, nebo mu je uložena povinnost vysoutěženého dodavatele kontaktovat a uzavřít s ním smlouvu.

Na první pohled na tomto postupu není nic diskutabilního. První problém je ale v tom, že zprostředkovatelé často svoji nabídku nazývají jako nezávaznou. Při své práci ve spotřebitelské právní poradně jsem se dokonce opakovaně setkala s tím, že podnikatel spotřebitele přesvědčoval, aby podepsal dokumenty přinesené kurýrem za účelem osvědčení jejich převzetí. Ve skutečnosti ale spotřebitel podepsal závaznou smlouvu v rozporu s původní informací o nezávaznosti. Další problém je v tom, že zprostředkovatel nabízí vysoutěžení nejlevnějšího dodavatele jako bezplatnou službu. Ve chvíli, kdy spotřebitel nechce smlouvu s vysoutěženým dodavatelem uzavřít nebo od smlouvy uzavřené se zprostředkovatelem na základě plné moci odstoupí či ji vypoví, naučtuje mu zprostředkovatel smluvní pokutu za „maření dodávky energií“ v řádech několika tisíců korun za každé odběrné místo. Ve skutečnosti spotřebitel uzavírá se zprostředkovatelem závaznou smlouvu, která je utvrzena smluvní pokutou. Ve vztahu ke spotřebitelům má pokuta bezpochyby odrazující efekt a je ve svém důsledku v rozporu s deklarovanou bezplatností. Dle zkušeností spotřebitelů lze mít rovněž pochybnosti o nestrannosti aukce a její výhodnosti, neboť jako vítězni jsou označováni opakovaně ti stejní dodavatelé. Naopak se můžeme domnívat, že „vysoutěžení“ dodavatelé jsou se zprostředkovatelem od počátku provázáni. Velké množství spotřebitelů také potvrzuje, že finální nabídka vysoutěženého dodavatele není výhodnější než stávající.

Nabídka zprostředkovatelů cílí na důvěřivost spotřebitelů, kteří jsou přesvědčováni, že vysoutěžení nového dodavatele bude výhodné, protože je nabídka nezávazná a služba bezplatná. Opakovaně jsem se setkala s tím, že se zprostředkovatel vydával za jinou osobu (typicky zaměstnance Energetického regulačního úřadu nebo stávajícího dodavatele) a požadoval po spotřebiteli, aby mu předložil vyúčtování ke kontrole. Prostřednictvím něj získal osobní údaje pro vytvoření nové nabídky. Výjimkou nejsou ani hovory, které zprostředkovatel se spotřebitelem vede způsobem, aby vzbudil zdání, že spolu hovořili již v minulosti. Spotřebitel je manipulován k uzavření smlouvy, aniž by si sám uvědomoval, že souhlasí s nabídkou. Příkladem může být vůbec

první kontaktování spotřebitele společností Standard Energy, s. r. o., které probíhalo následovně:

- „Haló, paní XY⁵, slyšíme se tedy?“
- „Ano.“
- „U telefonu XY ze společnosti Standard Energy. Zkusila jsem dohledat ten kód, jak jsem vám slibovala. Budete ho mít přiložený v obálce...“

Spotřebitelská organizace dTest eviduje dotazy a stížnosti nejčastěji na tyto zprostředkovatele energetických aukcí: AE servisní, s. r. o. (dříve Aukce energií, s. r. o.); Auctio Energia, s. r. o.; Centrální výběrová řízení, a. s.; Clever people, s. r. o.; Česká aukční energetická, s. r. o.; Česká srovnávací, s. r. o.; České aukce, s. r. o.; České národní aukce energií, s. r. o.; Český spotřebitelský servis energií, s. r. o.; Energetické Aukce, s. r. o.; ENVONA, s. r. o.; EPANORAMA, s. r. o.; EREP ENERGIE, s. r. o.; Fér Energie, s. r. o.; KTST, s. r. o. (nazývána jako Energetická kancelář); My Energy, s. r. o.; SIMPLY ENERGY – Partner v energetice, s. r. o.; Standard Energy, s. r. o.; Terra Group Investment, a. s.; vvtradegroup, s. r. o. Nechci tvrdit, že všichni podnikatelé působící na trhu zprostředkovávání energetických aukcí zneužívají své postavení. Takový závěr by byl samozřejmě chybný. Mám však za to, že pravděpodobnost výskytu nežádoucího jednání je v této oblasti mnohonásobně vyšší. Na problémy spojené s energetickými aukcemi v minulosti upozornilo také Ministerstvo průmyslu a obchodu⁶ či Česká obchodní inspekce⁷.

Jen od roku 2019 bylo podáno na zprostředkovatele energetických aukcí 40 stížností přes portál VašeStížnosti.cz⁸ (počítáno ke dni 17. 3. 2019). Pro srovnání v roce 2018 tomu bylo 140, v roce 2017 devatenáct, v roce 2016

⁵ Společnost oslovila spotřebitelku jejím pravým příjmením, pro účely článku anonymizuji.

⁶ Viz MPO bojuje proti nekalým praktikám tzv. energetických šmejdů. *Ministerstvo průmyslu a obchodu* [online]. 2019 [cit. 10. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/cz/rozcestnik/pro-media/tiskove-zpravy/mpo-bojuje-proti-nekalym-praktikam-tzv-energetickych-smejdu--243160/>; Dále Energetickým šmejdům zvoní hrana. Ministryně Nováková bojuje za větší ochranu spotřebitelů. *Ministerstvo průmyslu a obchodu* [online]. 2019 [cit. 10. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/cz/rozcestnik/pro-media/tiskove-zpravy/energetickym-smejdum-zvoni-hrana--ministryne-novakova-bojuje-za-vetsi-ochranu-spotrebitelu--245314/>

⁷ Viz Aukce energií. *Česká obchodní inspekce* [online]. [cit. 10. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.coi.cz/pro-spotrebitele/aukce-energi/>

⁸ Služba VašeStížnosti.cz zprostředkovává dosažení dohody mezi spotřebiteli a podnikateli ve sporech, které by jinak hrozily eskalací, až třeba do podoby soudní pře. Současně je to i databáze pro online sdílení a řešení spotřebitelských problémů, a také pro kladení spotřebitelských dotazů. Více na <http://www.vasestiznosti.cz>

jedna a předchozí roky dokonce nula. V uvedené statistice nejsou zahrnuty stížnosti, se kterými se spotřebitelé obrátili na spotřebitelskou poradnu. Z výše uvedeného seznamu společností vznikla jedna v roce 2018, pět v roce 2017, tři v roce 2016, tři v roce 2015, čtyři v roce 2014 a pouze čtyři vznikly ještě před rokem 2014. Z toho vyplývá, že počet stížností vzrůstá stejně jako počet společností, které jsou nově za tímto účelem zakládány.

Nejvíce stížností bylo podáno na společnost ENVONA, s. r. o. (107), dále na Centrální výběrová řízení, a. s. (40) a Standard Energy, s. r. o. (13). Do statistik nebyly zahrnuty stížnosti a dotazy zaslané do právní poradny spotřebitelské organizace dTest, neboť spotřebitelé ne vždy uvádí, s jakou konkrétní společností smlouvu uzavřeli, a proto by statistika byla zavádějící. Lze však odhadovat, že celkový počet dotazů a stížností zaslaných do spotřebitelské organizace je mnohonásobně vyšší, než uvedený počet stížností na portálu VašeStížnosti.cz. Zároveň je třeba upozornit na to, že se lze domnívat, že velké množství spotřebitelů stížnost nepodá a neobráti se ani na jiný poradenský orgán či orgán dozoru, neboť je pro seniory typické, že se vyhýbají konfliktnímu řešení situací, a proto raději smluvní pokutu podnikateli zaplatí.

Dle mého názoru jde o závažný sociálně patologický i právní problém. Sociálně patologický z toho důvodu, že se zprostředkovatelé energií zaměřují na seniory, na tzv. skupinu zvláště zranitelných spotřebitelů. Právní problém z toho důvodu, že se nabízí otázka, zda lze vztáhnout zákonný zákaz sankcionování odstoupení či vypovězení smlouvy uzavřené mimo obchodní prostory i na smlouvy, které na základě plné moci uzavře zprostředkovatel v obchodních prostorách dodavatele nebo které uzavírá spotřebitel sám, přičemž smluvní pokutu nevystavuje sám dodavatel, ale třetí osoba (zprostředkovatel aukce energií). Předložený příspěvek proto bude odpovídat na níže položené dotazy:

- Lze na smlouvu uzavřenou s dodavatelem nahlížet jako na smlouvu uzavřenou mimo obchodní prostory, i když ji uzavírá zprostředkovatel s dodavatelem na základě plné moci spotřebitele v obchodních prostorách?
- Je smluvní pokuta ve smlouvách uzavřených se zprostředkovatelem energetických aukcí platně sjednána?

Příspěvek se zaměří pouze na soukromoprávní rovinu problému, nebude podrobněji rozpracovávat veřejnoprávní rovinu problému (potenciální nekaloobchodní jednání či spáchání trestného činu).

2 PRÁVO NA Odstoupení od Smlouvy UZAVŘENÉ MIMO OBCHODNÍ PROSTORY A PRÁVO NA JEJÍ VYPOVĚZENÍ

Ochrana spotřebitele⁹ je jednou z priorit Evropské unie i České republiky. Podle čl. 169 odst. 1 a čl. 169 odst. 2 písm. a) Smlouvy o fungování Evropské unie¹⁰ má Unie přispívat k dosažení vysoké úrovně ochrany spotřebitele. Snahu o naplnění tohoto cíle lze spatřovat v nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 254/2014 ze dne 26. února 2014 o víceletém programu pro spotřebitele na období 2014–2020¹¹ či vládou schváleném materiálu Priority spotřebitelské politiky 2015–2020 ze dne 7. ledna 2015¹². Vláda v tomto dokumentu označuje spotřebitele za „*motor hospodářství a jednotného trhu v Evropě*“ a upozorňuje na nutnost vybudování prostředí, jež spotřebitelům umožní činit informovaná rozhodnutí, chránit jejich bezpečnost a hospodářské zájmy a domoci se účinné nápravy v případě poškození jejich práv.¹³

Odstoupení od smlouvy je obecným institutem, jehož realizace způsobuje zánik závazku *ex tunc*. Jde o prolomení zásady *pacta sunt servanda*, a proto musí být právo stranami sjednáno nebo stanoveno zákonem dle § 2001 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“ nebo „OZ“). Občanský zákoník stanoví, že spotřebitel může od smlouvy uzavřené distančním způsobem nebo mimo

⁹ Spotřebitelem je podle § 420 občanského zákoníku „*každý člověk, který jedná mimo rámec své podnikatelské činnosti nebo mimo rámec samostatného výkonu povolání uzavírá smlouvu s podnikatelem nebo s ním jinak jedná*“. Jde o generální soukromoprávní definici pojmu spotřebitel. Na každou další definici je nutné aplikovat kolizní pravidlo *lex specialis derogat legi generali*.

¹⁰ Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie 2012/C 326/01. In: *EUR-Lex*.

¹¹ Nařízení Evropského parlamentu a rady (EU) č. 254/2012 ze dne 26. února 2014 o víceletém programu pro spotřebitele na období 2014–2020 a o zrušení rozhodnutí č. 1926/2006/EŠ. In: *EUR-Lex*.

¹² ODBOR 41300. Priority spotřebitelské politiky 2015–2020. *Ministerstvo průmyslu a obchodu* [online]. 2015 [cit. 26. 2. 2019].

¹³ Vláda argumentuje dále tím, že spotřebitelské výdaje tvoří 56 % hrubého domácího produktu Evropské unie, a proto jde o velice významného činitele, kterého je potřeba chránit.

obchodní prostory odstoupit do 14 dnů od uzavření bez jakékoliv sankce (§ 1818 a § 1829 OZ). V případě, že podnikatel nesplní informační povinnost (nesdělí podmínky, lhůtu a postupy pro uplatnění tohoto práva, jakož i formulář pro odstoupení od smlouvy), prodlužuje se tato lhůta dokonce na 1 rok a 14 dnů, případě na 14 dnů od dodatečného poskytnutí informací (§ 1829 odst. 2 a § 1820 odst. 1 písm. g) OZ).

Obdobně je toto právo zakotveno v § 11a odst. 2 zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „EnerZ“ nebo „energetický zákon“). Nad to energetický zákon říká, že spotřebitel má právo vypovědět smlouvu o dodávkách energií uzavřenou mimo obchodní prostory nebo distančním způsobem do 15 dnů od zahájení dodávek energií, a to bez jakékoliv sankce (§ 11a odst. 3 a § 11a odst. 6 EnerZ). Odstoupit od smlouvy či ji vypovědět může přitom spotřebitel jakýmkoliv jednoznačným prohlášením.¹⁴ Níže se podíváme na možné právně problematické situace, které mohou při uplatňování práva na odstoupení a práva na vypovězení smlouvy vzniknout.

2.1 Uplatnění práva na odstoupení od smlouvy do 14 dnů od uzavření smlouvy se zprostředkovatelem

V případě, že spotřebitel uplatňuje právo na odstoupení od smlouvy vůči zprostředkovateli energií do 14 dnů od uzavření zprostředkovatelské smlouvy a zprostředkovatel pro něj ještě nevysoutěžil dodavatele, nevzniká v praxi problém. Občanský zákoník totiž jasně deklaruje, že jde o zákonné právo spotřebitele, které nemůže být stíženo jakoukoliv sankcí.

Dle zkušeností spotřebitelů problém nastává ve chvíli, kdy podnikatel již učinil kroky k vysoutěžení dodavatele, ačkoliv ještě neuplynulo 14 dnů od uzavření smlouvy se zprostředkovatelem. Zprostředkovatelé požadují po spotřebiteli v takovém případě uhrazení smluvní pokuty v případě, že se spotřebitel rozhodne smlouvu s dodavatelem neuzavřít nebo ji zrušit odstoupením či výpovědí.

¹⁴ K tomu viz bod 44 odůvodnění směrnice 2011/83/EU: „Spotřebitel by však měl mít i nadále možnost odstoupit od smlouvy na základě prohlášení formulovaného vlastními slovy za předpokladu, že je toto prohlášení určeno obchodníkovi, v němž spotřebitel uvádí svoje rozhodnutí odstoupit od smlouvy, jednoznačně.“

Zde je třeba zdůraznit § 1834 OZ, kde je stanoveno, že „*odstoupí-li spotřebitel od smlouvy, jejímž předmětem je poskytování služeb a podnikatel s plněním na základě výslovné žádosti spotřebitele začal před uplynutím lhůty pro odstoupení od smlouvy, ubrání podnikateli poměrnou část sjednané ceny za plnění poskytnuté do okamžiku odstoupení od smlouvy*“. Z toho vyplývá, že by zprostředkovatel energií měl právo na zaplacení poměrné ceny, pokud by začal s plněním smlouvy na základě výslovné žádosti spotřebitele poskytnuté v textové podobě (§ 1823 OZ). Dle § 1836 OZ platí, že odstoupí-li spotřebitel od smlouvy, nenese žádné náklady, jestliže jde o smlouvu, jejímž předmětem je poskytování služeb a podnikatel neposkytl spotřebiteli údaje podle § 1820 odst. 1 písm. d) a f), nebo pokud podnikatel začal s plněním před uplynutím lhůty pro odstoupení od smlouvy, ačkoliv spotřebitel o to výslovně nežádal. Není nám známo, že by spotřebitelé podnikatelům výslovný souhlas udělovali. Předtiskřený souhlas v textu smlouvy, který spotřebitel ani nemůže odmítnout, nelze dle mého názoru za výslovný považovat, neboť jej od počátku podnikatel presumuje a neumožňuje spotřebiteli vyjádřit svobodnou vůli ho neudělit.

Nad to občanský zákoník v § 1834 říká, že zprostředkovatel má při udělení výslovného souhlasu právo na „*poměrnou část sjednané ceny za plnění poskytnuté do okamžiku odstoupení od smlouvy*“. Všechny smlouvy jsou však inzerovány jako bezplatné. Sjednaná cena je tudíž nulová, proto i kdyby zprostředkovatel výslovným souhlasem disponoval, poměrná část sjednané ceny by měla být dle mého názoru nulová.

Zprostředkovatel tak právo na zaplacení smluvní pokuty ve výše uvedených případech nemá, neboť by byl takový postup výslovně v rozporu s občanským zákoníkem. Pokud zprostředkovatel v mezidobí na základě plné moci jménem spotřebitele uzavřel smlouvu s dodavatelem, ačkoliv neměl výslovný souhlas s poskytováním služeb před uplynutím lhůty 14 dnů, neměl by být spotřebitel smlouvou vázán. Dle mého názoru jde o nepřikázané jednání na základě § 3006 an. OZ, kde je stanoveno, že „*vmísí-li se někdo do záležitosti jiné osoby, ač k tomu není oprávněn, jdou k jeho tíži následky z toho vzniklé*“.

2.2 Uplatnění práva na odstoupení od smlouvy uzavřené s dodavatelem energií či její vypovězení

Další problematická situace nastává ve chvíli, kdy zprostředkovatel energií vysoutěžil dodavatele a buď na základě plné moci smlouvu s novým dodavatelem již uzavřel, nebo ukládá spotřebiteli jako povinnost smlouvu uzavřít s odkazem na smluvní podmínky. Ve chvíli, kdy chce spotřebitel ukončit smlouvu s dodavatelem (případně ji odmítá uzavřít), vznikají dvě různé situace:

- a) Dodavatel namítá, že smlouva byla uzavřena v obchodních prostorech, a proto nemá spotřebitel právo na odstoupení od smlouvy či její výpověď, neboť nejsou splněny podmínky v § 11a odst. 2 a 3 EnerZ.
- b) Dodavatel odstoupení od smlouvy či její výpověď na základě § 11a odst. 2 nebo 3 EnerZ akceptuje, ale zprostředkovatel energií spotřebiteli naúčtuje smluvní pokutu dle ujednání ve smlouvě o vysoutěžení dodavatele (případně zprostředkovatel energií naúčtuje smluvní pokutu za porušení podmínek ve smlouvě, mezi které řadí povinnost smlouvu uzavřít).

S výše uvedeným se pojí dvě stěžejní otázky, které jsem si vymezila v úvodu příspěvku a které se pokusím zodpovědět.

2.2.1 Lze na smlouvu uzavřenou s dodavatelem nahlížet jako na smlouvu uzavřenou mimo obchodní prostory, i když ji uzavírá zprostředkovatel s dodavatelem v obchodních prostorech na základě plné moci od spotřebitele?

Smlouvu uzavřenou mimo obchodní prostory lze podřadit pod jakoukoliv spotřebitelskou smlouvu, jež na rozdíl od smlouvy distanční vyžaduje fyzickou přítomnost obou stran při jejím uzavírání, tedy spotřebitele i podnikatele, a to zásadně mimo prostory obvyklé pro podnikatelskou činnost. Občanský zákoník obchodní prostory nedefinuje. Směrnice 2011/83/EU¹⁵ (čl. 2 odst. 9) za obchodní prostory pokládá veškeré maloobchodní prostory, kde podnikatel trvale nebo obvykle provozuje svou

¹⁵ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. října 2011 o právech spotřebitelů, kterou se mění směrnice Rady 93/13/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/44/ES a zrušuje směrnice Rady 85/577/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES Text s významem pro EHP.

činnost. Podle bodu 22 preambule ke směrnici 2011/83/EU se může jednat např. o prodejny, stánky nebo nákladní automobily. Naopak za obchodní prostory nebudou podle téhož obvykle považovány ulice, nákupní střediska, pláže, sportovní zařízení, veřejná doprava a zejména soukromá obydlí spotřebitelů nebo jejich pracoviště.

Ačkoliv je smlouva uzavřena na základě plné moci v obchodních prostorech, mám za to, že by i zde mělo být na smlouvu nahlíženo jako na uzavřenou mimo obchodní prostory. Ustanovení § 1829 an. občanského zákoníku chrání spotřebitele, kteří nejsou fyzicky v obchodních prostorách podnikatele před nabídkou, kterou si nemohou dostatečně rozmyslet. S ohledem na tuto materiální ochranu slabší strany a dle teleologického výkladu ustanovení § 1829 an. občanského zákoníku dospívám k závěru, že i na takové smlouvy by mělo být pohlíženo jako na smlouvy uzavřené mimo obchodní prostory. Navíc dle ustálené judikatury Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2989/16 a sp. zn. I. ÚS 2063/17 platí, že v případě nejasností při výkladu zákona se má zvolit výklad pro spotřebitele nejpriznivější: „(...) *Uvedené normy se sice primárně vztahují na výklad spotřebitelských smluv, není ovšem žádný důvod postupovat jinak ani při pochybnostech o výkladu zákona. V daném případě je tedy třeba zvolit výše uvedený – pro spotřebitele nejpriznivější výklad.*“

Na uvedený problém reaguje připravovaná vládní novela energetického zákona, která má nově výslovně zakotvit právní fikci distančního způsobu uzavření smlouvy při použití plné moci: „*Pokud je smlouva o dodávce elektřiny nebo plynu nebo o sdružených službách dodávek elektřiny nebo plynu uzavřena v zastoupení zákazníka v postavení spotřebitele, poblíží se na ni jako na smlouvu uzavřenou distančním způsobem.*“¹⁶ Ačkoliv mi není zřejmé, proč energetický zákon má vytvářet fikci smlouvy uzavřené distančním způsobem a nikoliv mimo obchodní prostory, změnu právní úpravy i přesto vítám.

Dle mého názoru je nepřístojné, aby na smlouvu bylo nahlíženo jako na uzavřenou v obchodních prostorách. Došlo by tím ke snížení ochrany spotřebitele, který má v obdobných situacích nárok na odstoupení od smlouvy

¹⁶ Jde o vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Návrh je dostupný z: https://apps.odok.cz/veklep-detail?p_p_id=material_WAR_odokkpl&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=3&_material_WAR_odokkpl_pid=ALBSB8GB8SPP&tab=detail

do 14 dnů od uzavření smlouvy či její výpověď do 15 dnů od zahájení dodávek energií bez jakékoliv sankce. Dále budu vycházet z toho, že i na smlouvu uzavřenou na základě plné moci může být nahlíženo jako na smlouvu uzavřenou mimo obchodní prostory.

2.2.2 Je smluvní pokuta ve smlouvách uzavřených se zprostředkovatelem platně sjednána?

Podnikatel má povinnost spotřebitele seznámit se službou a jejími hlavními vlastnostmi. Pokud tak neučiní, mohou být naplněny znaky klamavého opomenutí, jež je nekalou obchodní praktikou. Jestliže naopak podnikatel záměrně vede hovor takovým způsobem, že se přihláška jeví jako nezávazná či bezplatná, i když tomu má být ve skutečnosti naopak, jedná se o klamavé konání, které je nekalou obchodní praktikou. Užívání nekalých obchodních praktik je zakázáno dle § 4 odst. 4 zák. č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů. Společnosti své služby nabízí jako bezplatné, zároveň tuto bezplatnost následně popírají finanční sankcí.

V situaci, kdy si společnost stanovuje smluvní pokutu pro ochranu vlastních vynaložených nákladů, případně je jejím cílem získat odměnu za svou činnost vždy, mám za to, že by bylo transparentnější, pokud by služby nabízela jako služby s poplatkem. Dochází zde k situaci, kdy je bezplatnost prezentována jako benefit, který je fakticky svázán sankcí. Na výše vytknuté dopadá i nálezy Ústavního soudu sp. zn. I ÚS 3512/11. Podle tohoto nálezu má být text spotřebitelské smlouvy, obzvláště jedná-li se o smlouvu formulářovou, dostatečně čitelný, přehledný a logicky uspořádaný. Jednání zprostředkovatelů tak dle mého názoru může naplňovat znaky nekalé obchodní praktiky.

Co se týče smluvní pokuty za neuzavření smlouvy s dodavatelem nebo její vypovězení, dle nálezu Ústavního soudu, sp. zn. I. ÚS 3512/11, platí, že v rámci spotřebitelských smluv ujednání zakládající smluvní pokutu zásadně nemohou být součástí tzv. všeobecných obchodních podmínek, nýbrž toliko spotřebitelské smlouvy samotné. Pokud budeme vycházet z toho, že ujednání o poplatku, který má formu smluvní pokuty, bylo výslovně, srozumitelně a jednoznačně zmíněno v průběhu telefonního hovoru anebo v případě podomního prodeje přímo ve smlouvě, je nutné zkoumat dále jeho platnost.

Smluvní pokuta je dle § 2048 an. OZ utvrzovací institut pro případ porušení smluvní povinnosti. Nejvyšší soud v rozhodnutí sp. zn. NS 23 Cdo 1907/2011 ovšem zmiňuje, že: „*Odstoupení od smlouvy nelze považovat za porušení povinnosti, ale za výkon práva.*“ Z tohoto rozhodnutí vyplývá, že smluvní pokutu není možné platně vztáhnout na jiný případ, než je porušení povinností.

Jak již bylo zmíněno výše, dle ustanovení § 11a odst. 3 EnerZ má zákazník právo vypovědět smlouvu s dodavatelem energií bez sankce, a to až do 15 dnů po zahájení dodávek energií. Stejně tak má spotřebitel právo od smlouvy uzavřené mimo obchodní prostory bez jakékoliv sankce odstoupit podle § 1818 a § 1829 OZ. Energetický zákon v § 11a odst. 6 výslovně říká, že „*uplatnění práva na odstoupení nesmí být spojeno s žádnými finančními nároky vůči zákazníkovi.*“ Vzhledem k tomu, že zákon používá obecný zákaz, který pojí s výrazem zákazník, mám za to, že dle jazykového i teleologického výkladu je nutné vztáhnout zákaz sankcionování i na další osoby mimo dodavatele, ke kterým je spotřebitel ve vztahu zákazníka s ohledem na materiální ochranu spotřebitele jako slabší smluvní stranu.

Nelze tedy smluvní pokutou sankcionovat realizaci práva spotřebitele odstoupit od smlouvy či tuto smlouvu vypovědět. Toto stanovisko je také v souladu s rozhodnutím Nejvyššího soudu sp. zn. NS 32 Cdo 4469/2010, kde je stanoveno, že smluvní pokuta může být sjednána pouze pro případ porušení smluvní povinnosti: „*Smluvní pokuta je sankcí za porušení povinnosti, přičemž výpověď mandátní smlouvy nemůže být posuzována jako zmaření účelu smlouvy a porušení povinnosti, neboť se jednalo o výkon práva. (...) Výkon práva odstoupit od smlouvy nebo vypovědět smlouvu nemůže založit nárok na zaplacení smluvní pokuty.*“ Odstoupení od smlouvy či její výpověď je tedy realizací práva, jež spotřebiteli náleží ze zákona a jako takové porušením smluvní povinnosti být nemůže nehledě na to, kdo je subjektem, jež smluvní pokutu vystavuje. Nárok na zaplacení smluvní pokuty dle mého názoru za takové situace vzniknout nemůže.

Tento závěr činím i s ohledem na nález Ústavního soudu, sp. zn. IV. ÚS 2989/16 a sp. zn. I. ÚS 2063/17, dle kterého se při pochybnostech ve výkladu smluv uzavřených se spotřebitelem volí výklad pro spotřebitele nejprůzračnější.

Společnost KTST, s. r. o. ve svém dopisu uvedla: „*Samotné ujednání o smluvní pokutě je pro Vás dokonce výhodné, neboť vylučuje právo naší společnosti na náhradu škody vzniklé porušením povinnosti zákazníka, která by mohla být nedodržáním povinností plynoucích ze smlouvy o poskytování služeb způsobena a na jejíž náhradu by jinak naše společnost měla přímo ze zákona nárok*“. S uvedeným závěrem nesouhlasím. Dle mého názoru, stejně jako není možné chtít smluvní pokutu za uplatnění zákonného práva, nemůže takové jednání ani zakládat nárok na náhradu škody, neboť bezplatné zprostředkovávání energií nemůže vést ke vzniku nároku na náhradu škody.

Na výše uvedený problém reaguje připravovaná novela energetického zákona. Navrhuje se do § 11a energetického zákona zakomponovat odst. 7 ve znění: „*Uložení jakýchkoliv sankcí zákazníkovi v postavení spotřebitele v souvislosti s ukončením smlouvy o dodávce elektřiny nebo plynu nebo smlouvy o sdružených službách dodávky elektřiny nebo plynu odstoupením od smlouvy podle odstavce 2 nebo výpovědí smlouvy podle odstavce 3 se zakazuje. Pokud zákazník v postavení spotřebitele ukončí smlouvu o dodávce elektřiny nebo plynu nebo smlouvu o sdružených službách dodávky elektřiny nebo plynu odstoupením od smlouvy podle odstavce 2 nebo výpovědí smlouvy podle odstavce 3, zakazuje se uložení jakýchkoliv sankcí plynoucích z automatického ukončení smluv souvisejících*.“ Dále se navrhuje vložit odstavec 17: „*Zprostředkování nebo jiné obdobné právní jednání vedoucí k uzavření smlouvy o dodávce elektřiny nebo plynu nebo smlouvy o sdružených službách dodávky elektřiny nebo plynu lze pro zákazníka v postavení spotřebitele provést pouze jako jednorázové právní jednání*.“¹⁷

Závěrem dodávám, že zákon garantuje spotřebiteli právo na odstoupení od smlouvy uzavřené mimo obchodní prostory či její výpověď bez jakékoliv sankce, o to více by pak měl mít spotřebitel právo a zákon by jej měl chránit se bez jakékoliv sankce rozhodnout, že konkrétní smlouvu s dodavatelem *a minori ad maius* ani neuzavře. Sankcionování spotřebitele za to, že smlouvu neuzavře, je navíc v rozporu se zásadou autonomie vůle. Tato zásada spočívá v tom, že je ponecháno na vůli jedince, zda do právního vztahu vstoupí

¹⁷ Jde o vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Návrh je dostupný z: https://apps.odok.cz/veklep-detail?p_p_id=material_WAR_odokkpl&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=3&_material_WAR_odokkpl_pid=ALBSB8GB8SPP&tab=detail

či nikoli, a pokud ano, jaké budou podrobnosti tohoto vztahu.¹⁸ Nikdo nesmí být nucen k uzavření smlouvy se třetí stranou. Tím, že neuzavření smlouvy či odstoupení od ní/její výpověď sankcionuje zprostředkovatel energií smluvní pokutou, spotřebitele k uzavření smlouvy a jejím setrvání nutí. To je v rozporu se zásadou rovného postavení subjektů, tedy v rozporu s jednou z vedoucích zásad soukromého práva.

3 ZÁVĚR

I když je smlouva uzavřena s dodavatelem na základě plné moci udělené spotřebitelem v obchodních prostorách podnikatele, mělo by být na ni nahlíženo jako na uzavřenou mimo obchodní prostory. S ohledem na ochranu spotřebitele jako slabší smluvní strany není dle mého názoru možné sankcionovat spotřebitele za uplatnění práva na odstoupení od smlouvy uzavřené s dodavatelem či její výpověď, i když smluvní sankci nevystavuje dodavatel, ale zprostředkovatel energetické aukce. Občanský zákoník a energetický zákon totiž zakazují sankcionování zákazníka při realizaci výše uvedených práv.

Literature

Monografie

FIALA, Josef a Milan KINDL. *Občanské právo hmotné*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-228-8.

Článek

VEVERKOVÁ, Svatava. Ochrana spotřebitele při podomním prodeji. *Rekodifikace a praxe*. 2016, roč. 4, č. 7–8, s. 2. ISSN 1805-6822.

Elektronické zdroje

Aukce energií. *Česká obchodní inspekce* [online]. [cit. 10. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.coi.cz/pro-spotrebitele/aukce-energi/>

¹⁸ Viz FIALA, Josef a Milan KINDL. *Občanské právo hmotné*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 44.

Energetickým šmejdům zvoní hrana. Ministryně Nováková bojuje za větší ochranu spotřebitelů. *Ministerstvo průmyslu a obchodu* [online]. 2019 [cit. 10. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/cz/rozcestnik/pro-media/tiskove-zpravy/energetickym-smejdum-zvoni-hrana--ministryne-novakova-bojuje-za-vetsi-ochranu-spotrebitelu--245314/>

Klasické předváděcí akce jsou stále na ústupu. *Česká obchodní inspekce* [online]. 2019 [cit. 10. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.coi.cz/klasicke-predvadeci-akce-jsou-stale-na-ustupu/>

MPO bojuje proti nekalým praktikám tzv. energetických šmejdů. *Ministerstvo průmyslu a obchodu* [online]. 2019 [cit. 10. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/cz/rozcestnik/pro-media/tiskove-zpravy/mpo-bojuje-proti-nekalym-praktikam-tzv--energetickych-smejdu--243160/>

ODBOR 41300. Priority spotřebitelské politiky 2015–2020. *Ministerstvo průmyslu a obchodu* [online]. 2015 [cit. 26. 2. 2019].

Rozhodnutí

Rozhodnutí českých soudů

Nález Ústavního soudu sp. zn. I ÚS 3512/11.

Nález Ústavního soudu, sp. zn. I. ÚS 2063/17.

Nález Ústavního soudu, sp. zn. IV. ÚS 2989/16.

Nález Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS 57/13.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 23 Cdo 1907/2011.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 32 Cdo 4469/2010.

Právní předpisy

Nářízení Evropského parlamentu a rady (EU) č. 254/2012 ze dne 26. února 2014 o víceletém programu pro spotřebitele na období 2014–2020 a o zrušení rozhodnutí č. 1926/2006/ES. In: *EUR-Lex*.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. října 2011 o právech spotřebitelů, kterou se mění směrnice Rady 93/13/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/44/ES a zrušuje směrnice Rady 85/577/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES Text s významem pro EHP.

Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie 2012/C 326/01. In: *EUR-Lex*.

Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Návrh je dostupný z: https://apps.odok.cz/veklep-detail?p_p_id=material_WAR_odokkpl&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=3&material_WAR_odokkpl_pid=ALBSB8GB8SPP&tab=detail

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 458/2000 Sb., zákon o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Contact – e-mail

svatava.veverkaova@lam.muni.cz

OKAMŽITÉ ZRUŠENÍ PRACOVNÍHO POMĚRU PODLE § 55 ODS. 1 PÍSM. B) ZÁKONÍKU PRÁCE

Roman Zapletal

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Príspevek je venovaný problematice okamžitého zrušení pracovního poměru ze strany zaměstnavatele jako jednomu z možných způsobů jednostranného rozvázání pracovního poměru se zaměstnancem. Pozornost je v tomto kontextu zaměřena, vedle explicitních zákonných kritérií, na interpretaci jedné z alternativ pro aplikaci uvedeného institutu, *in concreto* porušení povinnosti zaměstnance vyplývající z právních předpisů vztahujících se k jím vykonávané práci (neboli pracovní povinnosti zaměstnance) v recentní judikatuře. Ve vybraných případech aplikační praxe je analyzována zákonem presumovaná nejvyšší intenzita porušení pracovní povinnosti (tj. zvláště hrubým způsobem), jež diferencuje legitimitu zaměstnavatelova okamžitého zrušení pracovního poměru od jím dané výpovědi z důvodu porušení této povinnosti uvedené intenzity nedosahující.

Keywords in original language

Okamžité zrušení pracovního poměru ze strany zaměstnavatele; jednostranné rozvázání pracovního poměru zaměstnavatelem; pracovní povinnost zaměstnance; pracovní kázeň; porušení povinnosti zaměstnance vyplývající z právních předpisů vztahujících se k jím vykonávané práci zvláště hrubým způsobem.

Abstract

This contribution has been focused on the issue of an immediate termination of an employment law relationship by the employer as to one of the possible ways how to unilaterally terminate an employment law relationship with the employee. The attention has been paid within this context to interpretation

of one of the alternatives for applying the mentioned legal institute, more precisely to breaching a duty arising out of the legal regulations applicable to the work performed by the employee (or else, occupational duty of an employee) as far as the recent case law is concerned. Therefore, in selected practical cases the highest intensity of breaching this responsibility as presumed by the law (i.e. in an especially gross manner) has been analysed, which tends to distinguish a legitimate immediate termination of employment by employer from the notice given by employer based on breaching the stated duty in the event of failure to reach this particular intensity.

Keywords

Immediate Termination of Employment from the Employer's Side; Unilateral Termination of Employment Law Relationship by the Employer; Occupational Duty of an Employee; Working (labour) Discipline; Breach of a Duty arising out of the Legal Regulations Applicable to the Work Performed by the Employee in an Especially Gross Manner.

„(...) *Vy jste mi vybrožoval, že jsem tady dočasně, tak já jdu sám, a hned. A za hodinu. Totiž, NA HODINU!*“
Luděk Sobota jako hudební skladatel Aleš Brabec
ve filmu Jen ho nechte, ať se bojí (1977)

1 ÚVODNÍ POZNÁMKY

Jak je uvozeno ilustrativní filmovou replikou, okamžité zrušení pracovního poměru (ať už ze strany zaměstnavatele, nebo ze strany zaměstnance, jako je tomu právě v této citaci) je od nepaměti v povědomí laické veřejnosti často, byť terminologicky zcela nesprávně, zapsáno jako „*hodinová výpověď*“ neboli „*vybrožení na hodinu*“.¹ Následující text se zabývá problematikou okamžitého zrušení pracovního poměru ze strany zaměstnavatele v souladu s § 55 odst. 1 písm. b) zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „*zákoník práce*“ nebo „*ZP*“). Tento způsob skončení

¹ Toto pomýlení přitom není zcela ojedinělé, upozornit lze dále na populární, terminologicky taktéž zcela chybné, označení „*výpověď dohodou*“, jež se ujal pro institut rozvázání pracovního poměru dohodou (srov. § 49 ZP).

pracovního poměru reprezentuje jednu z celkem čtyř variant pro jeho rozvázání – vedle okamžitého zrušení se podle § 48 odst. 1 ZP jedná o rozvázání pracovního poměru dohodou, výpověď z pracovního poměru a jeho zrušení ve zkušební době. Pro úplnost se sluší uvést, že kromě níže analyzovaného důvodu zakotvuje zákoník práce ještě jednu alternativu pro okamžité zrušení pracovního poměru s trestněprávním přesahem, a to na základě § 55 odst. 1 písm. a) ZP. Při její aplikaci platí dále vymezené základní podmínky pro okamžité zrušení pracovního poměru a *promiscue*.

V prvním odstavci citované ustanovení zakládá oprávnění zaměstnavatele okamžitě zrušit pracovní poměr z důvodu porušení „*povinnosti zaměstnance vyplývající z právních předpisů vztahujících se k jím vykonávané práci*“². V intencích předchozího zákoníku práce² byly takové povinnosti souhrnně označovány jako „*pracovní kázeň*“³, současně jsou pak pro zjednodušení a snahu vyhnout se komplexnímu pojmenování neurčitěho právního pojmu, téměř evokujícímu magické zaříkávadlo, nazývané jako „*pracovní povinnost*“⁴. Není žádného relevantního důvodu (jak navíc poukázala též rozhodovací praxe⁴), aby závěry aplikační praxe vztahující se k porušení pracovní kázně nebyly aplikovatelné i za současného právního stavu, ačkoliv se lze setkat s marginálními názory, že by se snad po materiální stránce mělo jednat o odlišné, byť vzájemně úzce související, právní instituty⁵. Dané porušení však nikdy nemůže být důvodem k okamžitému zrušení pracovního poměru zaměstnavatelem, pokud nedošlo k dosažení nejvyššího stupně, jinými slovy, pokud zaměstnanec svoji pracovní povinnost neporušil zvlášť hrubým způsobem. Právě dosažení zmíněné intenzity představuje klíčový aspekt při determinaci správného druhu rozvázání pracovního poměru se zaměstnancem. Vedle porušení pracovní povinnosti zvlášť hrubým způsobem totiž zákoník práce

² Srov. § 53 odst. 1 písm. b) zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění účinném do 31. 12. 2006.

³ Slovenský zákonodárce pristoupil k legislativnímu označení „*pracovní disciplína*“. Srov. § 68 odst. 1 písm. b) zákona č. 311/2001 Z. z., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

⁴ Viz usnesení NS ze dne 11. 12. 2008, sp. zn. 21 Cdo 4695/2007: „*(...) není věcného rozdílu mezi do 31. 12. 2006 použitým pojmem „pracovní kázeň“ a od 1. 1. 2007 používaným pojmem „porušování povinností vyplývajících z právních předpisů vztahujících se k zaměstnancem vykonávané práci (...)*“.

⁵ JAKUBKA, Jaroslav. Skončení zaměstnání – racionálně a bez emocí (pokračování). *Práce a mzda*, 2010, roč. 58, č. 10, s. 26.

operuje rovněž s porušením závažným a konečně porušováním soustavným méně závažným, jež legitimují zaměstnavatele (v rámci naposledy zmíněného za dodržení dalších obligatorních, zákonem explicitně stanovených podmínek⁶) k přistoupení k výpovědi v souladu s § 52 písm. g) ZP, nikoli však již k okamžitému zrušení pracovního poměru. V kontextu potenciálního vyslovení neplatnosti rozvázání daného pracovního poměru soudem na základě řízení v pracovněprávním sporu iniciovaném žalobou podle § 72 ZP je proto především z pohledu zaměstnavatele bezpochyby žádoucí věnovat náležitou pozornost závěrům judikatury vztahující se k diskutované materii.

2 ZÁKLADNÍ PODMÍNKY PRO OKAMŽITÉ ZRUŠENÍ PRACOVNÍHO POMĚRU

Ze společných ustanovení o rozvázání pracovního poměru obsažených v zákoníku práce vyplývají pro perfekci učiněného právního jednání (jeho platnost, resp. existenci vůbec) především jednak materiální a formální náležitosti, jednak objektivní a subjektivní lhůta, v níž je možné k rozvázání pracovního poměru z daného důvodu přistoupit. Uvedené platí vždy, ať už se jedná o výpověď podle § 52 písm. g) ZP nebo okamžité zrušení pracovního poměru ve smyslu § 55 odst. 1 písm. b) ZP.

Co se týče základních podmínek materiálních, shodně jako pro výpověď z pracovního poměru na základě některého z taxativně zákonným katalogem vymezených důvodů v rámci ustanovení § 52 ZP, taktéž pro okamžité zrušení zákon předepisuje nutnost skutkového vymezení uplatňovaného důvodu rozvazování pracovního poměru „*tak, aby jej nebylo možno zaměnit s jiným*“⁷. Konkretizaci zákonného pravidla lze nalézt v judikatuře, jež vyžaduje uvedení důvodu pro okamžité zrušení pracovního poměru tak, aby bylo „*nepochybné, v jakém konkrétním jednání zaměstnanec je spatřován*“⁸. Akcent je v uvedeném kontextu kladen na přesnou individualizaci, a to na základě konkrétních údajů o tom, „*kdy, kde, jakým jednáním a která konkrétní povinnost měla být porušena*“. V daném případě uplatněný důvod dále není možné ani

⁶ K tomu viz § 52 písm. g) část věty za středníkem ZP.

⁷ § 60 první věta ZP. Srov. § 50 odst. 2 a 4 ZP.

⁸ Rozsudek NS ze dne 21. 11. 1996, sp. zn. 2 Cdon 198/96, shodně rozsudek NS ze dne 18. 11. 2014, sp. zn. 21 Cdo 2298/2013.

dodatečně měnit⁹. Nesoulad s oběma uvedenými požadavky má za následek neplatnost okamžitého zrušení pracovního poměru.

Naopak nerespektování základní podmínky formální, spočívající v požadavku písemné formy, nezakládá (na rozdíl od výše uvedeného), shodně jako v případě výpovědi z pracovního poměru, neplatnost, nýbrž toliko zdánlivost (nicotnost, neexistenci) právního jednání, jež ve svém důsledku znamená ztrátu veškerých právních účinků. Ve smyslu uvedeného totiž „[o]kamžitě zrušení pracovního poměru musí být písemné, jinak se k němu nepřiblíží.“¹⁰

Jak již bylo předesláno, zákoník práce pro platné okamžité zrušení pracovního poměru (jakož i pro výpověď ze shodného obsahového důvodu) zakotvuje dvě lhůty, především s ohledem na vliv nosného principu právní jistoty účastníků pracovněprávních vztahů.¹¹ Subjektivní lhůta činí v souladu s § 58 odst. 1 ZP v zásadě 2 měsíce ode dne, kdy se o daném jednání zakládajícím důvod k výpovědi nebo k okamžitému zrušení pracovního poměru zaměstnavatel dozvěděl. Pro tento okamžik judikatura konstantně vyžaduje určitou kvalitu, spočívající v tom, že zaměstnavatel se o dotčeném důvodu dozvěděl skutečně (prokazatelně), a pouhá domněnka či předpoklad nejsou považovány za dostačující.¹² Na druhou stranu lhůta objektivní představuje uplynutí 1 roku ode dne, kdy uvedený důvod vznikl. Přičemž v situacích, v nichž důvod k okamžitému zrušení pracovního poměru spočívá v trvajícím, dlouhodobém porušování stejné pracovní povinnosti zaměstnancem, neskončí jednorozhodně lhůta dříve než po uplynutí jednoho roku ode dne následujícího po posledním takovém porušení povinnosti.¹³

Drobnými odchylkami v souvislosti s uplynutím lhůt jsou případy, v nichž k porušení pracovní povinnosti zaměstnancem došlo v cizině, kdy je zaměstnavatel oprávněn jednostranně rozvázat pracovní poměr do 2 měsíců od návratu zaměstnance z ciziny¹⁴, a v nichž se porušení pracovní povinnosti stalo v průběhu uvedených 2 měsíců předmětem šetření jiného orgánu, kdy

⁹ § 60 druhá věta ZP.

¹⁰ § 60 třetí věta ZP. Srov. § 50 odst. 1 ZP.

¹¹ PUTNA, Mojmír. In: BĚLINA, Miroslav, Ljubomír DRÁPAL a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 388.

¹² Rozsudek NS ze dne 6. 2. 2001, sp. zn. 21 Cdo 13/2000, shodně rozsudek NS ze dne 4. 12. 2009, sp. zn. 21 Cdo 3881/2008.

¹³ Rozsudek NS ze dne 17. 8. 2016, sp. zn. 21 Cdo 1673/2015.

¹⁴ Viz § 58 odst. 1 ZP.

je zaměstnavateli umožněno pracovní poměr rozvázat do 2 měsíců od obeznámení se s výsledky proběhlého šetření¹⁵. Objektivní lhůta a její běh přitom však co do všech jmenovaných alternativ zůstávají nedotčeny¹⁶, třebaže výslovná dikce § 58 odst. 2 ZP indikuje výklad odlišný.

Pokud dojde k uplynutí objektivní lhůty, neuplynula-li však již dříve lhůta subjektivní, právo zaměstnavatele na rozvázání pracovního poměru podle § 330 ZP vždy prekluduje. Nicméně na základě recentního a pro aplikační praxi zcela přelomového judikatorního závěru (překonávajícího dosavadní přístup¹⁷) je nutno reflektovat, že propadnutí této lhůty lze za aplikace zákonných podmínek stanovených pro stavění promlčecích lhůt promítnout – neboť občanský zákoník předepisuje¹⁸ pro běh lhůt prekluzivních obdobnou (tj. shodnou) aplikaci příslušných ustanovení jako pro promlčecí lhůty.¹⁹ Jakkoli se uvedený případ týkal prekluzivní lhůty podle § 72 ZP, musí být dovozený závěr zcela nepochybně a přirozeně aplikován na všechny prekluzivní lhůty obsažené v zákoníku práce.

Uvedené lhůty jsou svojí povahou lhůtami hmotněprávními, a proto pro své naplnění (dodržení) vyžadují v daném časovém limitu účinné doručení zaměstnanci (nikoli pouhé předání provozovateli poštovních služeb k doručení písemnosti ve smyslu lhůt procesních), a to v souladu se zvláštní úpravou doručování obsaženou v zákoníku práce²⁰. Jelikož současný právní stav zjevně značně favorizuje zaměstnance (a zaměstnavatel tak mnohdy nemá vůbec možnost zaměstnanci předmětnou písemnost účinně doručit, čímž dochází k absurdnímu popření základního charakteristického znaku tohoto institutu vyplývajícího již z jeho samotného názvu – zrušení pracovního poměru „*okamžitě*“), vybízí se otázka, zda v tomto kontextu není zaměstnanec chráněn až zcela nepřiměřeně na úkor oprávněným zájmům zaměstnavatele. Jakkoli je pro účely tohoto příspěvku žádoucí Pandořinu skříňku problematiky doručování v pracovním právu ponechat neotevřenou, náznak

¹⁵ Viz § 58 odst. 2 ZP.

¹⁶ Rozsudek NS ze dne 5. 11. 2003, sp. zn. 21 Cdo 1153/2003, shodně rozsudek NS ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. 21 Cdo 4837/2010.

¹⁷ K tomu srov. rozsudek NS ze dne 26. 2. 2016, sp. zn. 21 Cdo 5088/2015.

¹⁸ Viz § 654 odst. 2 zákona č. 89/2012, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹ Rozsudek NS ze dne 12. 6. 2018, sp. zn. 21 Cdo 343/2018.

²⁰ Srov. § 334 a násl. ZP.

odpovědi lze spatřovat v aktuálním záměru zákonodárce podrobit příslušná ustanovení novelizací²¹.

S ohledem na skutečnost, že okamžité zrušení pracovního poměru zjevně představuje o poznání razantnější způsob rozvázání pracovního poměru²², zákonodárce se i v souvislosti s tímto institutem přiklonil ke konstrukci ochranné doby, obdobně jako tomu bylo učiněno (jakkoli v extenzivnějším rozsahu) pro výpověď z pracovního poměru²³. Je zcela pochopitelné, že s plným uznáním zásady zvláštní zákonné ochrany postavení zaměstnance v pracovněprávních vztazích²⁴ je kvalifikované skupině zaměstnanců poskytována zvýšená ochrana, a pracovní poměr s nimi pod sankcí (relativní) neplatnosti učiněného právního jednání okamžitě zrušit nelze. Na základě § 55 odst. 2 ZP se jedná o těhotnou zaměstnankyni, zaměstnankyni na mateřské dovolené a zaměstnance nebo zaměstnankyni čerpající rodičovskou dovolenou²⁵. S těmito zaměstnanci (vyjma těhotné zaměstnankyně a zaměstnance čerpajícího rodičovskou dovolenou i po uplynutí doby, po níž je žena oprávněna čerpat mateřskou dovolenou) nelze z uvedeného důvodu ani rozvázat pracovní poměr výpovědí dle § 52 písm. g) ZP.²⁶ Přitom pokud byla zaměstnankyni nebo zaměstnanci dána výpověď z důvodu, pro nějž zaměstnavatel může okamžitě zrušit pracovní poměr, v souladu s výjimkami ze zákonného zákazu výpovědi podle § 54 písm. c) ZP před nástupem mateřské (rodičovské) dovolené a výpovědní doba by měla uplynout v průběhu této dovolené, pak dochází k prolongaci výpovědní doby, jež skončí současně s mateřskou (rodičovskou) dovolenou.

²¹ S detailním zněním aktuálně připravované tzv. velké koncepční novely zákoníku práce, návrhu zákona měnícího zákoník práce z dílny Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, je možné se seznámit z: <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=ALBSB3QAMAG7>

²² Pro podporu uvedeného lze vyzdvihnout především garanci výpovědní doby o délce minimálně 2 měsíců při aplikaci institutu výpovědi z pracovního poměru.

²³ Srov. § 53 a § 54 ZP.

²⁴ § 1a odst. 1 písm. a) ZP.

²⁵ Právní úprava na Slovensku poskytuje zvláštní ochranu dokonce širšímu okruhu osob – k tomu srov. § 68 odst. 3 zákona č. 311/2001 Z. z., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

²⁶ § 54 písm. c) ZP. Opačně a zcela nesprávně (totiž že s uvedenými osobami výpověď pracovní poměr rozvázat lze, protože se na ně zákaz výpovědi nevztahuje) JANSOVÁ, Marie. In: VALENTOVÁ, Klára a kol. *Zákoník práce. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 221, 239.

Mezi základní podmínky platného okamžitého zrušení pracovního poměru nelze konečně nezařadit kritérium apriorního projednání tohoto právního jednání (opět stejně jako v případě výpovědi z pracovního poměru) s odborovou organizací²⁷. Jelikož však v souladu s § 19 odst. 2 ZP pouhá absence takového projednání nemá za následek neplatnost okamžitého zrušení (resp. výpovědi), ve své podstatě se jedná toliko o fakultativní oznámení záměru zaměstnavatele rozvázat pracovní poměr s daným zaměstnancem²⁸, byť s ohledem na možné po finanční stránce nikoli příliš příznivé sankce vyplývající z veřejnoprávních předpisů²⁹ důrazně doporučované. Odlišná situace však nastává, pokud je oním zaměstnancem funkcionář odborové organizace působící u zaměstnavatele, a to jak v době jeho funkčního období, tak navíc v ochranné době o délce 1 roku po jeho skončení. V souladu s § 61 odst. 2 ZP je v tomto případě vyžadován předchozí souhlas odborové organizace, jinak se jedná, s přihlédnutím k dikci § 19 odst. 1 ZP³⁰, o absolutně neplatné okamžité zrušení pracovního poměru, resp. absolutně neplatnou výpověď z pracovního poměru.

3 SPECIÁLNÍ PODMÍNKY PRO OKAMŽITÉ ZRUŠENÍ PRACOVNÍHO POMĚRU Z DŮVODU PORUŠENÍ PRACOVNÍ POVINNOSTI

Za zvláštní předpoklady pro oprávněné okamžité zrušení pracovního poměru lze považovat konstantní judikaturou³¹ potvrzené podmínky jednak alespoň nedbalostního zavinění porušení pracovní povinnosti ze strany zaměstnance a jednak, jak již bylo předesláno, dosažení určitého kvalifikovaného (nejvyššího) stupně intenzity.

Vytknutí před závorku však v prvé řadě samozřejmě zasluhuje fundamentální kritérium, že se v daném případě musí skutečně jednat o porušení

²⁷ § 61 odst. 1 ZP.

²⁸ PUTNA, Mojmir. In: BĚLINA, Miroslav, Ljubomír DRÁPAL a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 400.

²⁹ Srov. § 12 odst. 1 písm. a) ve spojení s odst. 2 písm. a), resp. § 25 odst. 1 písm. a) ve spojení s odst. 2 písm. a) zákona č. 251/2005 Sb., o inspekci práce, ve znění pozdějších předpisů.

³⁰ „*Soud přihlédne i bez návrhu ke neplatnosti právního jednání, k němuž nebyl udělen předepsaný souhlas příslušného orgánu, v případech, kdy to stanoví výslovně tento zákon anebo zvláštní zákon.*“

³¹ Srov. např. usnesení NS ze dne 17. 10. 2006, sp. zn. 21 Cdo 84/2006.

pracovní povinnosti *per se*. V tomto smyslu je třeba reflektovat, že tyto povinnosti nemusejí být zaměstnanci uloženy výlučně zákonem nebo jiným obecně závazným právním předpisem, nýbrž mohou vyplývat též z kolektivní smlouvy, vnitřního předpisu nebo pokynu nadřízeného vedoucího zaměstnance, pracovní smlouvy nebo jiné smlouvy (dohody) uzavřené mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem.³² Přitom splnění takto zakotvené povinnosti zaměstnance se musí vždy jevit jako objektivně možné, např. s ohledem na lhůtu stanovenou ke splnění zadaného pracovního úkolu.³³

Konstrukce ustanovení zakládajícího právo zaměstnavatele okamžitě zrušit pracovní poměr pro porušení pracovní povinnosti zvláště hrubým způsobem představuje právní normu s relativně neurčitou (neboli abstraktní) hypotézou, a je tak ponecháno soudu, aby „podle svého uvážení v každém jednotlivém případě vymezil sám hypotézu právní normy ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností“³⁴. Co se týče samotného zkoumání intenzity porušení pracovní povinnosti, soud není nijak vázán tím, jak zaměstnavatel ve svém pracovním řádu (případně v jiném interním předpise) hodnotí určité jednání zaměstnance.³⁵ Výsledné posouzení intenzity porušení pracovní povinnosti totiž není jen jakýmsi „aritmetickým průměrem všech v konkrétním případě zvažovaných hledisek“, jelikož k některým z nich je třeba přistupovat se zvýšenou pozorností tak, aby byla vystižena typová i speciální charakteristika porušení právních povinností v konkrétní věci.³⁶

Z výše citovaných rozhodnutí³⁷ se podává, že soud při tomto vlastním hodnocení intenzity porušení pracovní povinnosti přihlíží zpravidla k osobě zaměstnance, jeho funkci, již zastává, k dosavadnímu postoji zaměstnance k plnění pracovních úkolů, k době a situaci, v níž došlo k porušení pracovní povinnosti, k míře zavinění zaměstnance, ke způsobu a intenzitě porušení konkrétních povinností zaměstnance, k důsledkům porušení pro zaměstnavatele nebo ke skutečnosti, zda svým jednáním zaměstnanec způsobil zaměstnavateli škodu. Zákonem je tak v tomto smyslu soudu ponechána

³² Rozsudek NS ze dne 17. 12. 2009, sp. zn. 21 Cdo 3323/2008.

³³ Rozsudek NS ze dne 19. 7. 2016, sp. zn. 21 Cdo 3557/2015.

³⁴ Rozsudek NS ze dne 14. 2. 2001, sp. zn. 21 Cdo 735/2000.

³⁵ Rozsudek NS ze dne 19. 1. 2000, sp. zn. 21 Cdo 1228/99.

³⁶ Rozsudek NS ze dne 18. 7. 2013, sp. zn. 21 Cdo 3325/2012.

³⁷ Usnesení NS ze dne 17. 10. 2006, sp. zn. 21 Cdo 84/2006 a rozsudek NS ze dne 14. 2. 2001, sp. zn. 21 Cdo 735/2000.

široká možnost diskrece při určení, zda lze po zaměstnavateli spravedlivě požadovat, aby zaměstnance zaměstnával i nadále, či nikoliv.³⁸

Uvedené poněkud abstraktní pojmy lze pro bližší znázornění demonstrovat na praktickém příkladu soudního hodnocení intenzity porušení pracovní povinnosti (resp. pracovní kázně, s přihlédnutím k časovému kontextu) v kauze prostořekého krmiče vepřů³⁹. Tento zaměstnanec, navíc významný akcionář a exčlen statutárního orgánu zaměstnavatele (jakkoli jsou však tyto skutečnosti, jak zdůraznil Nejvyšší soud, pro posouzení porušení pracovní kázně zcela irelevantní), označil svého nadřízeného – ředitele zaměstnavatele – na pracovišti, bez dalších svědků, za „*gaunera a tuneláře*“. Dovolací soud se v rámci své argumentace ztotožnil se soudem druhého stupně, jenž při hodnocení intenzity daného porušení přihlédl zejména k existujícímu vztahu obou zainteresovaných osob („*léta se znali a tykali si*“), k oslabení stupně hrubosti a neúcty v uvedených difamacích jejich vyřčením ve stavu rozrušení, jakož i k samotnému pracovnímu zařazení dotčeného zaměstnance jako krmiče prasat. K posledně uvedenému se výslovně uvádí, že „*tato okolnost hrubost vyřčených výrazů staví do jiného světla, než kdyby je vyslovil například technicko-hospodářský pracovník s vyšším stupněm vzdělání*“.

V obecné rovině lze v kontextu předestřené uzavřít, že o zvlášť hrubé porušení pracovní povinnosti se bude jednat zejména v situacích, kdy v důsledku porušení byly nebo mohly být způsobeny škoda na zaměstnavatelově majetku, porušení jeho dobrého jména nebo pověsti, poškození života nebo zdraví zaměstnanců, třetích osob či jiných statků požívajících zvýšené právní ochrany.⁴⁰

Speciální podmínku dále představuje rovněž klíčové vymezení vzájemného vztahu okamžitého zrušení k výpovědi z pracovního poměru na základě § 52 písm. g) část věty před středníkem ZP⁴¹, jež lze v souladu s konstantními závěry judikatury i výslovnou zákonnou dikcí⁴² označit za subsidiární.

³⁸ Rozsudek NS ze dne 4. 3. 2004, sp. zn. 21 Cdo 2134/2003.

³⁹ Viz odůvodnění rozsudku NS ze dne 4. 3. 2004, sp. zn. 21 Cdo 2134/2003.

⁴⁰ JANŠOVÁ, Marie. In: VALENTOVÁ, Klára a kol. *Zákoník práce. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 219.

⁴¹ Tj. k výpovědi z pracovního poměru ze shodných obsahových důvodů, a to pro porušení pracovní povinnosti, byť dosahující i nižší intenzity než porušení „*zvlášť hrubým způsobem*“ – porušení toliko „*závažně*“.

⁴² Srov. navíc § 55 odst. 1 ZP: „*Zaměstnavatel může výjimečně (...)*“.

Povaha institutu okamžitého zrušení indikuje jeho výjimečnost především s ohledem na reflexi nalézání nutné spravedlivé rovnováhy mezi ochranou zaměstnance na straně jedné a oprávněnými zájmy zaměstnavatele na straně druhé, a to s plným vědomím, že prve uvedenou zásadu nelze v rámci pracovněprávních vztahů nijak paušalizovat ani absolutizovat⁴³. Proto primárně preferovanou alternativou je přistoupení k výpovědi z uvedeného důvodu, a to zjevně i s ohledem na významnou alimentární a sociální funkci mzdy (spolu)determinující zaměstnancovu životní úroveň⁴⁴, a pracovní poměr rozvázat okamžitým zrušením jen tehdy, pokud okolnosti odůvodňují natolik závažný charakter onoho porušení, že po zaměstnavateli nelze spravedlivě požadovat, aby zaměstnance zaměstnával až do uplynutí výpovědní doby.⁴⁵ Zvolené kritérium se jeví jako odpovídající měrou vyvažující principiálně vzájemné ambivalentní postavení účastníků základních pracovněprávních vztahů.

4 INTERPRETACE NEJVYŠŠÍ INTENZITY PORUŠENÍ PRACOVNÍ POVINNOSTI

Judikatura vztahující se k výkladovým úskalím intenzity porušení pracovní povinnosti zaměstnancem je skutečně bohatá. To lze demonstrovat na vybraných (více či méně) recentních rozhodnutích pracovněprávního senátu Nejvyššího soudu vztahujících se k předmětné problematice.

Pravděpodobně nejpůvodnější situace neomluvených absencí na pracovišti jsou zde přitom záměrně ponechány stranou a prostor je tak poskytnut jiným alternativám, jež mohou zvláště hrubé porušení pracovní povinnosti indikovat. Pouze na okraj a pro úplnost lze poznamenat, že i nejaktuálnější rozhodnutí setrvávají na dosavadním přístupu, totiž že neomluvená nepřítomnost v práci čítající 5 pracovních dnů sice obecně vzato v zásadě představuje zvláště hrubé porušení pracovní povinnosti, avšak sama o sobě možnost okamžitého zrušení pracovního poměru (resp. možnost výpovědi) paušálně nezakládá, neboť je vždy nutné se zabývat též dalšími okolnostmi

⁴³ Viz např. rozsudek NS ze dne 6. 9. 2017, sp. zn. 21 Cdo 1619/2017.

⁴⁴ K jednotlivým funkcím mzdy srov. KAHLE, Bohuslav. In: BĚLINA, Miroslav, Jan PICHRT a kol. *Pracovní právo*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 231.

⁴⁵ Usnesení ÚS ze dne 26. 6. 2014, sp. zn. II. ÚS 1471/14, shodně rozsudky NS ze dne 23. 7. 2009, sp. zn. 21 Cdo 1838/2008, a ze dne 16. 11. 2016, sp. zn. 21 Cdo 5727/2015.

konkrétního případu, jež by mohly mít vliv na jeho celkové zhodnocení.⁴⁶ Byť soudní rozhodnutí v generální rovině tuzemské prameny práva nepředstavují, jejich exponenciálně narůstající relevance pro aplikační praxi, jak se ostatně snaží zdůraznit nejen tento text, ale též přístup dalších zástupců akademické sféry⁴⁷, se odráží v jejich faktickém kvaziprecedentním charakteru.

První případ⁴⁸, vztahující se k legitimitě výpovědního důvodu podle § 52 písm. g) ZP, se týkal situace, kdy zaměstnanec autoservisu samovolně opustil pracoviště před skončením pracovní doby, a to bez souhlasu svého nadřízeného (jímž byl jednatel žalovaného zaměstnavatele). Ačkoliv soud druhého stupně dospěl k závěru, že se sice jedná o povinnost zaměstnanci plynoucí z § 301 písm. b) ZP⁴⁹, dané porušení zhodnotil jako toliko méně závažné porušení pracovních povinností. S tímto se však nemohl ztotožnit soud dovolací, který potvrdil, že uvedeným jednáním došlo k naplnění intenzity porušení pracovní povinnosti do té míry, aby jej bylo lze subsumovat pod důvod výpovědi na základě § 52 písm. g) ZP, a to pro závažné porušení pracovní povinnosti zaměstnancem.

Druhý případ⁵⁰ se týkal již přímo okamžitého zrušení pracovního poměru ve vztahu k porušení jedné ze základních povinností každého zaměstnance, jíž je ve smyslu § 301 písm. d) ZP „*řádně hospodařit s prostředky svěřenými jim zaměstnavatelem a strážít a ochraňovat majetek zaměstnavatele před poškozením, ztrátou, zničením a zneužitím a nejednat v rozporu s oprávněnými zájmy zaměstnavatele*“. Nejvyšší soud připomněl, že v kontextu citovaného ustanovení je ve vzájemných vztazích zaměstnavatele a zaměstnance „*nezbytný vztah důvěry, spolehlivost zaměstnance a jeho poctivost*“, jenž zaměstnanci ukládá, aby „*celým svým chováním v souvislosti s pracovním vztahem nezpůsoboval zaměstnavateli škodu, ať už majetkovou, nebo morální*“. V obecné rovině se jedná o jakýsi „*mravní imperativ kladený na každého zaměstnance*“ neboli „*požadavek na určitou úroveň kvality*

⁴⁶ Usnesení NS ze dne 24. 4. 2018, sp. zn. 21 Cdo 924/2018.

⁴⁷ Srov. HŮRKA, Petr. Skončení pracovního poměru v národní judikatuře ČR. In: BARANCOVÁ, Helena (ed.). *Ochrana zaměstnanca v rozhodovacej činnosti európskych a národných súdov*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2014, s. 33 a násl.

⁴⁸ Viz rozsudek NS ze dne 7. 8. 2018, sp. zn. 21 Cdo 3004/2017-II.

⁴⁹ Tj. povinnost vyžadující využívání pracovní doby a výrobních prostředků k vykonávání svěřených prací, plnění pracovních úkolů kvalitně a včas.

⁵⁰ Viz rozsudek NS ze dne 14. 8. 2018, sp. zn. 21 Cdo 1267/2018.

chování zaměstnance“, ve svém obsahu znamenající jednak „určitou míru loajality ve vztahu ke svému zaměstnavateli“ a jednak „obecnou prevenční povinnost zaměstnance ve vztahu k majetku a oprávněným zájmům zaměstnavatele“⁵¹. Tím, že zaměstnanec svému zaměstnavateli hrozil podáním žaloby na neplatnost rozvázání pracovního poměru, uvedenou povinnost porušit nemohl, neboť by v případě jeho aktivního jednání šlo o uplatnění svého práva, jež je zákoníkem práce k ochraně jeho oprávněných zájmů garantováno.

Nicméně předmětný případ výstižně ilustruje, jak jeho jednotlivé okolnosti mohou ve výsledku primárně se nabízející závěr o neplatnosti daného rozvázání zcela modifikovat. Zaměstnanec byl totiž zaměstnán v nonprofitní organizaci⁵² a svojí hrozbou iniciování pracovněprávního sporu ve smyslu § 72 ZP se pokusil o získání neoprávněné výhody tím, že ve svůj prospěch zamýšlel využít existenční závislosti žalované společnosti na ministerských dotacích. Přičemž však byl nutně srozuměn s tím, že jejich neposkytnutí ve svém důsledku povede k nemožnosti pokračovat ve vykonávané činnosti, potažmo k nevyhnutelnému ukončení veškerých aktivit vůbec. Zaměstnanec vykázal absolutní nelojalitu vůči svému zaměstnavateli, ve svém důsledku znamenající úplnou ztrátu v pracovněprávních vztazích zjevně nezbytné vzájemné důvěry, čímž došlo ke zvýšení intenzity porušení dané povinnosti zaměstnance do té míry, aby bylo lze usuzovat na subsumpci pod nejzávažnější kategorii, a tím legitimitu okamžitého zrušení pracovního poměru ze strany zaměstnavatele.

S povinností jednání v souladu s oprávněnými zájmy zaměstnavatele souvisí rovněž poněkud lehce pikantní (zde v kulinářském smyslu) případ zaměstnankyně vykonávající práci kuchařky v jídelně⁵³, která se pokusila svévolně z pracoviště odnést nevydané zbytky od oběda s sebou domů. Konkrétně se jednalo o „potraviny v množství představujícím oběd nejméně pro 8–10 strávníků (igelitová taška plná houskových knedlíků v množství odpovídajícím 3 šiškách, dvě litrové láhve přílobového zeli s masem a 4 originálně balené sušenky „Tortina“)“. Zaměstnankyně se pokusem odcizit věci (uvedené potraviny) svému zaměstnavateli dopustila přímého útoku na jeho majetek, čímž zaviněně porušila

⁵¹ Rozsudek NS ze dne 13. 11. 2008, sp. zn. 21 Cdo 4418/2007.

⁵² Konkrétně se jednalo o Krajské protikorupční pracoviště, o. p. s., se sídlem v Liberci.

⁵³ Viz rozsudek NS ze dne 21. 1. 2014, sp. zn. 21 Cdo 1496/2013.

svoji povinnost ve smyslu § 301 písm. d) ZP. Na této skutečnosti přitom nemohlo nic změnit ani to, že uvedené potraviny po vydání veškerých objednaných obědů přebýly a byly by jinak zlikvidovány, přičemž v této souvislosti dovolací soud velmi výstižně konstatoval, že „*lze pochybovat o nezbytnosti „líkvidace“ originálně balených sušenek, které se mezi uvedenými potravinami rovněž nacházely*“. Důvod pro okamžité zrušení pracovního poměru pro porušení pracovní povinnosti zvláště hrubým způsobem byl v tomto případě dán, a právní jednání zaměstnavatele bylo shledáno platným.

Posledním vybraným případem (tentokrát s pikantními konotacemi nikoli kulinářského charakteru) je spor o neplatnost rozvázání pracovního poměru se zaměstnankyní lázeňského zařízení v Bechyni⁵⁴. Jeho unikátnost podtrhuje skutečnost, že k okamžitému zrušení pracovního poměru bylo přistoupeno na základě navázání soukromého milostného vztahu dotčené zaměstnankyně s vedoucím pracovníkem velmi důležitého obchodního partnera zaměstnavatele, navíc s rodinnými závazky, jež ke kontaktům s „*objektem (svého) zájmu*“ zneužívala účelově plánované fiktivní služební cesty služebním vozidlem nebo používala služební komunikační prostředky. Na tomto místě však nutno podotknout, že ze strany žalovaného zaměstnavatele byla uvedená tvrzení uplatněna bez bližší konkretizace ve smyslu § 60 ZP. Podle přesvědčení soudu druhého stupně, potvrzeného nejvyšší stolicí, s nímž nelze než souhlasit, pouhé vytýkání existence takového soukromého poměru nemůže ospravedlňovat okamžité zrušení pracovního poměru na základě § 55 odst. 1 písm. b) ZP, a to především z důvodu nedůsledného rozlišení vztahu pracovněprávního na straně jedné a vztahu osobního (soukromého) na straně druhé. Uvedená situace nadto ani nemůže představovat porušení žádné ze základních povinností vymezených v § 301 písm. a) – d) ZP.

5 ZÁVĚREM

Jak vyplývá z výše uvedených poznatků, při praktické aplikaci institutu okamžitého zrušení pracovního poměru pro porušení pracovní povinnosti zaměstnance zvláště hrubým způsobem je nezbytné reflektovat nejen explicitní právní úpravu jednotlivých podmínek obsaženou v příslušných

⁵⁴ Viz rozsudek NS ze dne 20. 1. 2016, sp. zn. 21 Cdo 4902/2014.

ustanoveních zákoníku práce, nýbrž také závěry více méně konsolidované rozhodovací praxe, a to především v souvislosti s otázkou hodnocení stupně intenzity toho kterého porušení. Právě tato skutečnost má nesporný význam pro stanovení legitimacy odpovídající varianty jednostranného rozvázání pracovního poměru se zaměstnancem z daného důvodu. Jinými slovy, zda je zaměstnavatel v konkrétní situaci s přihlédnutím k jednotlivým okolnostem každého případu oprávněn přistoupit k okamžitému zrušení pracovního poměru, anebo k výpovědi ze shodného obsahového důvodu, kdy je možné připustit závěr, že po zaměstnavateli lze spravedlivě požadovat, aby zaměstnanec zaměstnával i nadále až do skončení výpovědní doby.

Na úplný závěr tohoto textu se zároveň vybízí podotknout, že ačkoliv byla možnost okamžitého zrušení pracovního poměru v obecné rovině sice zjevně zamýšlena jako veskrze výjimečná, množství relevantní judikatury nás v současné době, zdá se, poněkud přesvědčuje o opaku. Soudními instancemi je nicméně přesto na účastníky základních pracovněprávních vztahů konstantně apelováno (a v zásadě všechna výše citovaná rozhodnutí jsou toho přímým důkazem), že je stále nutno trvat na vyhnutí se potenciálnímu nežádoucímu nadužívání, potažmo zneužívání diskutovaného právního institutu. Akcentována je tak nutná korelace základních zásad pracovněprávních vztahů, *in concreto* zvláštní zákonné ochrany postavení zaměstnance a ochrany oprávněných zájmů zaměstnavatele.

Literature

Bibliografie

- BĚLINA, Miroslav, Ljubomír DRÁPAL a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, 1613 s.
- BĚLINA, Miroslav, Jan PICHRT a kol. *Pracovní právo*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, 477 s.
- HŮRKA, Petr. Skončení pracovního poměru v národní judikatuře ČR. In: BARANCOVÁ, Helena. (ed.). *Ochrana zaměstnance v rozhodovací činnosti evropských a národních soudů*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2014, s. 33–38.
- JAKUBKA, Jaroslav. Skončení zaměstnání – racionálně a bez emocí (pokračování). *Práce a mzda*, 2010, roč. 58, č. 10, s. 26–33.

VALENTOVÁ, Klára a kol. *Zákoník práce. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2018, 1134 s.

Právní předpisy

Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 251/2005 Sb., o inspekci práce, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 311/2001 Z. z., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

Soudní rozhodnutí

Rozsudek NS ze dne 21. 11. 1996, sp. zn. 2 Cdon 198/96.

Rozsudek NS ze dne 19. 1. 2000, sp. zn. 21 Cdo 1228/99.

Rozsudek NS ze dne 6. 2. 2001, sp. zn. 21 Cdo 13/2000.

Rozsudek NS ze dne 14. 2. 2001, sp. zn. 21 Cdo 735/2000.

Rozsudek NS ze dne 5. 11. 2003, sp. zn. 21 Cdo 1153/2003.

Rozsudek NS ze dne 4. 3. 2004, sp. zn. 21 Cdo 2134/2003.

Usnesení NS ze dne 17. 10. 2006, sp. zn. 21 Cdo 84/2006.

Rozsudek NS ze dne 13. 11. 2008, sp. zn. 21 Cdo 4418/2007.

Usnesení NS ze dne 11. 12. 2008, sp. zn. 21 Cdo 4695/2007.

Rozsudek NS ze dne 23. 7. 2009, sp. zn. 21 Cdo 1838/2008.

Rozsudek NS ze dne 4. 12. 2009, sp. zn. 21 Cdo 3881/2008.

Rozsudek NS ze dne 17. 12. 2009, sp. zn. 21 Cdo 3323/2008.

Rozsudek NS ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. 21 Cdo 4837/2010.

Rozsudek NS ze dne 18. 7. 2013, sp. zn. 21 Cdo 3325/2012.

Rozsudek NS ze dne 21. 1. 2014, sp. zn. 21 Cdo 1496/2013.

Usnesení ÚS ze dne 26. 6. 2014, sp. zn. II. ÚS 1471/14.

Rozsudek NS ze dne 18. 11. 2014, sp. zn. 21 Cdo 2298/2013.

Rozsudek NS ze dne 20. 1. 2016, sp. zn. 21 Cdo 4902/2014.

Rozsudek NS ze dne 26. 2. 2016, sp. zn. 21 Cdo 5088/2015.

Rozsudek NS ze dne 19. 7. 2016, sp. zn. 21 Cdo 3557/2015.

Rozsudek NS ze dne 17. 8. 2016, sp. zn. 21 Cdo 1673/2015.

Rozsudek NS ze dne 16. 11. 2016, sp. zn. 21 Cdo 5727/2015.

Rozsudek NS ze dne 6. 9. 2017, sp. zn. 21 Cdo 1619/2017.

Usnesení NS ze dne 24. 4. 2018, sp. zn. 21 Cdo 924/2018.

Rozsudek NS ze dne 12. 6. 2018, sp. zn. 21 Cdo 343/2018.

Rozsudek NS ze dne 7. 8. 2018, sp. zn. 21 Cdo 3004/2017-II.

Rozsudek NS ze dne 14. 8. 2018, sp. zn. 21 Cdo 1267/2018.

Contact – e-mail

490088@mail.muni.cz

Vědecká redakce MU

prof. Ing. Petr Dvořák, CSc. (předseda); PhDr. Jan Cacek, Ph.D.;
Mgr. Tereza Fojtová; doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D.;
Mgr. Michaela Hanousková; doc. RNDr. Petr Holub, Ph.D.;
doc. Mgr. Jana Horáková, Ph.D.; prof. MUDr. Lydie Izakovičová Hollá, Ph.D.;
prof. PhDr. Mgr. Tomáš Janík, Ph.D.; prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D.;
doc. RNDr. Jaromír Leichmann, Dr. rer. nat.; PhDr. Alena Mizerová;
doc. Ing. Petr Pirožek, Ph.D. ; doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.;
Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.; prof. RNDr. Ondřej Slabý, Ph.D.;
prof. PhDr. Jiří Trávníček, M.A.; doc. PhDr. Martin Vaculík, Ph.D.

Ediční rada PrF MU

doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D. (předseda);
prof. JUDr. Josef Bejček, CSc.; prof. JUDr. Jan Hurdík, DrSc.;
prof. JUDr. Věra Kalvodová, Dr.; prof. JUDr. Vladimír Kratochvíl, CSc.;
doc. JUDr. Petr Mrkývka, Ph.D.; doc. JUDr. Radim Polčák, Ph.D.;
doc. JUDr. Ivana Průchová, CSc.; doc. JUDr. Ing. Josef Šilhán, Ph.D.

COFOLA 2019

ČÁST I. – JEDNOSTRANNÁ PRÁVNÍ JEDNÁNÍ

**Eds.: Mgr. Matěj Dobeš, Ph.D., JUDr. Lukáš Hadamčík, Ph.D.,
doc. JUDr. Markéta Selucká, Ph.D., Mgr. Nelly Springinsfeldová, Ph.D.,
Mgr. Štěpán Richter, JUDr. Michal Janovec, Ph.D.**

Vydala Masarykova univerzita
Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno
v roce 2019

Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity
Edice Scientia, sv. č. 657

1. vydání, 2019

ISBN 978-80-210-9388-1 (online : pdf)
www.law.muni.cz

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

ISBN 978-80-210-9388-1

9 788021 093881